

HVITTRÄSK

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

OSA 4 RAVINTOLARAKENNUS

Olli Helasvuo, Sanna Helkkinen

arkkitehdit mustonen oy 2021

Kansi: Olli Helasvuo 2021. amoy

Viereinen sivu: Eric O.W. Ehrström 1909, *Valaistu Hvitträsk* (kuv. Teemu Källi). Gösta Serlachiuksen taidesäätiö

Takakansi: Piharakennuksen porrastorni 1910-luvulla, kuv. Alfred Nybom. MV

SENAATTI

© arkkitehdit mustonen oy 2021.

Kustantaja Senaatti-kiinteistöt

Helsinki 2021

978-952-368-085-2 (painettu)

978-952-368-086-9 (pdf)

HVITTRÄSK

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

OSA 4 RAVINTOLARAKENNUS

Olli Helasvuo, Sanna Heikkinen

arkkitehdit mustonen oy 2021

HVITTRÄSK (v. 2021)

PÄÄRAKENNUS

- A Eteläsiipi ja Ateljee (v. 1903)
B Pohjoissiipi (v. 1903 / 1936)

RAVINTOLARAKENNUS

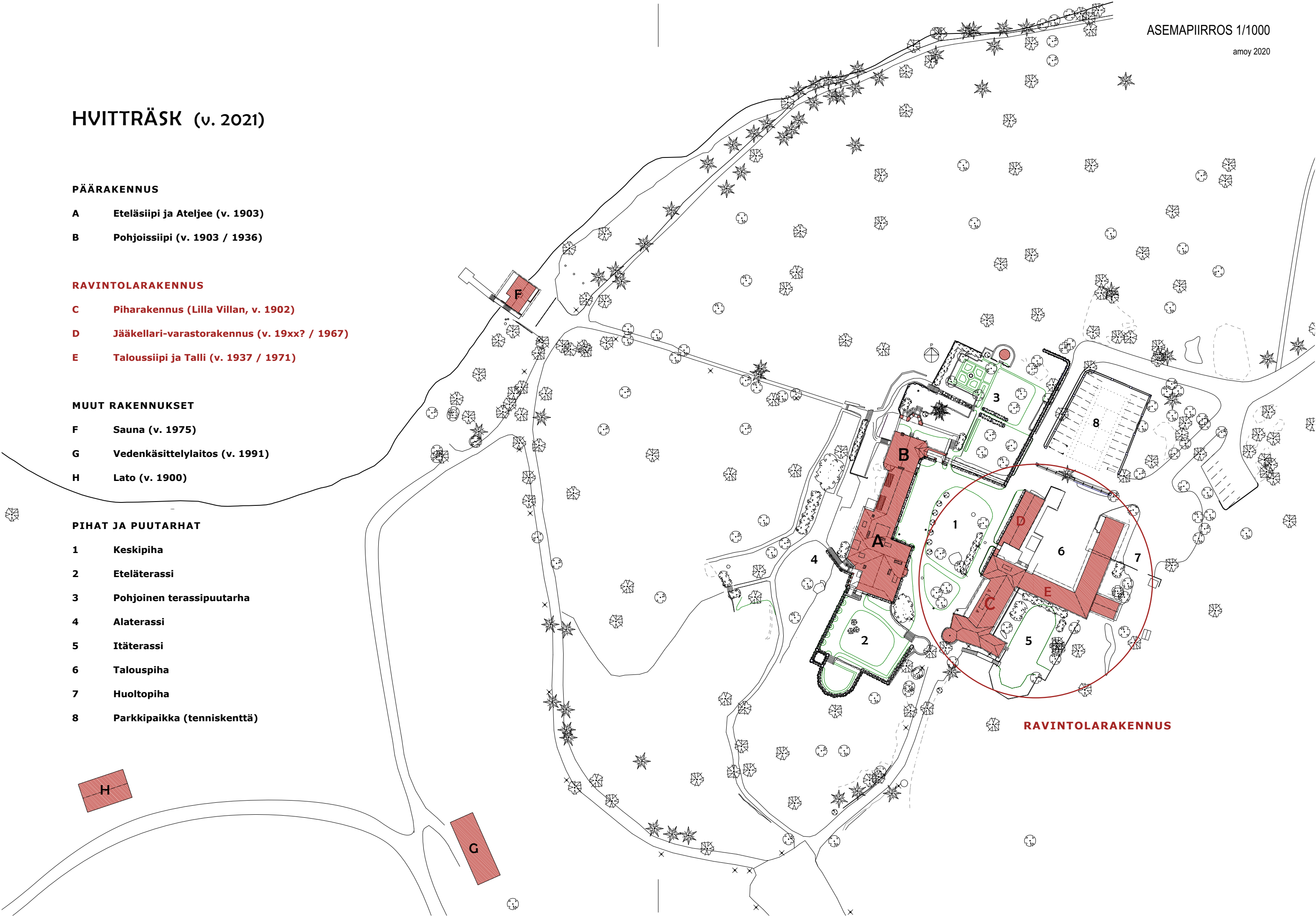
- C Piharakennus (Lilla Villan, v. 1902)
D Jääkellari-varastorakennus (v. 19xx? / 1967)
E Taloussiipi ja Talli (v. 1937 / 1971)

MUUT RAKENNUKSET

- F Sauna (v. 1975)
G Vedenkäsittelylaitos (v. 1991)
H Lato (v. 1900)

PIHAT JA PUUTARHAT

- 1 Keskipiha
2 Eteläterassi
3 Pohjoinen terassipuutarha
4 Alaterassi
5 Itäterassi
6 Talouspiha
7 Huoltopiha
8 Parkkipaikka (tenniskenttä)

OSA 1 HVITTRÄSKIN VAIHEET JA ALKUPERÄINEN RAKENNUSRYHMÄ

Johdanto – Hvitträskin rakennushistoriaselvitys

Hvitträsk – Asemapiirros 1:1000

1.0.1 Hvitträskin ajanjaksot.....

1.1 ARKKITEHTIEN AIKA (v. 1901–49)

1.1.1 Erämaa-ateljeesta kesähuvilaksi

1.2 MYÖHEMMÄT VAIHEET (v. 1950–2020)

1.2.1 Edustusasunnosta kultturikeskukseksi ja museoksi

1.3 HVITTRÄSK – ARVOT JA ANALYYSI

1.3.1 Hvitträsk kansallisromantiikan merkkiteoksena

1.3.2 Hvitträskin rakennushistorialliset arvot

OSA 2 HVITTRÄSKIN PÄÄRAKENNUS - ALKUPERÄINEN RAKENNUSKOKONAISUUS

Päärakennus – Pohjapiirroksat 1:350

2.0.1 Päärakennus – Eteläsiipi, Ateljee ja alkuperäinen Pohjoissiipi.....

Päärakennus – pohjapiirrosrekonstruktio (n. 1908) 1:350

2.1 PÄÄRAKENNUS – JULKISIVUT Julkisivut v. 1902 (Gesellius-Lindgren-Saarinen)

2.1.1 Julkisivumateriaalit ja rakennusosat

2.1.2 Julkisivumuutokset Julkisivu länteen v. 1907 (Eliel Saarinen)

2.2 SISÄTILAT – ETELÄSIIPI JA ATELJEE (A) (Ajoituskaaviot 1:250).....

2.2.1 Sisätilojen alkuperäistilanne ja muutosvaiheet

Eteläsiiven leikkaukset v. 1902 (Gesellius-Lindgren-Saarinen).....

2.2.2 Sisätilat ja muutokset huonetiloittain.....

1. kerroksen pohjapiirrosrekonstruktio (n. 1910) 1:100

1. krs (Ajoituskaaviot 1:125)

2. kerroksen pohjapiirrosrekonstruktio (n. 1908) 1:100

2. krs (Ajoituskaavio 1:125)

3. krs (Ajoituskaavio 1:125)

kellari (Ajoituskaavio 1:125)

2.3 SISÄTILAT – ALKUPERÄINEN POHJOISSIIPI (B).....

Leikkaukset Pohjoissiipi v. 1902 (Gesellius-Lindgren-Saarinen)

Pohjoissiipi (B) – Rekonstruktio 1:125

2.3.1 Alkuperäisen Pohjoissiiven sisätilat ja muutosvaiheet

OSA 3 HVITTRÄSKIN PÄÄRAKENNUS - UUSI POHJOISSIIPI

3.1 UUSI POHJOISSIIPI – JULKISIVUT JA ARKKITEHTUURI

Julkisivut v. 1928 (Eero Saarinen).....

3.1.1 Julkisivumateriaalit ja rakennusosat

3.2 UUSI POHJOISSIIPI – SISÄTILAT

Pohjoissiipi (B) – Ajoituskaaviot 1:250.....

3.2.1 Alkuperäisen Pohjoissiiven säilyneet rakenteet.....

3.2.2 Uuden Pohjoissiiven sisätilat ja muutosvaiheet.....

OSA 4 RAVINTOLARAKENNUS

Ravintolarakennus – Pohjapiirroksat 1:350.....

4.0.1 Ravintolarakenus – Piharakennus (C), Jääkellari (D) ja Taloussiipi (E)8

4.1 PIHARAKENNUS (C).....

4.1.1 Alkuperäistilanne ja vaiheet v. 1902–68

Piharakennus (C) – Rekonstruktio 1:250

Piharakennus (C) – Ajoituskaaviot 1:250

4.1.2 Ravintolamuutos ja myöhemmät vaiheet (v. 1969–).....

Piharakennus (C) – Julkisivut 1:200

4.1.3 Julkisivumateriaalit ja rakennusosat

4.1.4 Piharakennus (C) – muutoshistoria tilaryhmittäin

Piharakennus (C) – KELLARI.....

Piharakennus (C) – KELLARI Ajoituskaavio 1:125.....

Piharakennus (C) – 1. KRS Ajoituskaavio 1:125

Piharakennus (C) – 1. KRS

4.2 JÄÄKELLARI-VARASTORAKENNUS (D)

Jääkellari-varasto (D) – Ajoituskaavio 1:125

4.2.1 Alkuperäistilanne ja myöhemmät vaiheet.....

4.2.2 Julkisivumateriaalit ja rakennusosat

4.3 TALOUSSIIPI JA TALLI (E).....

Taloussiipi ja Talli (E) – Rekonstruktio 1:250

4.3.1 Alkuperäistilanne ja vaiheet v. 1936–68

Taloussiipi ja Talli (E) – Ajoituskaaviot 1:250

4.3.2 Ravintolamuutos ja myöhemmät vaiheet (v. 1969–).....

4.3.3 Julkisivumateriaalit ja rakennusosat

4.3.4 Sisätilat

Lähteet ja lyhenteet

OSA 5 PIHAT, PUUTARHAT JA MUUT RAKENNUKSET

Hvitträsk – Asemapiirros 1:1000, pihat puutarhat ja muut rakennukset.....

4.0.1 Pihojen ja ympäristön alkuperäistilanne ja kehitys

4.1 PIHAT

4.1.1 Keskipiha

4.1.2 Eteläterassi

4.1.3 Pohjoinen terassipuutarha ja huvimaja

4.1.4 Muut piha-alueet.....

4.2 ULKORAKENTEET

4.2.1 Piharakenteet ja istutukset

4.2.2 Terassit, muurit ja portaat

4.2.3 Puupergolat ja kaiteet.....

4.3 YMPÄRISTÖ JA MUUT RAKENNUKSET

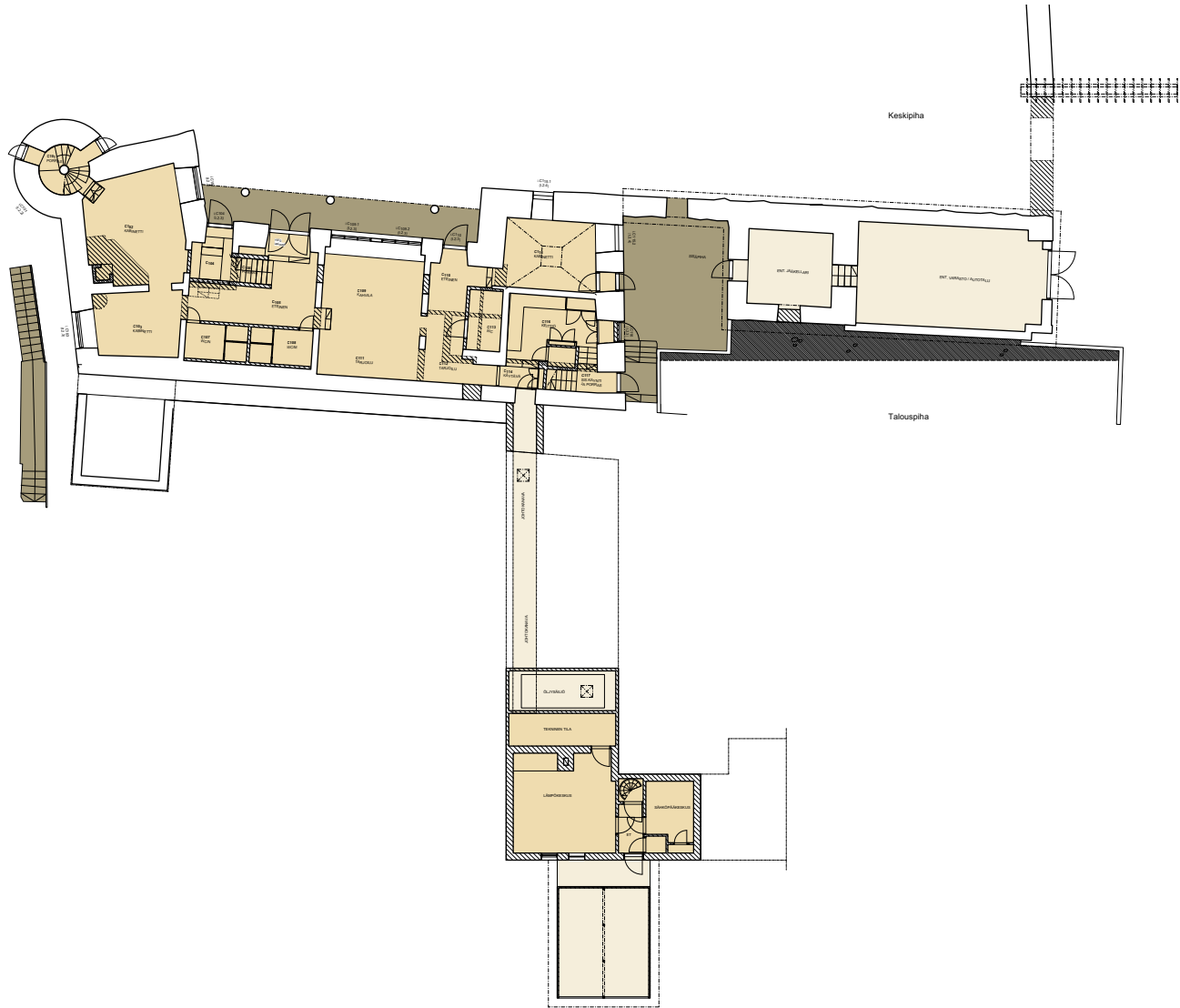
4.3.1 Ympäristö

4.3.2 Sauna (F)

4.3.3 Lato (H)

4.3.4 Vedenkäsittelylaitos (G).....

Hvitträsk Ravintolarakennus POHJAPIIRROKSET (1/350)

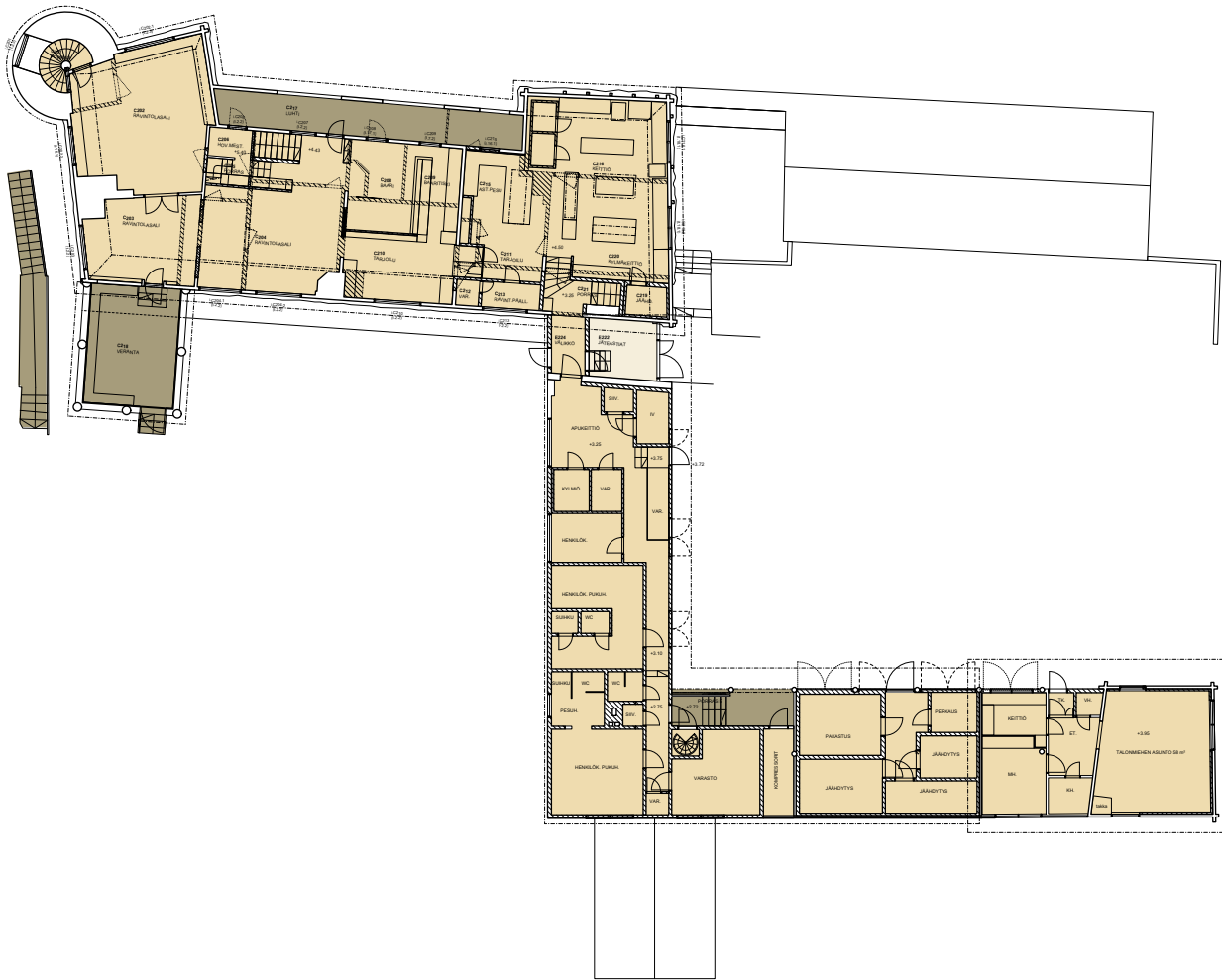
kellari

huonetila

ulkoporras tai -terassi tms.

ullakkotila tms.

Hvitträsk
RAVINTOLARAKENNUS
Pohjapiirros 1/350
arkkitehdit mustonen oy 2021

I krs

huonetila

ulkoporras tai -terassi tms.

ullakkotila tms.

Hvitträsk
RAVINTOLARAKENNUS
Pohjapiirros 1/350
arkkitehdit mustonen oy 2021

4.0.1 RAVINTOLARAKENNUS

– Piharakennus (C), Jääkellari (D) ja Taloussiipi (E)

Aukeaman kuvat: amoy 2020

Rakennusten nimityksistä

Ravintolarakennus

Ravintolarakennus on kokonaisuus, johon kuuluvat 1900-luvun alun *Piharakennus* ja *Jääkellari-varastorakennus* sekä 1930-luvulla rakennetut *Taloussiipi* ja *Talli*. Nämä rakennukset ovat valmistumisestaan asti toimineet pääosin talouskäytössä, vaikka Piharakennuksen ylemmässä kerroksessa oli alusta lähtien myös kaksi asuntoa.

Ravintolarakennus-nimitystä ryhdyttiin käyttämään 1970-luvun alkussa, jolloin rakennukset otettiin ravintolan ja sitä palvelevien toimintojen käyttöön.

Piharakennus

Alkuperäistä huolto- ja asuinrakennusta on historian varrella kutsuttu monella nimellä.¹ Selkeyden vuoksi tässä selvityksessä nimitykseksi on valittu Piharakennus, joka vertautuu Keskipihan vastakkaisella laidalla sijaitsevaan Päärakennukseen.

Usein Piharakennuksesta puhuttaessa käytetään nimitystä Ravintolarakennus. Termi on kuitenkin historiallisessa mielessä väärä ja unohtaa rakennuksen alkuperäisen käytön, jossa se toimi ensimmäiset 70 vuotta.

¹ Mm. Lilla Villan Saaristen aikaan ja Vuoriöden käyttämä Musta talo.

4.1 PIHARAKENNUS

4.1.1 Alkuperäistilanne ja vaiheet v. 1902–68

Alkuperäistilanne (v. 1902–05)

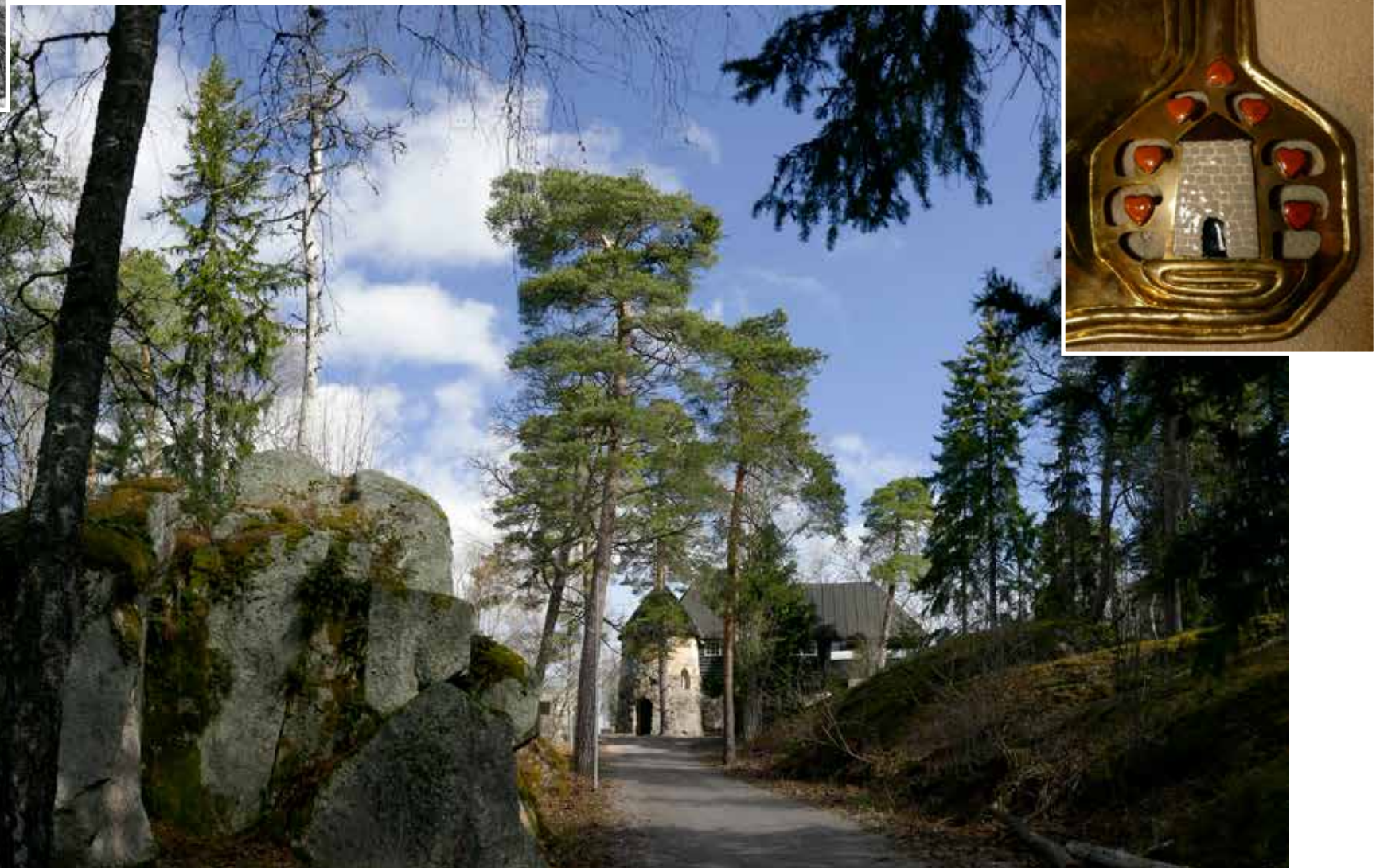
Piharakennus pystytettiin Hvitträskin rakennuksista ensimmäisenä. Rakennus oli valmis viimeistään vuonna 1903, mutta suurimmilta osin varmaankin jo vuoden 1902 puolella.¹

Piharakennuksella ja sen porrastornilla on tärkeä merkitys rakennusryhmän kokonaissommitelmasa. Porrastorni toimii näkymän päätteenä lähestyttäessä.

¹ Hausen 1990, s.48.

sä Hvitträskin rakennuksia etelästä, alkuperäistä reittiä. Tornin ja muurien välisen solan kautta kuljetaan Keskipihalle, jonka itälaitaa Piharakennus rajaa asettuen osaksi Keskipihaa ympäröiviä muurirakenteita. Otto-Iivari Meurman ei ollut poikkeus, kun hän Hvitträskiä muistellessaan puhui linnanmuureista, jotka sallivat "pihalle pääsyn vain kahden, louhikosta kohoavan 'vartiotornin' välisestä aukosta."²

² Meurman 1971, Arkkitehti-lehti 8/1971, s.58.

↑ Pääsaapumisreitti Hvitträskiin 1900-luvun alussa. MFA

→ Kuva saapumisreitiltä keväällä 2018. amoy

→ → Yksityiskohta Eliel Saarisen 1910-luvulla Päärakennuksen ruokasaliin (113) suunnittelema kynttilälampeteista. amoy 2017

Rakennusvaiheen kuvia Piharakennuksesta (n. 1902).

- ↑ Kuva Eteläterassin suunnasta. MFA
- ← Pallasmaa 1987, s.11 (Armas Lindgrenin perikunta)

➤ Piharakennus etelän suunnasta 1900-luvun alkupuolella. Piharakennus on alkuperäisasussaan, ennen nykyistä avoverantaa edeltänyttä ateljeesiipeä. Päärakennuksen pohjoissiiven tornikorotus on jo tehty. MFA

Piharakennus oli Eliel Saarisen asuntona Hvitträskin rakentamisen ajan, ja sen porrastornilla oli hänelle selvästikin erityinen merkitys. Vielä 1910-luvulla Saarinen käytti porrastornia Hvitträskin tunnuksena suunnittelmissaan kalusteissa ja tekstiileissä.

Alkuperäinen ulkoasu³

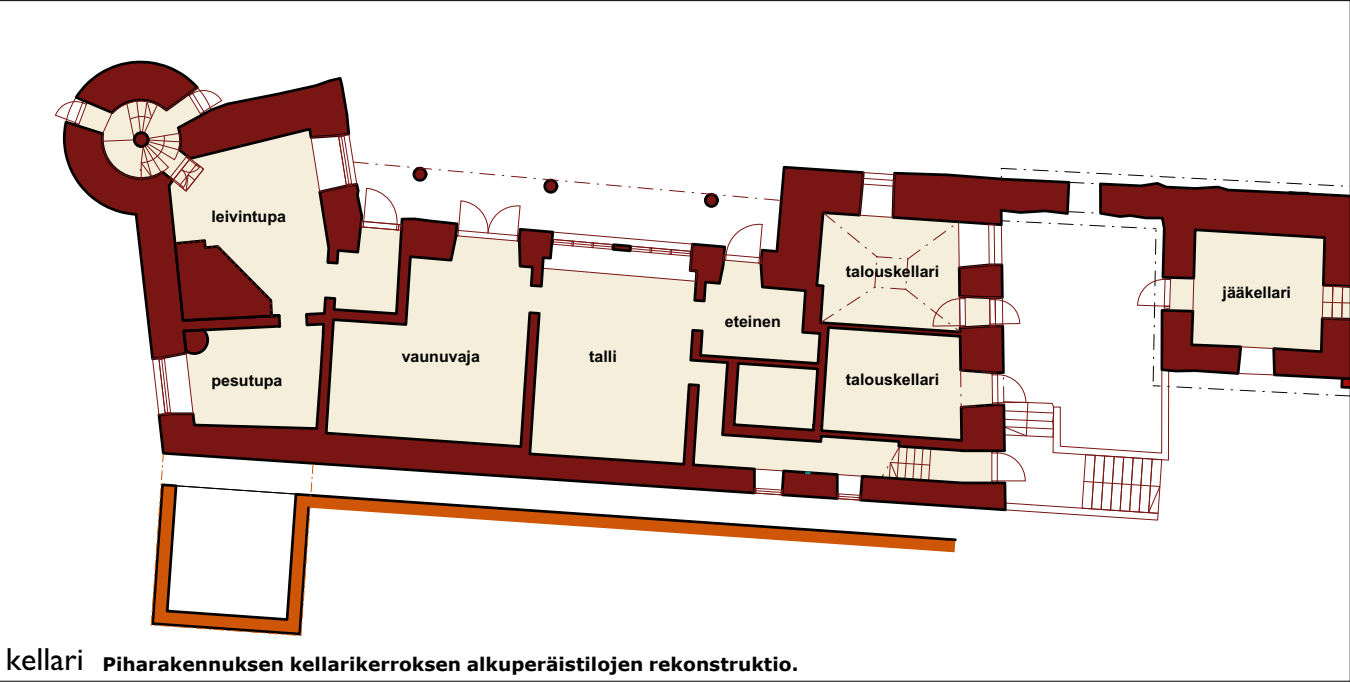
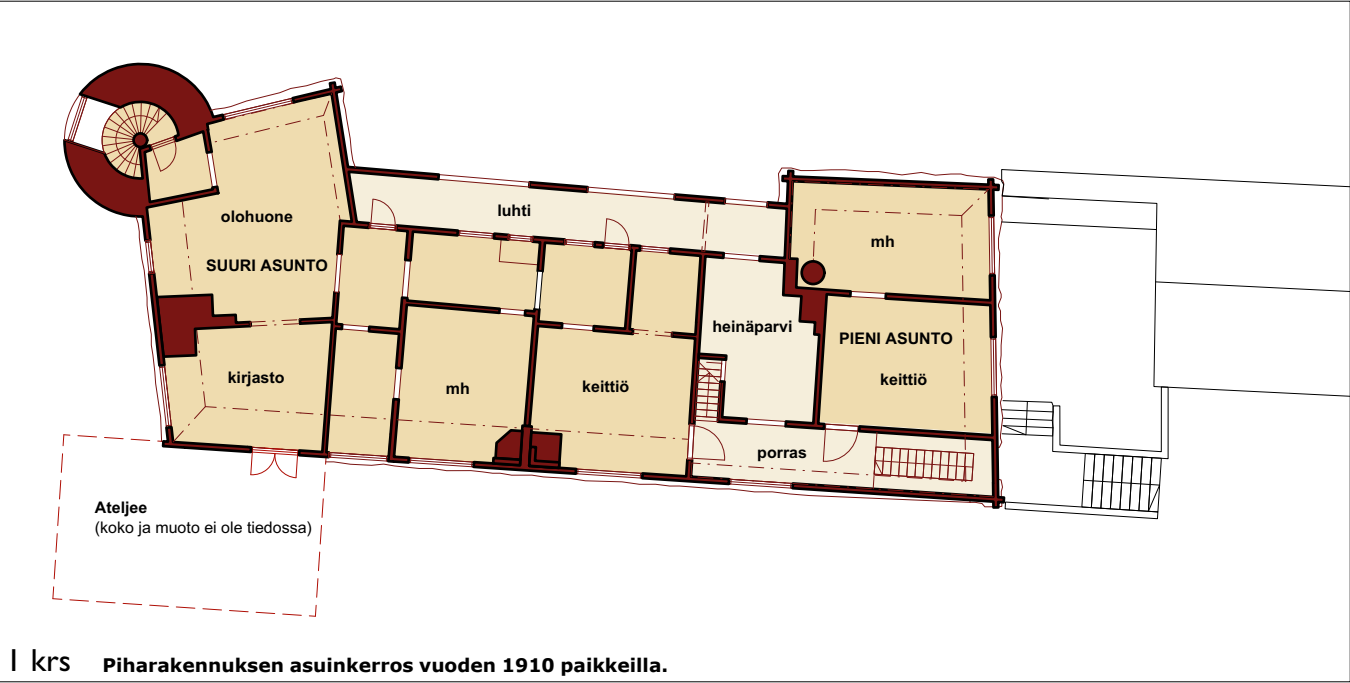
Alkuperäisen muinaislinna-ajattelun mukaisesti Piharakennus avautui Keskipihan suuntaan. Ulospäin Piharakennuksen julkisivut olivat alkuvaiheessa korostetun umpinaiset. Keskipihan puoleisen seinälinjan pienimitakaavainen polveilevuus ja ulkopuolen suorat, selkeät linjat ovat vielä vahvistaneet vaikutelmaa. Eteläpäädyn ikkunamuutokset ja avoverannan rakentaminen Piharakennuksen kaakkoiskulmaan ovat myöhemmin vähentäneet julkisivujen kahtiajakoa.

³ Piharakennuksen julkisivut sekä niissä tehdyt muutokset käsitellään tarkemmin rakennusosakohtaisissa osioissa.

Linnamainen arkkitehtuuri leimaa myös rakennuksen julkisivuja, joiden materiaalit ovat hirttä ja luonnonkiveä. Rakennusaikaisista valokuvista tulee vahva vaikutelma, että rakennuksen materiaalit olisi revitty ympäröivistä louhikoista, mikä osittain varmaan pitääkin paikkansa. Vain porrastornin yläosa on varsinaisesti rappattu, mikä liittyy sen pihan toiselle puoleen myöhemmin nousseeseen Päärakennukseen.

1900-luvun alun valokuvissa huopakate on vaaka-saumattu ja piiput rappaamattomat, tiilipintaiset. Piipujen lisäksi vesikatolla näkyvät kolmionmalliset ullakkoikkunat. Hirsipinnat ovat vaaleat ja saattaneet olla aluksi ilman pintakäsittelyä.

Ennen ateljeen rakentamista vuonna 1909 maasto Piharakennuksen etelä- ja itäpuolella oli luonnontilaista ja kallio paikoin näkyvissä.

Hvitträsk

PIHARAKENNUS (C)

REKONSTRUKTIOT 1/250

arkkitehdit mustonen oy 2021

Alkuperäinen pohjaratkaisu⁴

Piharakennuksen alkuperäinen pohjaratkaisu ei ole tarkkaan tiedossa. Jonkinlainen kuva molempien kerrosten alkuperäisestä pohjaratkaisusta voidaan kuitenkin muodostaa kirjallisten ja kuvallisten lähteiden sekä 1970-luvun vaihteen ravintolamuutokseen liittyvän valokuva- ja piirustusaineiston perusteella.⁵

Pohjakerroksen taloustilat ja talli

Pohjakerroksen eteläpäädyssä sijaitsi pesu- ja leivintupa. Keskiosassa oli vaunuvaja ja talli, jonka lantakäytävä sijaitsi rakennuksen takaseinustalla. Pohjoispäädyssä oli talouskellareita. Anelma Vuorion mukaan Piharakennuksen pohjakerroksen pesutuvassa oli myös kiuas ja lauteet Vuorioiden tullessa Hvitträskiin 1950-luvun taitteessa.⁶ Sisätiloissa tallin lantakäytävän vieressä on mahdollisesti ollut käymälä.⁷

Ylemmän kerroksen asunnot ja heinäparvi

Rakennuksen ylemmässä kerroksessa oli kaksi asuinhuoneistoa ja asuntojen välissä heinäparvi. Eteläpään suuremmassa asunnossa (n. 150 m²) oli noin viisi huonetta ja keittiö. Pääsisäänkäynti asuntoon oli pyöreän porrastornin kautta.

⁴ Piharakennuksen sisätilat sekä niissä tehdyt muutokset käsitellään tarkemmin tilakohtaisissa osioissa.

⁵ Seuraavan kuvauksen ja viereisen sivun rekonstruktioiden lähteenä ovat olleet:

- 1900-luvun alun valokuvat. MV ja MFA
- Olga ja Eric Ehrströmin maalaukset. Gösta Serlachiuksen taidesäätiö

- Valto 1987 (Pallasmaa), s.116–117.

- Piir. Alkuperäinen asu, 1969. LA

- Oy Raosto 1970, piir. 2, valokuvat muurausvaurioista. MV
⁶ Vuorio 1971, s.83.

⁷ Oy Raosto 1970, piir. 2, valokuvat muurausvaurioista. MV

Huoneen ja keittiön sisältävä pienempi pohjoispään asunto (n. 50 m²) toimi ilmeisesti talonmiehen tai palvelusväen asuntona. Pohjakerroksesta nousi yhteinen porras pohjoispään asuntoon sekä eteläpään asunnon keittiöön. Käynti portaisiin oli kiviaidan takaa, Piharakennuksen pohjoispäädyssä.⁸ Heinäparven yhteydessä oli portaat ullakolle.⁹

Piharakennuksen varustustaso oli alkeellinen. Vesi Piharakennukseen saatiin pihakaivosta tai järvestä. Piharakennuksen tapaan myöskään Piharakennuksessa ei ollut sähköä, vaan huoneet valaistiin öljylampuilla ja kynttilöillä.¹⁰

Gesellius-Saarinen (v. 1905–16)

Otto-Iivari Meurmanin muistikuvissa Piharakennus oli 1910-luvulla "- - [Päärakennusta] matalampi, tummasävyinen piharakennus yksine asuinhuoneistoineen ja laajoine talli- ja taloustiloineen ynnä palveluskunnan asuntoineen."¹¹ Tummasävyisyys viittaisi siihen, että Piharakennuksen hirsipinnat olisivat tässä vaiheessa jo tervattu. Hirsi- ja paanupinnat ovat tummat myös 1920-luvulla otetuissa valokuviissa.

⁸ Valto 1987 (Pallasmaa), s.116–117.

⁹ Piir. Alkuperäinen asu, 1969. LA

¹⁰ Valto 1987 (Pallasmaa), s.116.

¹¹ Meurman 1971, Arkkitehti-lehti 8/1971, s.57–59.

'Kesäporras' ja Ehrströmien ateljee

Kesäporras

Eric Ehrströmin puukaiverrus vuodelta 1909 esittää rakennuksen kyljessä kulkevaa portaikkoa.¹² Teos on hyvin tyyllitelty, mutta rakennuksen ja maaston muotojen perusteella kuva voidaan sijoittaa Piharakennuksen eteläpäätyyn. Olga Gummerus-Ehrströmin öljymaalauksessa, joka esittää näkymää portaita alas porrastornille ja Eteläterassille päin, on samoja aiheita kuin Ericin kaiverruksessa. Piharakennuksen ja ateljeen rajaama sisänurkkaus, jolle 'Kesäportaat' nousivat, vaikuttaisi olleen jonkinlaisessa oleskelukäytössä.

Ehrströmien ateljee

Piharakennuksen itäisivulle pystytettiin viimeistään kesällä 1909 puurakenteinen ateljeesiipi. Ateljee rakennettiin Piharakennuksen suuremman asunnon silloisia asukkaita, taiteilijapariskunta Eric O. W. Ehrströmiä ja Olga Gummerus-Ehrströmiä, varten.¹³ Ehrströmien ateljeesta ei ole säilynyt yhtään valokuvaa, mutta se esiintyy muutamassa Ehrströmien taideteoksessa.

Ateljeen paikka on edelleen nähtävissä rakenteissa, ulkona hirsinurkassa ja ullakolla vanhoissa kattorakenteissa. Ateljeen katon harja oli nykyisen verannan katon harjaa matalammalla. Ateljee oli ilmeisesti kuitenkin verantaa leveämpi ulottuen Ehrströmien teosten perus-

- 12 Ehrström: Kesäportaat, 1909. Gösta Serlachiuksen taidesäätiö. Eric O. W. Ehrström on tehnyt myös samannimisen värilinopiirroksen, joka esittää Päärakennuksen Eteläsiiven terassilta Alaterassille laskeutuvia graniittiportaita.
- 13 Ehrströmit asuivat Hvitträskissä noin v. 1907–13 (Hänninen 2019, s.31).

- ✎ Olga Gummerus-Ehrström: Portaat ja rakennus. Ajoittamaton öljymaalauk, jossa näkyvät Piharakennuksen eteläpäädyn 'kesäportaat' ja porrastorni. Gösta Serlachiuksen taidesäätiö

- ← Ateljeesiiven jäljet Piharakennuksen kaakkoiskulman nurkkasalvoksessa. Vasemmalla ateljeen rakentamisen yhteydessä siirretty ikkuna. amoy 2019

- ↓ Eric O. W. Ehrström: Kesäportaat, 1909 (Gösta Serlachiuksen taidesäätiö). Puukaiverruksessa on kuvattu Piharakennuksen eteläpäätyä ateljeesiipineen sekä Itäterassille nousevat portaat. Vaikka teos onkin tyyllitelty, on portaiden kaidetolppa samanlainen kuin alemmassa Olga Gummerus-Ehrströmin maalauksessa.

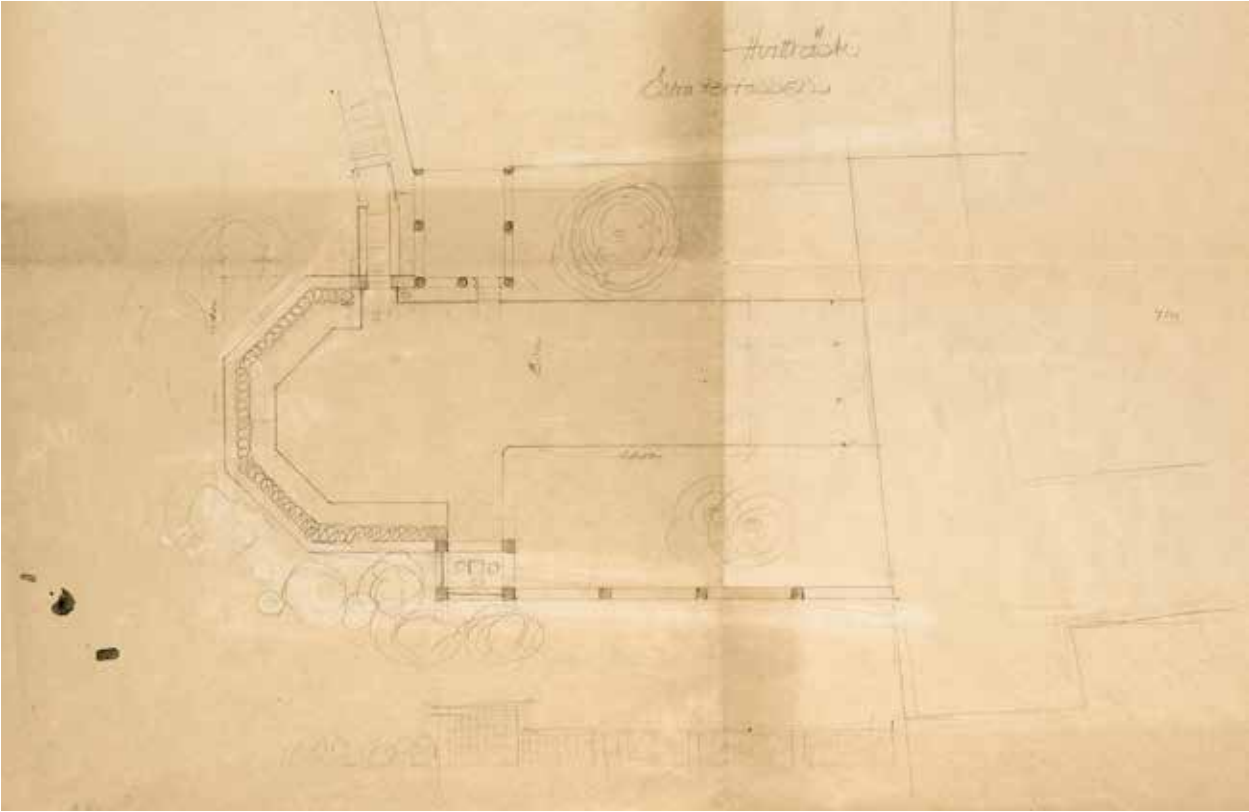
- Ote Eric O. W. Ehrströmin tai Olga Gummerus-Ehrströmin maalauksesta, joka esittää kirjastohuoneen interiööriä oletettavasti Hvitträskin Piharakennuksessa (Gösta Serlachiuksen taidesäätiö). Maalauksessa näkyy eteläseinälle siirretty ikkuna ja sen läpi Ehrströmien ateljeen ulkoseinää.

- ↘ Piharakennuksen eteläpäädyn nykyiset portaat. amoy 2019
Portaat ovat 1990-luvulta (Maisemasuunnittelu Hemgård, porrasiirustukset, 1994. MV).

↑ Avoveranta 1920-luvulla, muutama vuosi valmistumisen jälkeen (kuv. Karin Nyberg). MFA

↑ Eliel Saarisen piirustusarkistosta löytynyt päiväämätön pihapiirros Itäterassista ja verannasta. MFA

teella Piharakennuksen päädyn yli etelään.¹⁴

Ateljeen rakentamiseen liittyen Piharakennuksen eteläpäätyyn puhkaistiin uusi ikkuna-aukko, koska kirjaston ikkuna itäjulkisivulla jäi ateljeen peittoon.¹⁵ Ateljeen peittämä ikkuna siirrettiin eteläsivulle tehtyyn uuteen ikkuna-aukkoon.

Kolmiorimakate

Piharakennuksen alun perin vaakasaumattu huopakate vaihdettiin kolmiorimakatteeksi 1910-luvun alun paikkeilla. Katolla oli siinä vaiheessa jo useita huopakerroksia. Kolmiorimakate voidaan ajoittaa verannan yläpuolisella ullakolla näkyvien kerrosten perusteella Ehrströmin ateljeen ja verannan rakentamisen välille.

Eliel ja Loja Saarinen (v. 1916–49)

Eric ja Olga Ehrström muuttivat Hvitträskistä vuonna 1913, minkä jälkeen Piharakennuksen suurempi asunto oli Saarisen toimistossa työskentelevien arkkitehtien

14 Ehrströmien maalaukset ja grafiikka. Gösta Serlachiuksen taidesäätiö
15 Valto 1987 (Pallasmaa), s.118.

perheasuntona.¹⁶ Noin vuonna 1920 Hvitträskiin saatiin sähköt.¹⁷ Piharakennuksen olohuoneesta vuoden 1923 paikkeilla otetussa valokuvassa näkyy sähkövalo.¹⁸

Rakennus pysyi koko Saaristen ajan samantyyppisessä käytössä. Suomen Kuvalehdessä vuonna 1928 olleen artikkelin mukaan Piharakennuksessa oli tässä vaiheessa "asunto ja atelieri, ajomiehen asunto, luhti ja tallirakennus."¹⁹

Avoveranta ja Itäterassi (1910-l. loppu)

1910-luvun loppupuolella Ehrströmien entinen ateljeesiipi purettiin ja korvattiin avoverannalla.²⁰ Piharakennuksen itäpuolelle, joka oli rakennuksen suuntaan viettävää kalliota, tehtiin verannan rakentamisen kanssa samoihin aikoihin uusi oleskelualue eli Itäterassi.²¹

16 Ks. myöhemmänä Piharakennuksen asukkaita.
17 Valto 1987 (Pallasmaa), s.119.
18 Kuva HK6964:9. MV
19 Suomen Kuvalehti 28/1928, s.12–15.
20 Valto 1987 (Pallasmaa), s.118.
21 Ehrströmien aikaan Piharakennuksen itäpuolella oli jonkinlainen oleskelualue (Noin v. 1907 asemapiirroksen ja vanhojen valokuvien mukaan. MV).

Avoveranta

Avoveranta sijoittui suunnilleen entisen ateljeen paikalle. Kirjastosta ateljeetiloihin johtanut ovi tuli verannan käyttöön. Veranta ei kuitenkaan työntynyt ateljeen tapaan Piharakennuksen nurkkaa pidemmälle, vaan asetui eteläpäädyn linjaan. Näin Keskipihan suunnasta saatiin kulkuyhteys uudelle Itäterassille. Verannan perustuksissa ei välttämättä hyödynnetty ateljeen perustuksia, vaan verannan perustukset liittyvät ennemminkin Itäterassin tukimuureihin.

Verannan huopakatto on Piharakennuksen tapaan aumattu ja katon itälappeella on rakennukselle ominainen kolmionmallinen kattoikkuna. Verannan kaiteet ovat rankorakenteiset ja peitetty ulkopuolelta Hvitträskille ominaisilla kapeilla paanuilla.

Itäterassi

Uudesta Itäterassista ja avoverannasta löytyy päiväämätön suunnitelmapiirustus.²² Piha-alueen terassointi toteutettiin rajaamalla alue luonnonkivimuurilla ja soittamalla muurien väliin jäänyt alue muurin yläpinnan

22 Eliel saarisen piirustusarkisto. MFA

tasoon. Itäsivulla luonnonkivimuuri on alle puolen metrin ja Piharakennuksen julkisivun suuntaan noin metrin korkuinen. Etelään päin terassi työntyy viistettykulmaisena ulokkeena, jossa muurin korkeus on paikoin yli puolitoista metriä.

Edellämainitussa piirustuksessa terassin itäsivulle on esitetty Eteläterassin tyyppistä pergolarakennetta pienen huvimajoineen. Piirustuksen alalaitaan on luonnosteltu julkisivua pergolasta.

Itäjulkisivun kanaali (kouru)

Piharakennuksen itäjulkisivun eteen jätettiin noin metrin levyinen kanaali, jota Itäterassin puolelta rajaa terassin tukimuuri. Lohkokivinen graniittimuuri nousee noin 30 cm Piharakennuksen kivijalkaa korkeammalle.²³ Kanaali alkaa Piharakennuksen eteläpäädyestä verannan kattamana käytävänä. Kanaali oli aikanaan avoin myös pohjoispäästään ja ravintolamuutokseen asti kourun kautta oli kulku nykyiselle Talouspihalle.

23 Ennen ravintolamuutosta tehdyn rakennekartoituskuvan perusteella kouru kulkee ainakin osittain kallion päällä (Oy Rasto 1970, piir. 1. MV). Nykyisin kourun pohja on betonoitu.

← Eva Kuhlefelt-Ekelund Piharakennuksen vierustalla v. 1923. MV
 ↑ Avoveranta vuonna 1923 (kuvassa Eva Kuhlefelt-Ekelund ja Ellen Levón). MV
 Piharakennuksen itäjulkisivu on kuvassa vielä hirsipinnalla.

↘ Piharakennuksen paanuverhoiltu itäjulkisivu ja julkisivun edessä oleva kanaali. amoy 2020

Kanaali rajautuu Itäterassin oleskelupihaan, joten kyseessä on tuskin missään vaiheessa ollut lantakouru, kuten joskus on mainittu. Kanaali tarkoitus on ollut rakenteellinen ja visuaalinen. Lantakäytävä on kulkenut rakennuksen sisäpuolella.

Paanuverhoukset

Kun veranta ja sen paanuverhoillut julkisivut tehtiin, oli Piharakennus valokuvien perusteella muilta osin vielä kokonan hirsipinnalla. Myöhemmin samalla kapealla paanutyypillä verhoiltiin koko Piharakennuksen itäjulkisivu, joka luontevasti jatkaa verannan paanupintoja.

Tuntuu todennäköiseltä, että myös itäjulkisivun paanuverhoilu olisi tehty Saaristen aikana.²⁴ Tästä vaiheesta ei kuitenkaan ole löytynyt valokuvia. Ei ole täysin poissuljettua, että verhous olisi vasta Vuorioiden ajalta, 1950-luvun alusta, kun Piharakennuksen hirsiseiniä kunnostettiin.²⁵

1930-luku

1930-luvulla Piharakennuksen sisätiloissa tehtiin muutoksia. Vuonna 1932 Piharakennuksen suurempaan asuntoon tehtiin kylpyhuone ja wc. Muutamaa vuotta

²⁴ Loja Saarisen kirjeenvaihdon perusteella Päärakennuksen Eteläsiiven viimeiset pihanpuoleiset hirsipinnat paanutettiin vasta v. 1936 (Valto [Hausen] 1990, s. 272, viite: L. Saarisen kirjeet R. ja J. Öhquistille 1936).

²⁵ Valokuvien perusteella ennen v. 1967. Piharakennuksen idänpuoleista seinää korjattiin ja tuettiin 1950-luvun korjausvaiheessa (Vuorio 1971, s.48).

myöhemmin asuntojen välinen heinäparvi muutettiin lisäsähuoneeksi pienempään, pohjoispäädyn asuntoon.²⁶

Talli ja Taloussiipi

Vuosina 1936–37 Piharakennuksen koillispuolelle rakennettiin Eero Saarisen suunnittelema Talli ja Taloussiipi. Taloussiiven eteläsakara asetui rajaamaan Itäterassin pohjoisreunaa.

²⁶ Valto 1987 (Pallasmaa), s.119.

Piharakennuksen asukkaita

Piharakennuksen asukkaat vaihtuivat useaan kertaan ensimmäisen 20 vuoden aikana. Suuremman asunnon asukkaat liittyivät kiinteästi Hvitträskin työ- ja taiteilijayhteisöön. Pienempi asunto oli palvelusväen asuntona.

Geselliukset v. 1903–06

Piharakennuksen ensimmäinen asukas oli Eliel Saarinen, joka valvoi Hvitträskin rakennustöitä paikan päällä kesästä 1902 kevääseen 1903.¹

Päärakennuksen valmistuttua Herman Gesellius muutti Piharakennuksen suurempaan asuntoon. Myös Hermanin sisar Loja asui mahdollisesti aluksi Piharakennuksessa yhdessä veljensä kanssa.

Avioiduttuaan Herman ja Mathilda Gesellius asuivat Piharakennuksessa vuoteen 1906, ennen muuttoaan Päärakennuksen Pohjoissiipeen.

¹ Valto 1987 (Pallasmaa), s.116.

Eklundit v. 1906

Geselliusten muuttaessa Pohjoissiipeen muutti siellä Lindgrenien jälkeen asunut arkkitehti Jarl Eklund perheineen Piharakennukseen.² Eklundien ajalta on säilynyt muutama valokuva Piharakennuksen sisätiloista.

Ehrströmit v. 1907–13

Eklundien jälkeen Piharakennuksessa asui noin vuosina 1907–13³ taitelijapariskunta, taidetakoja ja muotoilija Eric O. W. Ehrström ja taitelija Olga Gummerus-Ehrström. He toimivat yhteistyössä G-L-S:n kanssa ja tekivät taidekäsitöitä toimiston suunnittelemiin kohteisiin. Eric ja Olga vastasivat myös useista Hvitträskin sisustuksen yksityiskohdista.⁴

² Jarl Eklund työskenteli Hvitträskissä G-L-S:n toimistossa ja hänen vaimonsa Greta oli Herman Geselliuksen ja Loja Saarisen sisar.

³ Hänninen 2019, s.31.

⁴ Eric mm. rauta- ja kuparitaonnaisista ja Olga Päärakennuksen ruokasalin Kilpakosijat-lyijylasimaaluksesta.

← Eva Kuhlefelt-Ekelund Piharakennuksen verannan edustalla v. 1923. MV

→ Ilmeisesti joulun viettoa Päärakennuksen Eteläsiiven tuvassa vuoden 1910 paikkeilla. Vasemmalla Eric O. W. Ehrström ja Olga Gummerus-Ehrström, keskellä Loja ja Eliel Saarinen, oikealla alhaalla Pipsan Saarinen. CA

↓ Piharakennuksen itäpuolella oli Ehrströmien aikana, ennen Itäterassin rakentamista, jonkinlainen oleskelu-alue. Keskellä kuvaa kameraan katsoo Eric O. W. Ehrström. CA

Ehrströmien merkitystä Piharakennuksen asukkaina lisää se, että he kuvasivat monissa taideteoksissaan Piharakennusta ja sen interiöörejä.

Toimistoarkkitehdit 1913–22

Ehrströmien jälkeen Piharakennuksen suurempi asunto oli Eliel Saarisella töissä olleiden arkkitehtien asuntona: Piharakennuksessa asui arkkitehti Berndt Aminoff⁵ perheineen vuoteen 1918, arkkitehti K. H. Fischer perheineen vuosina 1919–20⁶ ja Arkkitehti Frans Nyberg⁷ perheineen ainakin vuosina 1920–22.⁸

⁵ Aminoff oli Saarisella töissä vuosina 1909–18.

⁶ Valto 1987 (Pallasmaa), s.117 ja 124–125.

⁷ Nyberg työskenteli Hvitträskissä seitsemän vuoden ajan.

⁸ Hvitträskin vieraat -näyttely Hvitträskissä v. 2015.

Ekelundit v. 1923

Saaristen muutettua Yhdysvaltoihin Piharakennuksessa asui vuonna 1923 arkkitehtipariskunta Hilding Ekelund ja Eva Kuhlefelt-Ekelund ilmeisesti Saaristen talonvaimena.⁹ Ekelundien ajalta on säilynyt useita valokuvia Piharakennuksen ulko- ja sisätiloista.

Piharakennuksen myöhemmät asukkaat

Vuosina 1927–39 suuremmassa asunnossa asui professori J. Öhquist puolisoineen ja 1940-luvulla tanskalainen liikemies Paul Musfeldt. Pienempi asunto oli talonmiehen asuntona.¹⁰

⁹ Hvitträskin vieraat -näyttely Hvitträskissä v. 2015.

¹⁰ Valto 1987 (Pallasmaa), s.117.

↑ Piharakennus itään Vuorioiden aikaan, vuonna 1967 (Studio Granath). Etualalla nähtävissä terrassipihaa rajaavaa kivimuuria. Tämä on ensimmäinen valokuva, jossa näkyy itä-julkisivun paanuverhous. MFA

→ Veranta ja eteläpääty Vuorioiden aikaan vuonna 1967 (Studio Granath). MFA
Vuoriot hankkivat "aitoja vanhoja lyhtyjä" Hvitträskin pihalueiden valaisuun (Vuorio 1971, s.103). Muutama näistä lyhdyistä on vielä jäljellä.

Vuoriot (v. 1949–68)

Korjaustoimenpiteet 1950-luvulla

1940-luvun lopussa Hvitträsk siirtyi Rainer ja Anelma Vuorion omistukseen. Eliel Saarisen toivomuksesta Vuoriot kohdistivat Hvitträskin ensimmäiset korjaustoimenpiteet Piharakennukseen.¹ Anelma Vuorio kuvailee laajoja kunnostustoimenpiteitä kirjassaan näin:

"Korkean kivijalan liikkuneet kivipaadet työnnettiin paikoilleen ja muurattiin; Savupiiput, savuhormit ja uunit tutkittiin huolellisesti ja korjattiin. - - Seinien hirret jotka olivat - - karjalaiseen tapaan veistetyt ulkoa pyö-

¹ Vuorio 1971, s.35, 48.

reiksi ja sisältä tasaisiksi, tutkittiin yksitellen ja havaittiin terveiksi; Nurkat suoristettiin, idän puoleinen kallistuva seinä korjattiin ja tuettiin; - - Laho katto uusittiin entisen kaltaiseksi. Kun se purettiin jouduttiin repimään seitsemän päällekkäin naulattua, toinen toistaan rikkinäisempää kattohuopakerrosta; Koko talo tervattiin. - - Ikkunoiden lahot puuosat uusittiin ja maalattiin. Pesutuvan ja tallin yläpuolella oleva huoneisto – jossa Eliel ja Loja Saarinen halusivat asua Suomen oleskelunsa ajan – korjattiin täydellisesti ja kalustettiin kokonaan."²

² Vuorio 1971, s.48–49.

← Piharakennuksen pohjoispäädyn tervausta Vuorioiden ajalta. Kuvassa Jaakko Mård. (Vuorio 1971, kuva s.96a.)

↓ Loja Saarinen ja Anelma Vuorio Piharakennuksen porrastornin edustalla. Oikealla näkyy Vuorioiden 1950-l. suurentama eteläpäädyn ikkuna-aukko. (Vuorio 1971, kuva s.32b.)

Kellarikerroksen tiloista pesutupa, pesutuvan eteinen, mankelihuone ja vaunuliiteri olisi otettu asuinkäyttöön. Muut toiminnot olisi sijoitettu "vanhaan talliin, sen eteiseen, valjas- ja satulahuoneeseen sekä neljään kellariin."⁵ Piharakennukseen oli suunnitteilla myös oma pannuhuone Eliel Saarisen ohjeiden mukaan.⁶

Saarinen oli neuvonut Vuoriorille, millainen ikkuna tulisi aukaista pesutuvan eteläseinään ja "miten pyykkipadan, leivinuunin ja saunan kiukaan sisältävästä valtavasta uunista tulisi suurenmoinen umpi- ja avotakka sekä nerokas puiden säilytystila". Mankelihuoneen uuni sen sijaan olisi korvattu Anelma Vuorion keräämistä kaakeleista tehdyllä uunilla.⁷

⁵ Vuorio 1971, s.133.

⁶ Vuorio 1971, s.133–134.

⁷ Vuorio 1971, s.134.

1960-luvun toteutumattomat suunnitelmat

1950-luvun alussa Piharakennuksen kunnostuksessa oli keskitytty lähinnä julkisivuihin, vesikattoon ja ensimmäisen kerroksen asuntoihin. Päärakennuksen korjauksen valmistuttua 1960-luvun alkupuolella tarkoituksena oli ryhtyä Piharakennuksen kellaritilojen korjaus- ja muutostöihin. Vuorioiden taloudellisen tilanteen huononeminen esti suunnitelmien toteutumisen ja 1960-luvun lopulla Vuoriot joutuivat luopumaan Hvitträskistä.

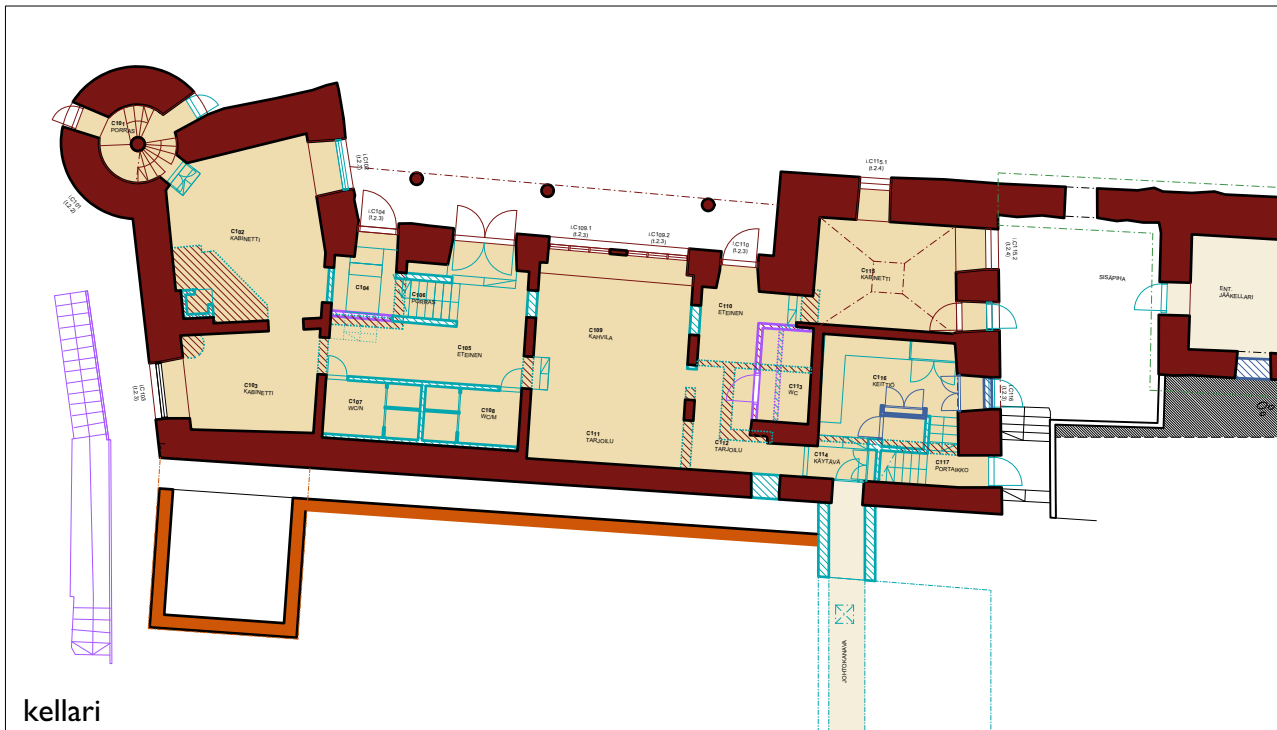
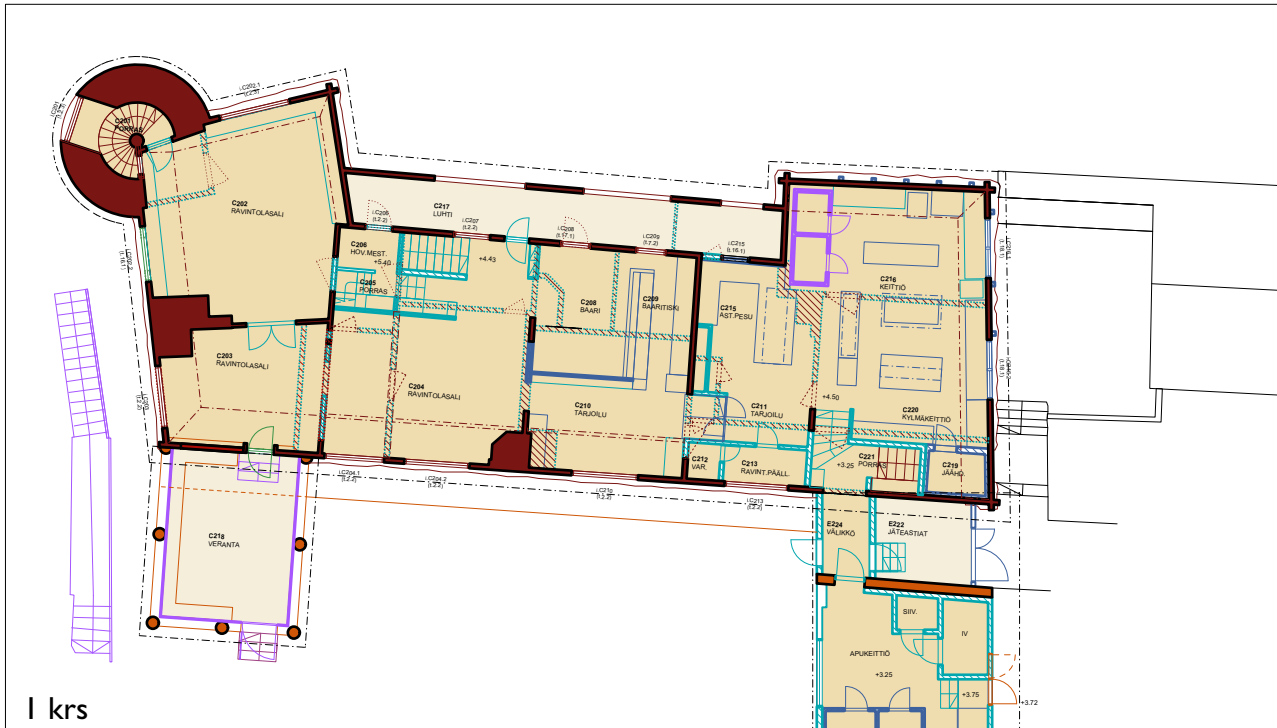
Anelma Vuorion kertomus Piharakennuksen toteuttamatta jääneistä muutostoimenpiteistä on kuitenkin mielenkiintoinen, koska siitä saa kuvan Piharakennuksen silloisista huonetiloista ja varustuksesta.

³ Vuorio 1971, s.102–103, 119.

⁴ UPRT 1983, Yhdistetty perustamis- ja esisuunnitelma, s.4. MV

Piharakennus (C) AJOITUSKAAVIOT 1/250

	1902 - 1905	Gesellius-Lindgren-Saarinen
	1905 - 1910	Gesellius-Saarinen
	1917 - 1949	Eliel ja Loja Saarinen
	1950 - 1968	Anelma ja Rainer Vuorio
	1969 - 1980	Gerda ja Salomon Wuorion säätiö
	1981 - 1999	Hvitträsk-säätiö
	2000 - 2013	Museovirasto
	2014 -	Senaatti-kiinteistöt

Hvitträsk

PIHARAKENNUS (C)

AJOITUSKAAVIOT 1/250

arkkitehdit mustonen oy 2021

↑ Ravintola Hvitträsk (osakuva, kuv. Marc Treib 1975). MFA Ravintolan edustalla Keskipihan puolella on graniittinen nupukiveys.

→ Kellarikerroksen kahvilan sisustusta. Kuva Arkkitehti-lehden esittelystä. (Kuv. Simo Rista, ARK 8/1971, s. 63.)

4.1.2 Ravintolamuutos ja myöhemmät vaiheet (v. 1969–)

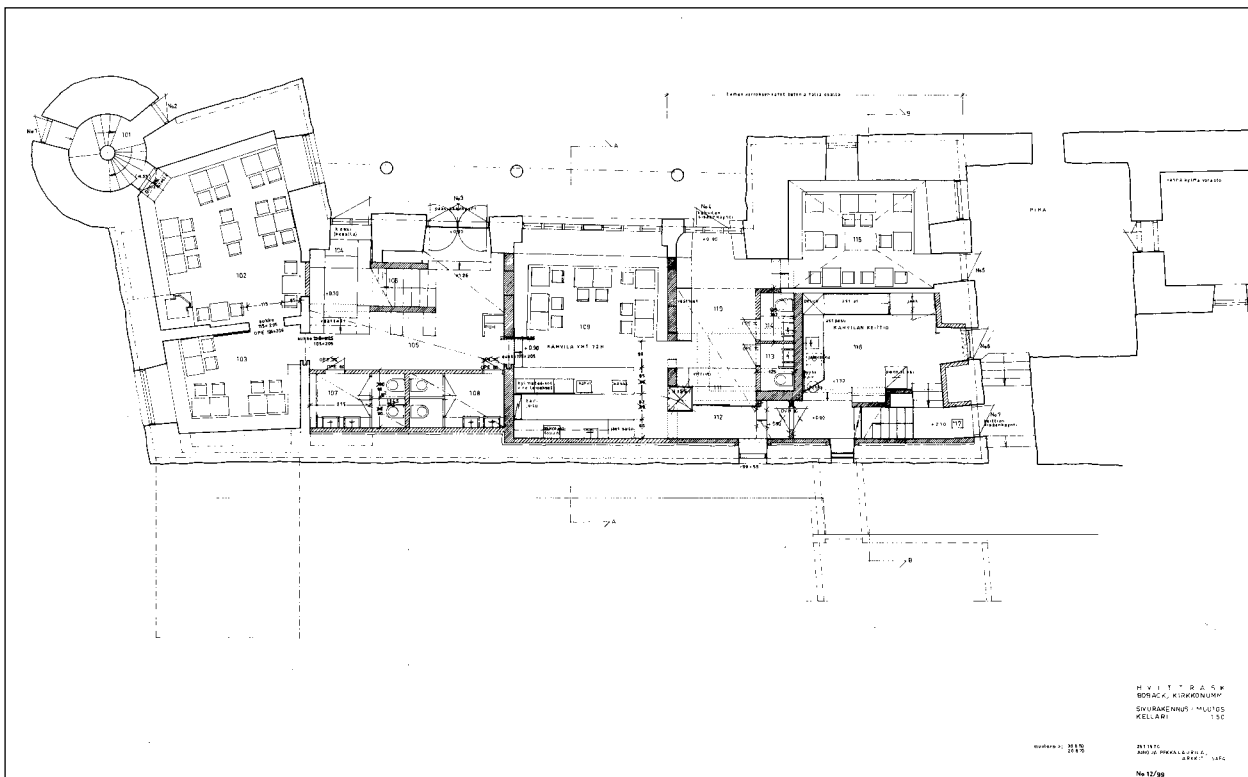
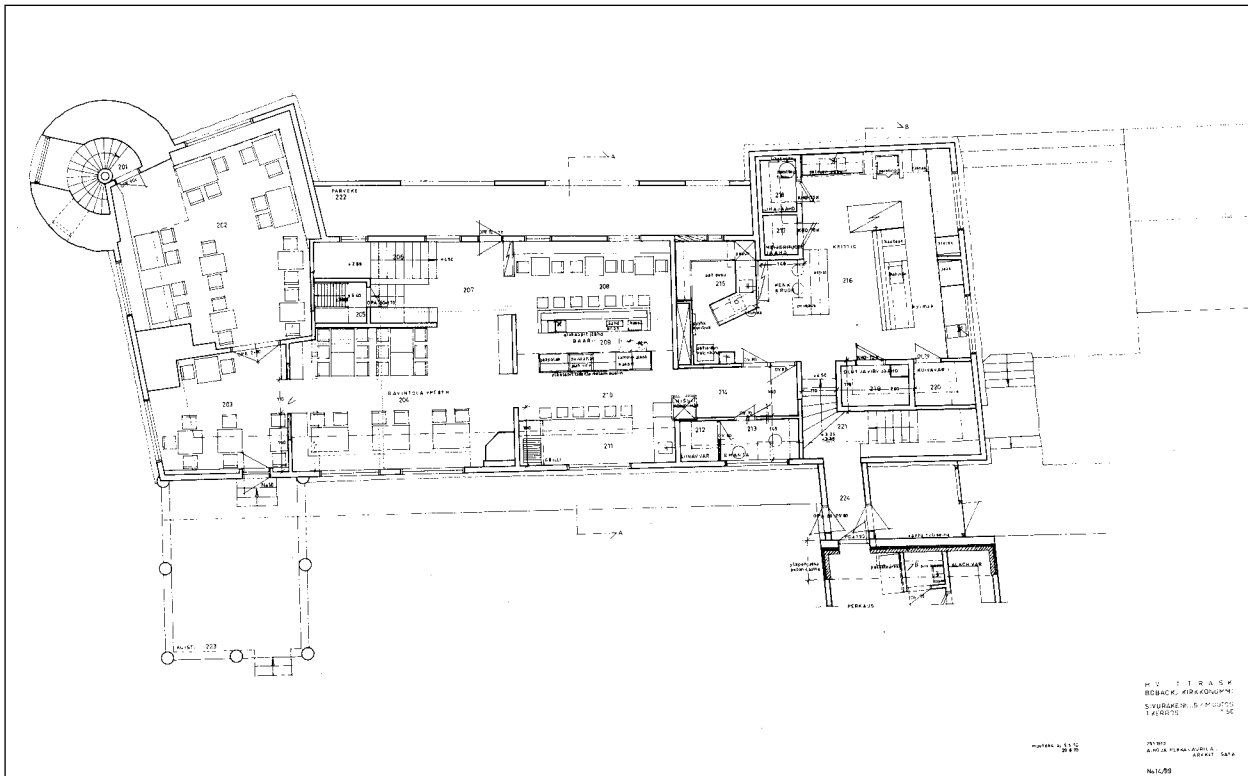
G. JA S. WUORION SÄÄTIÖ (V. 1969–80)

Ravintolamuutos (v. 1969–71)

Vuonna 1968 Hvitträsk siirtyi pakkohuutokaupalla Kansallis-Osake-Pankille, joka myi sen seuraavana vuonna Gerda ja Salomo Wuorion säätiölle. Gerda ja Salomo Wuorion säätiön 1960–70-lukujen vaihteessa Hvitträskissä suorittamien laajojen korjaus- ja muutostöiden yhteydessä Piharakennus muutettiin ravintolakäyttöön.

Ravintolamuutos merkitsi Piharakennuksen historias-

sa aivan uutta vaihetta. Julkisivut säilyivät pääosin ennallaan, mutta sisätilojen osalta muutos oli totaalinen. Piilarakennuksen lisäksi myös Taloussiipeen ja Jääkeliiniin sijoitettiin ravintolan aputiloja. Piilarakennukseen sijoitettujen asiakastilojen lisäksi ravintola oli tarkoitettu palvelemaan myös Ateljeehen ja Päärakennuksen Pohjoissiipeen sijoitettavia toimintoja.

Piharakennuksen ravintolamuutosvaiheen 20.8.1970 päivättyt pohjapiirustukset, 1/50, Aino ja Pekka Laurila. LA
 ↑ Kellarikerros (piir. 12/99) ↑ ↑ 1. kerros (piir. 14/99)

Toteutusvaiheessa kerrosten välistä hissiä ei toteutettu ja ravintolasalien C203 ja C204 välinen seinä tehtiin eri paikkaan.

→ "Grillipiha" ja Piharakennuksen pohjoispäätty v. 1971
 (kuvaote, kuv. Simo Rista). MFA

Laajat tilamuutokset

Käyttötarkoituksen muutos merkitsi käytännössä Piha-rakennuksen kaikkien sisätilojen uusimista: "Perustuk-sia, alakerran väliseiniä sekä välipohjia purettiin ja ra-kennettiin uudelleen. Tähän vaikuttivat rakenneteknis-ten perusteiden lisäksi paloturvallisuussyyt. Alakerran leivintupa, pesutupa, talli ja holvikattoinen talouskellari muutettiin kahvilaksi keittiöineen. Yläkerran asuintiloi-hin suunniteltiin ravintola baareineen ja keittiöineen."¹

Ravintola Hvitträskissä oli muutosten jälkeen 120 an-niskelupaikkaa, joista 85 oli ensimmäisessä kerrokses-sa ja loput kellarikerroksessa. Luhtiparvella ja verannal-la oli lisäksi 36 paikkaa. Ravintolan toiminta painottui voimakkaasti kesäaikaan, jolloin keittiö saattoi tuottaa 400–500 annosta päivässä. Henkilökuntaa oli kesällä keskimäärin 36 henkeä ja talviaikana noin 22 henkeä.²

Uusi sisustus

Ravintolamuutoksen tavoitteena oli sopeuttaa "kiinteä ja irtain sisustus samoin kuin tilojen muu interiööri - - rakennuksen alkuperäiseen muotokieleen."³ Ravintola-salien seinät päällystettiin tekstiilitapeteilla ja lattiat kololattiamatoilla. Alakattopinnat olivat tummaksi maalat-tua lautaa. Valaisimet upotettiin alakattoon tai kätket-tiin seinien leveiden, tummien paneelilistojen taakse. Keittiön sisäkatot ja seinät päällystettiin mineriittilevyil-lä, joka oli "hallitseva pinnoite myös rakennuksen muis-sa tiloissa"⁴.

Asiakastilojen kalusteet olivat 1970-luvun mukael-mia Eliel Saarisen suunnittelemista huonekaluista. Osin käytettiin myös suoria kopioita. Esimerkiksi kellariker-roksen seinustoja kiertävien penkkien selkänöjä kopioi-tiin Päärakennuksen Eteläsiiven eteistiloista.

Tekniset muutokset

Rakennus varustettiin koneellisella ilmanvaih-dolla. IV-kone sijoitettiin ullakolle tehtyihin tiloihin. Taloussiiven eteläsakaran itäpäähän tehtiin uusi lämpökeskus, josta vedettiin lämpöputket koko Ravintolarakennukseen.

- 1 UPRT 1983, Yhdistetty perustamis- ja esisuunnitelma, s.4. MV
- 2 ibid., s.8.
- 3 ibid., s.4.
- 4 ibid., s.7.

HVITTRÄSK-SÄÄTIÖ (V. 1981–99)

12.1.1981 Hvitträsk myytiin Suomen valtiolle ja kiin-teistön hallinta ja ylläpito siirtyi Hvitträsk-säätiölle.

Peruskorjaus 1983–85

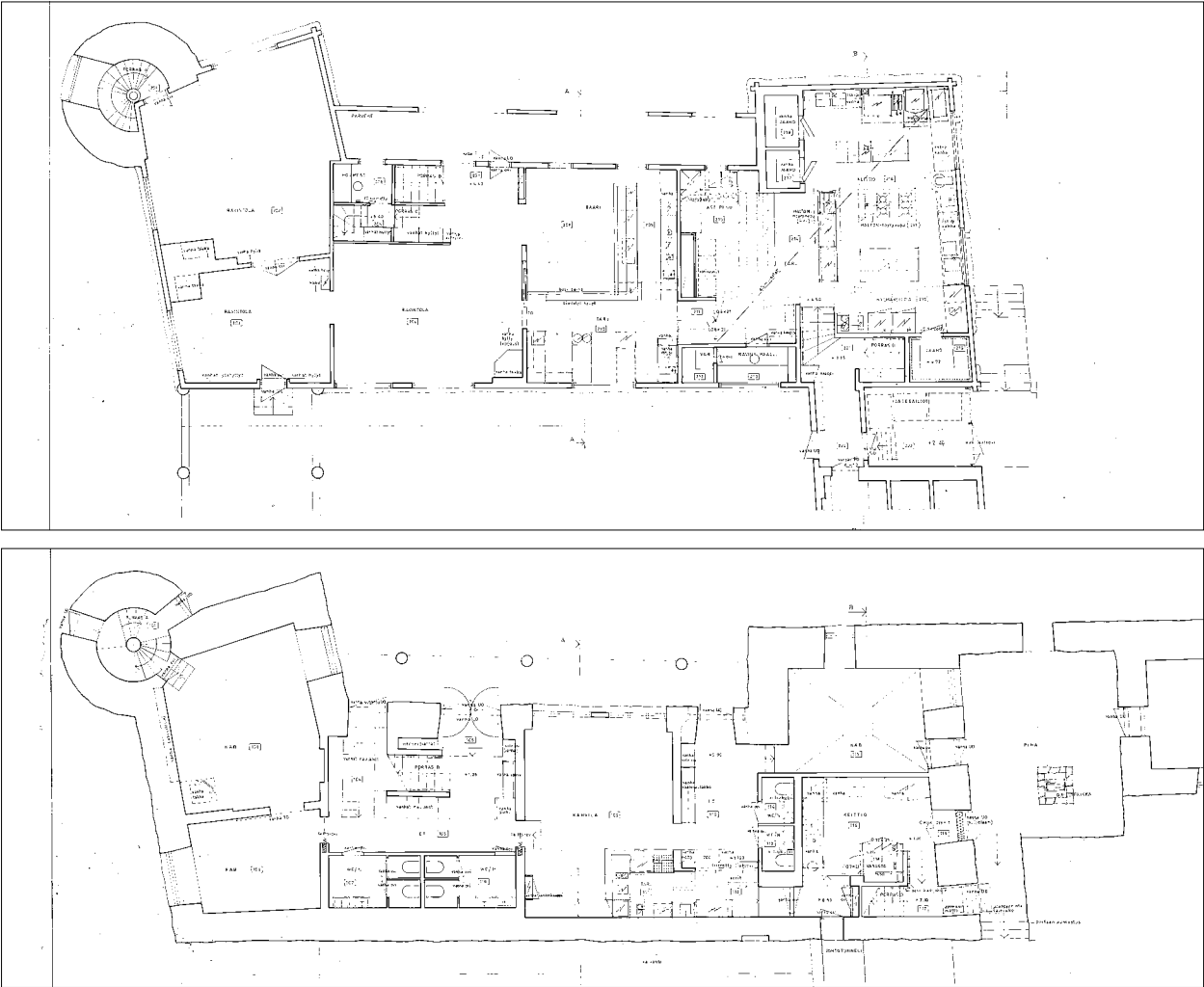
Ravintolamuutoksen (v. 1970) jälkeen seuraava suu-rempi muutos ja korjaus tehtiin vuosina 1983–85. Pe-ruskorjauksen lähtökohtana oli keittiön vanhentunut laitteisto, tilojen kuluneisuus ja "toiminnallinen epätar-koituksenmukaisuus." Myös valaistusta uusittiin⁵ ja van-hat kiinto- ja irtokalusteet kunnostettiin.⁶

Rakenteellisesti tärkeimmät korjauskohteet olivat ve-sikatto ja hirsiseinät. Vesikatolla oli esiintynyt runsaas-ti vesivuotoja ja hirsiseinissä todetut lahoauriot johtivat laajoihin hirsien vaihtoihin. Myös paloturvallisuutta pa-rannettiin.⁷

IV- ja kylmälaitteet 1996–97

1980-luvun puolivälin peruskorjauksen yhteydessä ra-kennuksen LVIS-järjestelmiin ei kajottu, vaikka keittiön ilmanvaihdossa todettiin puutteita.⁸ 1990-luvun loppu-puolella ravintolan ilmastointikoneet uusittiin ja ullakolla sijaitsevaa konehuonetta laajennettiin.⁹

- 5 Insinööritoimisto O. Parkkamäki & Co 1985, piir. 10. MV
- 6 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyö-selitys; UPRT 1985, Kunnostettavat irtokalusteet. LA
- 7 UPRT 1983, Yhdistetty perustamis- ja esisuunnitelma. MV
- 8 ibid., s.7–8. MV
- 9 Enquist 1996, rakennustapaselitys. MV

MUSEOVIRASTO (V. 2000–13)

Ravintolan pintaremontti v. 2000

Hvitträskin siirtyessä Museoviraston omistukseen vuonna 2000 ravintolatilojen pinnat ja kalusteet olivat kuluneet ja sisustus "tunkkainen ja epäesteettinen".¹⁰ 2000-luvun alussa tehdyn pintaremontin pyrkimyksenä oli saada seinä- ja kattopinnat "paremmin vastaamaan kohteen alkuperäisiä ominaisuuksia".¹¹ Huonetiloista haluttiin vaaleammat ja enemmän kodinomaiset.¹²

Ravintolasalien kokolattiamattojen tilalle vaihdettiin linoleum. Mustat lautakattopinnat maalattiin vaaleiksi. Seinät tapetoitiin ja seinien mustat verhouslaudat poistettiin. Ravintolasalien ja aulatilojen valaistus uusittiin: vanhat oppovalaisimet korvattiin yleis-, seinä- ja kattovalaisimilla.¹³ Myös kellarikerroksessa sijaitsevassa kah-

vilassa, kahvilan keittiössä sekä wc-tiloissa tehtiin laajoja uudistus- ja kunnostustoimenpiteitä.¹⁴

Verannan lasitus v. 2001

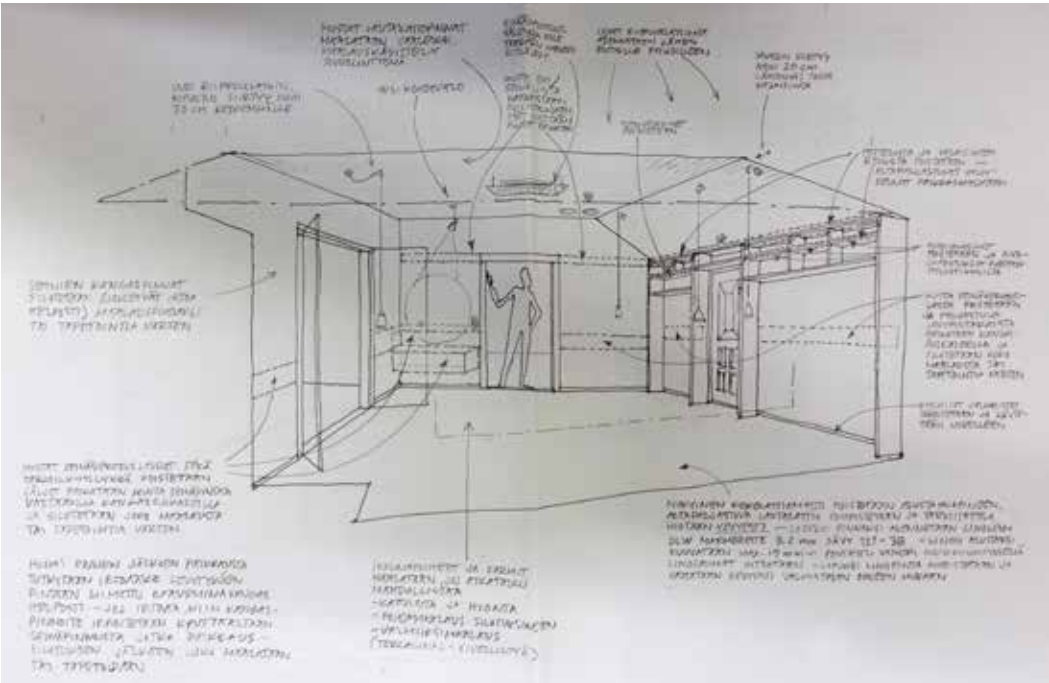
Verannan nykyiset lasi-ikkunat ja lasiovi ovat vuodelta 2001.¹⁵ Lasituksen yhteydessä verannan rakenteita uusittiin.¹⁶

Muita Piharakennuksen korjauksia v. 2000–13

- Ilmanvaihdon uusiminen v. 2004¹⁷

- Ravintolan kaksoiskylmiön uusiminen v. 2005¹⁸

- 14 Museovirasto 1999, Muistio Hvitträskin ravintolassa pidettyä kokouksesta 19.11.1999. MV
- 15 Jo ennen tätä kuistin aukkoihin oli edellisen ravintoloitsijan toimesta asennettu liukuikkunat ja ulko-ovi (Museovirasto 1999, Muistio Hvitträskin ravintolassa pidetystä kokouksesta 19.11.1999. MV).
- 16 Nors Oy 2000–2001, ravintolan terrassin lasitus- ja kunnostusasiakirjat. MV
- 17 Hepacon Oy 2004, IV-muutospiirustukset. MV
- 18 Museovirasto 2005, Hvitträskin ravintolan kaksoiskylmiön korjaussuunnitelma. MV

1980-luvun puoivälin peruskorjausvaiheen pohjapiirustukset, 1/50) LA

1. krs (piir. ARK 123), Aino ja Pekka Laurila, 27.12.1985.

Kellarikerros (piir. ARK 122), Aino ja Pekka Laurila, 12.06.1985.

Ravintolarakennus, kunnostustyö, havainnepiirustus ARK T06, Nors Oy, 4.1.2000. MV

SENAATTI (V. 2014–)

Vuonna 2014 Hvitträskin omistus siirtyi Museovirastolta Senaatti-kiinteistöille.

Piharakennuksessa tehtyt korjaukset v. 2014–20

Ravintolarakennuksen käyttövesiputkiston uusiminen, tarjoilutilan liukuovikorjaus ja Elisan tukiaseman sijointi Piharakennuksen katolle vuonna 2015.¹⁹ Ravintolarakennuksen julkisivujen tervaus ja korjaus vuosina 2015–16.²⁰ Verannan ulkoportaan uusiminen vuonna 2016.²¹ Julkisivupintojen huoltotervaus ja Ukri Merikannon veistoksen pystytys Itäterassille vuonna 2017.²² Maanpinnan lasku Keskipihalla, julkisivun huoltotervaus ja kattotikkaan korjaus sekä ravintolan keittiön vesivauriokorjaus vuosina 2018–19.²³

- 19 ARK toimintakertomus 2015, arkkitehdit mustonen oy.
- 20 ARK toimintakertomus 2016, arkkitehdit mustonen oy.
- 21 ARK toimintakertomus 2016, arkkitehdit mustonen oy.
- 22 ARK toimintakertomus 2017, arkkitehdit mustonen oy.
- 23 ARK toimintakertomus 2018–19, arkkitehdit mustonen oy.

Kosteus- ja sisäilmatekninen kuntotutkimus

Loppuvuodesta 2019 Piharakennuksessa (C) ja Taloussiivessä (E) tehtiin laaja kosteus- ja sisäilmatekninen kuntotutkimus,²⁴ jonka yhteydessä tehtiin avauksia Piharakennuksen rakenteisiin.²⁵

Hankesuunnitelma peruskorjauksesta v. 2021

Vuosina 2020–21 Senaatti-kiinteistöt ja Museovirasto teettivät yhdessä hankesuunnitelman Ravintolarakennuksen peruskorjauksesta.²⁶

- 24 FCG 2020, Hvitträsk – Piharakennus ja taloussiipi, kosteus- ja sisäilmatekninen kuntotutkimusraportti.
- 25 arkkitehdit mustonen oy, ARK toimintakertomus 2019, s.77.
- 26 arkkitehdit mustonen oy & FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy 2020, Hvitträsk – Ravintolarakennuksen peruskorjaus, hankesuunnitelma.

PIHARAKENNUKSEN (C) JULKISIVUT

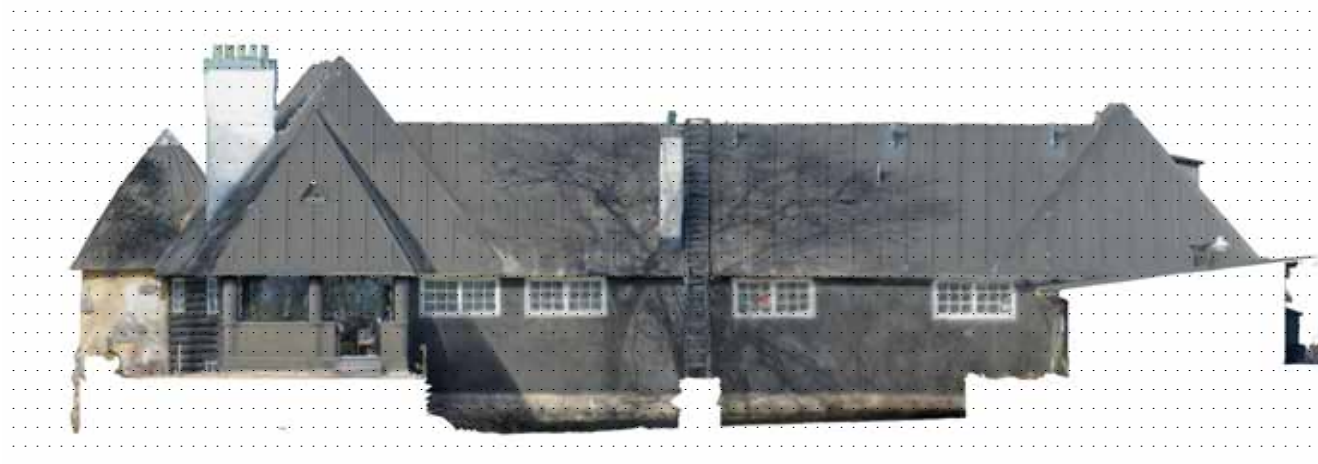
Fotogrametrinen mittaus v. 2019 1/200 (Tietoa Finland Oy)

JULKISIVU LÄNTEEN

JULKISIVU ETELÄÄN

JULKISIVU ITÄÄN

JULKISIVU POHJOISEN

↑ Piharakennuksen julkisivut länteen, itään ja pohjoiseen sekä leikkaus A-A, Aino ja Pekka Laurila, 9.1.1970. LA

→ Piharakennuksen länsijulkisivua. amoy 2020

↓ Verannan paanujulkisivua. amoy 2020

↑ Piharakennus katsottuna Eteläterassilta. amoy 2018

4.1.3 Julkisivumateriaalit ja rakennusosat

ULKOSEINÄT

Piharakennuksen ulkoseinien materiaaalimaailma on yhteneväinen Päärakennuksen kanssa. Linnoitusmaiset ulkoseinät muodostuvat korkeasta luonnonkiviperustuksesta ja hirsirakenteisesta yläosasta. Päärakennukselle ominaista luonnonkiviperustuksen vähittäistä vaihtumista rappauspintaan esiintyy Piharakennuksessa kuitenkin vain pyöreässä porrastornissa.

Myös pienikokoisella puupaanulla tehty verhous on sama julkisivumateriaali kuin Päärakennuksessa. Piharakennuksessa paanuverhousta on kuitenkin käytetty lähinnä Itäterassin puolella, joten Keskipihan suuntaan Piharakennuksessa on nähtävissä Hvitträskin rakennusten alkuperäisvaiheen ulkonäkö pyöröhirsiseinineen.

Luonnonkivinen kellarikerros

Piharakennuksen luonnonkivisen seinämuurin korkeus noudattaa vain paikoin kerrosjakoa. Useimmissa kohdin

kivimuuri nousee vain kellarikerroksen ikkunoiden alareunan tasolle. Kellarikerroksen seinämuurin sisäpuolella on tiilinen verhomuuraus, joka on rapattu.

Piharakennus osana Keskipihan kivimuureja

Päärakennusta selvemmin Piharakennus liittyy Keskipihaa rajaaviin kivimuureihin. Piharakennuksen kellarikerroksen seinälinja jatkuu samankorkuisena, pientä välipihaa rajaavana luonnonkivimuurina, joka jatkuu edelleen Jääkellarin samankorkuisena seinämuurina.

Rapattu seinämuuri

Porrastornissa luonnonkiviperustus vaihtuu ilman selkeää rajaa rapatuksi tiilimuuriksi. Tornin pyöreä muoto, rappauksen keskelle upotetut luonnonkivilohkareet ja ulko-ovien luonnonkiviholvaukset korostavat vaikutelmaa keskiaikaisesta linnan tornista.

↑↑ Piharakennuksen eteläpääty ja veranta. amoy 2017

↑ Piharakennuksen hirsinurkka Keskipihan suuntaan. Tällä kohdalla kivimuurin korkeus noudattaa kerrosjakoa ja välipohjan alapinta asetuu hirsiseinän alapinnan tasolle (vrt. ylempi kuva). amoy 2017

→ Pohjoispäädyn hirsiseinä tervauksen jälkeen v. 2016. Nurkkasalvoksen alimmat hirrenpäät vaihdettiin v. 2015. amoy 2016

Hirsiseinä

Porrastornia lukuun ottamatta luonnonkivimuurin yläpuolinen ulkoseinä on hirsirakenteinen. Ulkopuolelta seinähirret ovat pyöreät, sisäpuolelta veistetyt. Luhdin sisempi seinä muodostaa poikkeuksen, koska tällä kohdalla myös hirsiseinän ulkopinta on veistetty.

Hirsipinnat ovat nykyisin tervatut, mutta ei ole selvää, milloin hirret tervattiin ensimmäisen kerran.

1920-luvun alun valokuviissa hirsipinnat ovat jo tummaksi käsiteltyt, mutta sitä vanhemmissa kuvissa vaaleat, alkuvuosina mahdollisesti käsittelemättömät.¹

Hirsiseinän alareunassa, kivimuurin päällä, on vesipellitys, jonka etureuna on muotoiltu luonnonkivimuurin muotojen mukaan. Vesipelti on tervattu mustaksi.

1 Valto 1987 (Pallasmaa), s.115.

← "Följärimäiset" ulkopuoliset pystytuet pohjoispäässä nurkan molemmin puolin ovat 1980-luvun puolivälin hirsikorjauksesta. Hirsiiä vaihdettiin nurkan molemmin puolin. Jatkokset vanhaan hirteen on tehty vinoon sahaten. Länsijulkisivulla uusitut kolme alinta hirttä erottuvat silmä määräisesti ylemmistä. Hirsien väliset raot on ilmeisesti tässä vaiheessa peitetty pyöristetyin puurimoin. amoy 2018

↓ Piharakennuksen pohjoispäädyn hirsinurkan lahovauriokorjaus v. 2015. amoy

Nurkkasalvokset

Rakennuksen ulkonurkissa on pitkä nurkkasalvos. Nurkkasalvoksen alimmat hirret ovat muita pidemmät ja yleensä alin hirsi on myös muita kookkaampi.

Väliseinäsalvos on ulkoseinässä näkyvissä vain luhdin kohdalla, jossa hirren ulkopinta on veistetty suoraksi. Muualla väliseinäsalvos jää seinän sisään. Pitkänurkainen väliseinäsalvos olisi ollut luonteva ratkaisu, joten nurkkasalvoksen piilottaminen voidaan nähdä tarkoituksellisenä julkisivuratkaisuna, jolla korostetaan julkisivujen pitkiä, yhtenäisiä linjoja.

Hirsikorjaukset ja ulkopuoliset pystytuet

Vuonna 1984 todettiin Piharakennuksen seinähirsissä lahovaurioita keittiön ja ravintolasalin kohdalla.² Tämän seurauksena Piharakennuksessa tehtiin 1980-luvun puolivälissä laajoja hirsikunnostuksia.³ Jatkokset vanhoihin hirsiiin tehtiin vinoon sahaten ja uudet hirret käsiteltiin ennen asentamista puunsuoja-aineella.⁴

- UPRT 1984, pöytäkirja 29.8.1984. MV
Lahovaurioiden aiheuttajaksi todettiin VTT:n Puulaboratoriossa tehdyn tutkimuksen perusteella ruskolahottajasieni. Puuta olivat lisäksi hajottaneet kuolemankello-hyönteisen toukat. (VTT 1984, tutkimuslaskelma 2.10.1984. MV)
- Rakennustyöselityksen liitteen mukaan Piharakennuksessa uusittiin hirsii seuraavasti: Keittiön kohdalla pohjoissivulla neljä alimmaista hirttä ja länsisivulla kolme alimmaista hirttä, ravintolan kohdalla eteläisivulla kaksi alimmaista hirttä ja itäisivulla kolme alimmaista hirttä sekä kuistin ja ravintolan nurkkauksessa hirret alaikkunan yläreunaan asti. (Insinööritoimisto Tauno Lehtinen Oy 1984, rakennustyöselityksen liite 1/1 [Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985]. LA)
Huom! Ilmansuunnat muutettu tässä pääilmansuunniksi.
- Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys s.18. LA

Keittiön kohdalla hirsiseiniä vahvistettiin lisäksi ulkopuolelle kiinnitettyillä följarimaisilla pystytolpilla.⁵ Tuenta oli suunnitelmien mukaan tarkoitettu väliaikaiseksi, mutta tolpat ovat edelleen paikoillaan.

Jos otetaan huomioon, mitä aiempaan on todettu yhtenäisten hirsipintojen korostumisesta julkisivuissa, voidaan ulkopuolelle lisätyt pystyrakenteita pitää alkupe räisen ajatusmaailman vastaisina.

Hirsikorjaukset v. 2015–16

Ravintolarakennuksen tervauksen yhteydessä vuosina 2015–16 todettiin pohjoispäädyn seinähirsissä lahovaurioita. Lahonneita hirsien päitä vaihdettiin sekä tehtiin hirsiseinän väliaikaisia kunnostustoimenpiteitä, joiden tarkoituksena oli ehkäistä vaurioiden lisääntyminen ennen laajempaa peruskorjausta.⁶

- Pystytukia on länsijulkisivulla 5 kpl ja ja pohjoispäädyssä 3. Pystytuet pultattiin jokaiseen hirteen 150 mm:n kansiruuveilla. (Insinööritoimisto Tauno Lehtonen Oy 1986, RAK piir. Ravintolan seinien väliaikaiset tuennat. MV)
- arkkitehdit mustonen oy, ARK toimintakertomus 2016, s.63.

↑ → Verannan ja itäjulkisivun paanuverhouksen detailjointia. amoy 2020

Piharakennuksen paanuverhoukset

Kaikki Piharakennuksen hirsiseinät olivat alun perin hirsipinnalla. Ensimmäiset paanuverhoukset tehtiin 1910-luvun lopulla, mutta toisin kuin Päärakennuksessa, suurin osa Piharakennuksen julkisivuista on edelleen hirsipintaisia. Paanuverhouksia on rakennuksen Itäterassin puoleisilla julkisivuilla sekä kattoikkunoissa.

Piharakennuksessa on käytetty samaa Hvitträskille ominaista kapeaa paanutyyppiä, jota Päärakennuksessa käytettiin 1910-luvulta alkaen. Etenkin verannan verhouksessa on Päärakennuksen tapaan hyödynnetty kapean paanun taipumista kaareviin muotoihin. Myös verannan kattoa kannattelevat, jyhkeät pyöreät pylväät on päällystetty paanuin.

Avoverannan paanuverhous

Piharakennuksen ensimmäiset paanuverhotut julkisivupinnat ovat avoverannan kaide ja kattoa kannattavat pylväät. Avoveranta rakennettiin 1910-luvun loppupuolella⁷ ja on todennäköisesti ollut paanuverhoiltu valmistumisestaan asti. Ensimmäiset valokuvat paanuverhoilusta verannasta ovat 1920-luvun alusta. Tällöin Piharakennuksen itäjulkisivu oli vielä hirsipinnalla.

Itäjulkisivun paanuverhous

Piharakennuksen itäjulkisivun paanuverhouksen ajoitus on epäselvä. Valokuvien perusteella paanuverhous

⁷ Valto 1987 (Pallasmaa), s.118.

voi olla Saaristen ajalta vuoden 1923 jälkeen tai Vuorioiden ajalta ennen vuotta 1967. Tiedossa on, että kyseisen seinä oikaistiin ja tuettiin Vuorioiden aikana vuonna 1950.⁸ On mahdollista, että paanuverhous liittyy tähän kunnostukseen. Vuorioiden aikaisten lapekattoisten kattolyhtyjen sivut ovat paanuverhoillut, joten materiaali on ollut käytössä vielä tuolloin.

⁸ Vuorio 1971, s.48–49.

↑ Vuonna 1967 Itäterassilta otettu valokuva on ensimmäinen kuva itäjulkisivun paanupinnoista (osakuva, Studio Granath). MFA

↓ Piharakennuksen vesikatto. amoy 2020

VESIKATTO

Hvitträskin Piharakennuksen vesikatto on aumattu. Suhteellisen lyhyitä räystäitä kannattelevien kattovasojen päissä on yksinkertainen pyöristys.

Pääpiirustusvaiheen julkisivukuvissa vuonna 1902 myös Päärakennuksen vesikatot oli esitetty aumatuiksi. Piharakennuksen matalalla kulkeva yhtenäinen räystäslinja kuvastaa siis Hvitträskin suunnittelijoiden alkuvaiheen ajatusmaailmaa.⁹

⁹ G-L-S 1902, julkisivut ja leikkaukset. MFA

Huopakate

Polveilevasta massasta johtuen Piharakennuksen katto muodot ovat hyvin vaihtelevat. Katteena on musta kolmiorimahuopakate. Alkuperäisenä katteena oli vaaka-saumattu asfalttihuopa.¹⁰

Verannan yläpuolella sijaitsevassa ullakkotilassa on nähtävissä katon vanhoja pintarakenteita kahdelta ensimmäiseltä vuosikymmeneltä. Ullakolla näkyvien jälkien perusteella entisen vaakasaumatun katteen päälle asennettiin kolmiorimakate viimeistään ateljeesiiven rakentamisen yhteydessä vuonna 1909.¹¹ Katolla oli tuolloin jo useita huopakerroksia.

¹⁰ Valto 1987 (Pallasmaa), s.115.

¹¹ Nykyinen verannan katonharja on korkeammalla kuin aiemmin samalla paikalla sijainneessa ateljeessä. Kolmiorimakate päättyy linjaan, jossa ateljeen vesikatto on kulkenut.

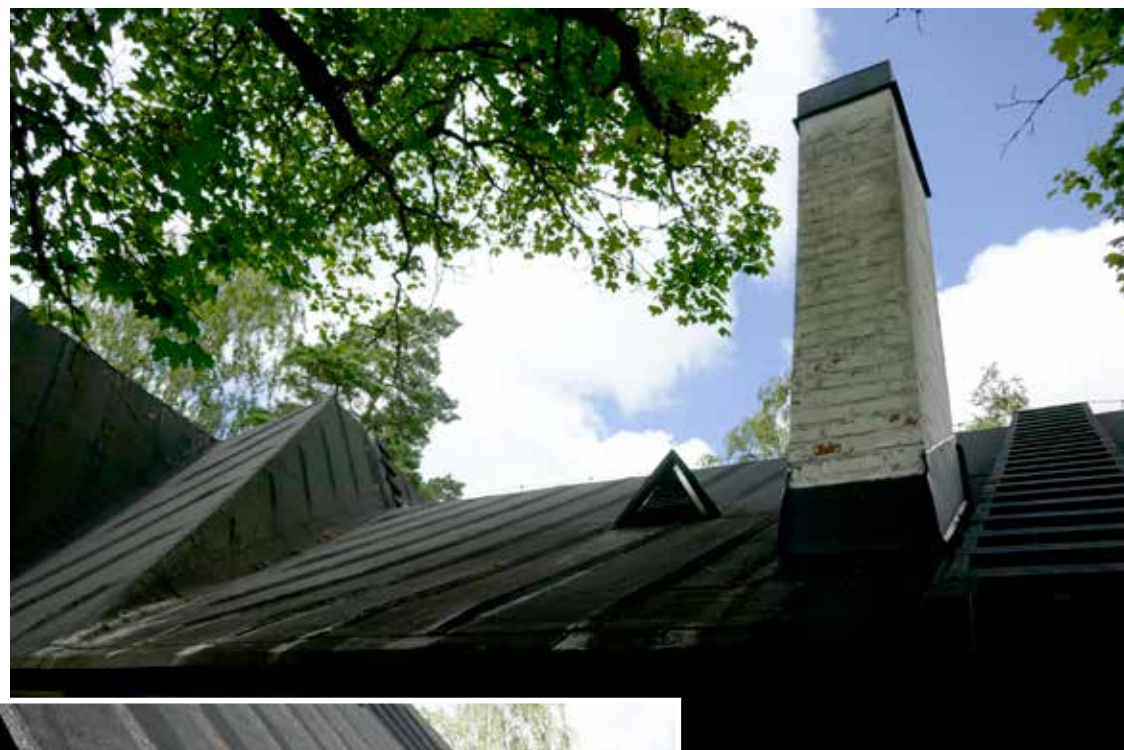
↑ 1900-luvun alkuvuosien valokuvassa Piharakennuksen katteena on vaakasuuntainen huopakate (osakuva). MFA

- ↓ Piharakennuksen nykyinen huopakate. amoy 2020
 → Piharakennuksen ateljeesiiven aikaiset kattohuopapinnat ovat säilyneet verannan ullakolla. amoy 2019

Vuonna 1923 otetuissa valokuviissa verannan ja porrastornin huopakate on vielä asennettu vaakasuuntaisesti, mutta muilla lappeilla on kolmiorimakate.

Piharakennuksen huopakatetta on paikattu useaan otteeseen ja uusittu kokonaan ainakin 1950- ja 1980-luvuilla. 1980-luvulla jouduttiin tekemään myös rakenteellisia korjauksia vesikaton kantavissa rakenteissa ja seinien yläosissa.¹²

¹² Työmaakokouksen pöytäkirjassa 18.11.1985 on lueteltu liisätoinä tehdyt vesikaton kannattajien ja ulkoseinien yläosien korjaustyöt (UPRT 1985. MV).

↑ Piharakennuksen itälapteen vesikattoa. amoy 2020

- ← Pohjoispäädyn puinen vesikouru. amoy 2020
 Vuorioiden aikana kyseinen kouru oli valokuvan perusteella tehty pellistä. (Vuorio 1971, kuva s.96a)
 ↓ Luhdin kohdalle asennetut vesikourut ja syöksytorvet. amoy 2020

Vesikourut ja syöksytorvet

Piharakennuksessa on nykyisin vesikourut ainoastaan luhdin kohdalla Keskipihan puolella, puinen kouru pohjoispäädystä keittiöiden sisäänkäynnin kohdalla sekä pieni kouru verannan sisäänkäynnin kohdalla. Keskipihan puoleiset muovipinnoitetut vesikourut ja syöksytorvet on lisätty ilmeisesti 1980-luvun peruskorjauksen yhteydessä.

Vanhojen valokuvien perusteella vesikouruja ei alun perin ollut.¹³ Anelma Vuorio kirjoittaa, että Hvitträskin kaikki talot saivat uudet vesikourut,¹⁴ mutta valokuviissa ainoastaan verannan kohdalla ja Pohjoispäädystä näkyy vuonna 1967 vesikourut. Myöskään 1970-luvulla otetuissa valokuviissa vesikouruja ei näyttäisi olevan.

¹³ Ehrströmien kirjaston sisätilasta tekemässä maalauksessa ikkunasta näkyy Piharakennuksen ja ateljeen sisäkulmassa syöksytorvi. Tämä on ilmeisesti kuitenkin ollut poikkeus. (Ehrström tai Gummerus-Ehrström 1907–13, Kirjaston interioori Hvitträskissä. Gösta Serlachiuksen taidesäätö)

¹⁴ Vuorio 1971, s.119.

↑ Pienen asunnon savupiipusta ei ole säilynyt kunnollista valokuvaa, mutta se näkyy Eric O. W. Ehrströmin Piharakennusta esittävässä värilinopiiroksessa (Hvitträsk, 1909, Gösta Serlachiuksen taidesäätiö). Alkuperäinen linopiiirros on käännetty tässä peilikuvaksi.

ITÄLAPPEEN SAVUPIIPPU

↓ Itälappeen puoleinen savupiippu noin v. 1923 (osakuva). MV Tiilipintainen piippu on nykyistä piippua kapeampi. Piipun yläpäässä on "kruunu", josta hormit jatkuvat erillisinä pyöreinä putkina. Vesikattorakenteiden kohdalla piipun muurauksessa on lappeen suuntainen paksunnos. Savupiipun oikealla puolella näkyy lyhyt tuuletushormi.

→ Itälappeen puoleinen slammattu savupiippu. amoy 2020

Piharakennuksen savupiiput

Piharakennuksessa oli alun perin kolme savupiippua. Entisen suuren asunnon kaksi savupiippua ovat säilyneet; toinen eteläpäädyn puolivälissä ja toinen Itäteras-sin puolella keskellä itäjulkisivua. Pohjoispään pienemmän asunnon savupiippu purettiin ravintolamuutoksen yhteydessä. Se sijaitsi Keskipihan puolella länsilappeella, luhdin pohjoispäässä vesikaton sisätaitteessa.

Savupiiput on muurattu ainakin osittain uudestaan 1950-luvulla, jolloin piiput saivat Hvitträskin Päärakennuksen savupiippuja mukailevan ulkoasunsa. Nykyisin piiput ovat valkoiseksi rapatut Päärakennuksen piippujen tapaan. Piippujen päissä on Päärakennuksen piippuja muistuttavat peltiset koteloinnit, joista jokainen hormi jatkuu erillisenä neliökartiona muuratun hormin yläpuolelle. Piharakennuksen koteloinnit on kuitenkin tehty kuparista, kun ne Päärakennuksessa ovat valkoiseksi maalattua peltiä.

Savupiippujen alkuperäinen ulkonäkö

Piharakennuksen savupiippujen alkuperäinen ulkonäkö eroaa nykyisestä melkoisesti. Savupiiput olivat vanhojen valokuvien perusteella 1950-luvulle saakka rappaamattomat ja tiilipintaiset. Piiput olivat myös nykyistä ohuimmat; nykyisen 2 kiven sijaan piiput olivat 1,5 kiven paksuisia.

Piipuissa ei myöskään alun perin ollut nykyisenlaista peltiverhoilua yläosaa. Tiilihormin päältä hormit jatkuivat erillisinä pyöreinä, ilmeisesti peltisinä, putkina. Piip-

pujen juuressa oli vesikattorakenteiden kohdalla muurattu paksunnos, joka noudatti kattolapteen kulmaa.

Eteläpään ja itälappeen piiput poikkesivat ulkonäöltään hieman toisistaan. Eteläpään piipun yläosan muuraus oli suora, kun taas itälappeen piipun yläosassa oli pieni muurattu levennys eli kruunu.

Savupiipun lisäksi itälappeella sijaitsi alkuvaiheessa ilmeisesti peltipäällysteinen tuuletushormi, jonka suojana oli leveä piipunhattu. Tuuletushormi liittyi mahdollisesti pohjakerroksessa tällä kohtaa sijainneeseen huvostallin lantakäytävään.

ETELÄPÄÄDYN SAVUPIIPPU (osakuvat)

- ← Alkuperäinen rappaamaton piippu 1900-l. alkuvuosina. Piipun alapäässä on lappeen suuntainen paksunnos. MFA
- ↙ Rappaamaton tiilipiippu 1920-luvun alussa. Myös eteläpäädyn piipussa hormit ovat muuratun osan jälkeen jatkuneet huomattavan pitkinä, erillisinä, pyöreinä putkina. MV
- ↙↘ Uudelleen muurattu, sileäksi rapattu savupiippu v. 1967 (Studio Granath). MFA

↑ Eteläpäädyn savupiippu. amoy 2020

Savupiippumuutokset 1950–60-luvuilla

Vuorioiden aikana otetussa päiväämättömässä talvikuvassa näkyy eteläpään savupiipun alaosa, joka on vielä tiilipinnalla.¹⁵ Vuoden 1967 valokuvissa piippu on kuitenkin jo rapattu sileäksi ja myös piipun yläosan peltikoteloinnit näyttävät nykyisen kaltaisilta.¹⁶ Ilmeisesti piippu on myös muurattu uudelleen tässä vaiheessa.

Itälappeen piipusta ei ole 1950–60-luvuilta valokuvaa, mutta mahdollisesti myös sen muutokset on tehty jo Vuorioiden aikana. Itälappeen puoleinen piippu on kuitenkin slammattu erona eteläpään piipun tasaiseksi rapattuun pintaan.¹⁷

Myös Porrastornin huipulla oleva peltikartio on valokuvien perusteella todennäköisesti Vuorioiden ajalta.

¹⁵ Vuorio 1971, kuvasivu s.64c.

¹⁶ Esim. Studio Granath v. 1967.

¹⁷ Itälappeen piipun slammaus saattaa olla myös ravintolamuutoksen ajalta. Ravintolamuutoksen aikaisessa Talousiiven tiilipiipussa on samanlainen slammattu pinta.

↑ Piharakennus Keskipihan puolelta 1900-luvun alkupuolella (osakuva). Vesikatteena on vielä vaakasuuntainen huopakate. Katolla on vain kolmionmallinen pikkuikkuna, ei nykyistä lapekattoista kattoikkunaa. MFA

→ Keskipihan puoleinen lape nykyään. Keskellä 1950-luvun kattolyhty ja sen molemmin puolin IV-ritilöiksi muutetut vanhat kolmioikkunat. amoy 2016

PIHARAKENNUKSEN KATTOIKKUNAT

Piharakennuksen katolla on kuusi pientä kolmionmallista kattoikkunaa sekä kaksi suurempaa lapekattoista kattoikkunaa. Kaikki kattoikkunat avautuvat rakennuksen ullakkokerrokseen.

Suuri osa kattoikkunoista on 1970-luvulta lähtien otettu ilmanvaihdon käyttöön. Kattoikkunoista tässä yhteydessä poistetut puitteet ovat kuitenkin pääsääntöisesti säilyneet Piharakennuksen ullakolla.

1950-luvun lapekattoisten kattoikkunoiden puitteissa on mielenkiintoisia yhtäläisyyksiä Päärakennuksen Eteläsiiven alkuperäisikkunoihin.

Kolmionmalliset kattoikkunat

Valokuvien perusteella Piharakennuksen kolmionmalliset kattoikkunat ovat alkuperäisvaiheesta, vaikkakaan

kuvatodistetta kaikkien ikkunoiden kohdalta ei ole.¹⁸ Verannan kolmioikkuna on valokuvien perusteella todennäköisesti verannan rakentamisen ajalta, 1910-luvun loppupuolelta.¹⁹

Verannan kattoikkunaa lukuun ottamatta kolmionmallisten kattoikkunoiden puitteet on myöhemmin vaihdettu ilmanvaihtosäleiköiksi.²⁰ Valokuvien perusteella tämä on tapahtunut 1980-luvulla tai tätä myöhemmin.

18 1900-luvun alun ulkokuviissa näkyy toinen Keskipihan puoleisista kolmioikkunoista ja itälapteen eteläpuoleinen kolmioikkuna, joka myöhemmin jäi ateljeen katon alle.

19 Verannan kolmioikkuna eroaa hieman mitoitukseltaan muista, IV-ritilöiden paikalta irrotetuista kolmioikkunoista.

20 Piharakennuksen ullakolla on säilynyt 5 kpl IV-säleikköjen paikalta irrotettua kolmioikkunaa.

Lapekattoiset kattoikkunat

Lapekattoisia kattoikkunoita on Piharakennuksessa kaksi; toinen sijaitsee keskipihan puoleisella lappeella luhdin kohdalla ja toinen pohjoispäädyssä. Molemmat ovat ilmeisesti Vuorioiden ajalta 1950-luvulta.²¹

Keskipihan puoleisessa kattoikkunassa ikkunanpuitteet ovat edelleen paikoillaan, mutta Pohjoispään ikkunat on korvattu IV-säleiköllä ravintolamuutoksen yhteydessä.²² Tähän ikkunaan todennäköisesti kuuluvat puitteet ovat kuitenkin tallessa Piharakennuksen ullakolla.²³ Pohjoispäädyn ja Keskipihan puoleiset ikkunanpuitteet olivat myös dokumentointipiirustusten perusteella keskenään erikokoiset.²⁴

Päärakennuksesta poistetut alkuperäispuitteet

Vuoriot vaikuttaisivat kierrättäneen 1950-luvulla teetmissään lapekattoisissa kattoikkunoissa Päärakennuksen Eteläsiivestä poistettuja alkuperäisvaiheen ikkunanpuitteita. Lapekattoisten kattoikkunoiden puitteet poikkeavat tyypiltään, profiileiltaan ja heloitukseltaan muista Piharakennuksen ikkunoista, mutta ovat vastaavia kuin Päärakennuksen alkuperäisvaiheen ikkunat.

Keskipihan puoleisen kattoikkunan ikkunanpuitteet näyttäisivät olevan lasten leikkihuoneen (207) alkupe-

21 Ensimmäinen valokuva, jossa nämä kattoikkunat näkyvät, on huopakatteen uusimisen ajalta 1950-luvulla.

22 Lämpötekn. toimisto Calor Oy 1970, IV-piir. B-701249. MV

23 Piharakennuksen ullakolla on neljä oikean kokoista pieniruutuaista ikkunanpuitetta.

24 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 8/99. LA

← Piharakennuksen 1950-luvun vesikattokorjaus ja uusi kattolyhty. Kattolyhtyjen sivut on verhoiltu kapeilla, Hviträskille tyypillisillä, paanuilla. (Vuorio 1971, kuva s.96d)
↑ Pohjoispäädyn kattolyhdyn ikkunat korvattiin IV-ritilällä 1970-luvun alussa. amoy 2020

↓ Ullakolla olevat puitteet ovat todennäköisesti pohjoispäädyn kattolyhdystä ja olleet sitä ennen Päärakennuksen tuvan takkasyvennyksessä. amoy 2019

räiset ikkunanpuitteet.²⁵ Pohjoispäädyn kattoikkunan puitteet, jotka ovat tallessa Piharakennuksen ullakolla, vaikuttaisivat taas olevan tuvan (111) takkasyvennyksestä poistettuja puitteita.²⁶

25 Keskipihan puoleiset ikkunat ovat puiteprofiilia myöten samaa tyyppiä kuin lasten leikkihuoneen viereisessä, entisessä kotiopettajattaren huoneessa (209).

26 Puitteissa on samanlainen saranadetalji ja numerointi kuin takkasyvennyksen alkuperäisissä ikkunoissa, jotka ovat säilyneet Eteläsiiven ullakolla.

Alkuperäisvaiheen ikkunoita. amoy 2020

↑ Itäjulkisivun ikkunat.

→ Luhdin alapuoliset länsijulkisivun ikkunat.

PIHARAKENNUKSEN IKKUNAT¹

Piharakennuksessa on nykyisin 30 ulkoikkunaa ja yksi sisäikkuna. Päärakennuksen ikkunoiden tapaan Piharakennuksen ikkunoiden ulkopuutteet ovat pieniruutuiset, kun taas sisäpuitteiden lasi on useimmiten yksiosainen tai noudattaa ulkopuutteiden pystyvälipuitejakoa. Kaikki alkuperäiset ikkunat ovat sisään–ulos-aukeavia.

Toisin kuin Päärakennuksessa, Piharakennuksen ikkunoiden sisä- ja ulkopuutteet sijaitsevat samassa karmissa myös kivirakenteisessa maantasokerroksessa.

Puiteprofiilit

Yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta kaikki Piharakennuksen ikkunanpuitteet ovat saman profiilimuodon variaatioita, joilla on myös yhteyksiä Päärakennuksen ikkunoihin. Ikkunaprofiilien perusteella jaoteltuja ikkunatyyppejä on 6, alaryhmit mukaan lukien 9. Piharakennuksen yleisin ikkunatyyppi (t.2.2) on sama kuin

¹ Piharakennuksen ja Talousrakennuksen ikkunat kartoitettiin vuonna 2018 (arkkitehdit mustonen oy 2018, Hvitträsk: ikkunakartoitus 2017–18).

Päärakennuksen kylpyhuoneessa (211) ja päämakuhuoneen alkovissa (212).

Ikkunoiden helat

Ikkunahelat ovat yleensä samalta ajalta kuin ikkunat. Heloja on uusittu jonkin verran.

Ikkunoiden väritys

1900-luvun alun valokuvissa myös ikkunoiden sisäpuoliset osat vaikuttavat vaaleiksi maalatuilta. Osassa Piharakennuksen ikkunoita on jäänteitä sinisestä maalista.²

Vuonna 1967 ja 1970-luvulla otetuissa valokuvissa on ensimmäisen kerran nähtävissä tummia sisäpuitteita. 1980-luvun peruskorjauksessa ikkunoiden sävy noudatti ravintolamuutoksen aikaista väritystä.³ Ravintolasalien ikkunoiden nykyinen, tummanharmaa sävy on vuonna 2000 tehdyn pintaremontin ajalta.

² Ainakin porrastornin ikkunoissa, entisen pesutuvan oven yläpuolisessa ikkunassa ja ullakon kolmioikkunoissa.

³ Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila, värisävyt, peruskorjaus. LA

ETELÄPÄÄDYN IKKUNAT

↑ Eteläpääty 1900-luvun alussa (osakuva). MFA
Eteläpäädyn ikkuna-aukoista vain kellarin ikkuna (kuvassa oikealla alhaalla) on pysynyt alkuperäisenä.
- Kirjaston ikkuna siirrettiin itäjulkisivulta eteläpäätyyn ateljeemuutoksen yhteydessä noin v. 1909. Kuvassa ikkuna on alkuperäisellä paikallaan itäjulkisivulla.
- Olohuoneen ikkuna-aukko suurennettiin 1950-luvulla. Alkuperäinen ikkuna-aukko yläkuvassa vasemalla ylhäällä.

→ Eteläpääty nykyisin. amoy 2018

IKKUNOISSA TEHDYT MUUTOKSET

Alkuperäisvaihe 1902–49

Kirjaston ikkuna (i.C203)

Vanhin tiedetty ikkunamuutos koskee entisen kirjaston (ravintolasali C203) ikkunaa. Piharakennuksen kaakkoiskulmalle pystytetyn ateljeen peittämäksi jäänyt kirjastohuoneen ikkuna (i.C203) siirrettiin eteläpäätyyn tehtyyn uuteen ikkuna-aukkoon viimeistään vuonna 1909.⁴ Kirjaston ikkunan siirtoa lukuun ottamatta alkuperäisvaiheesta ei ole tiedossa ikkunamuutoksia.

Vuoriot 1949–68

Vuorioiden aikana, 1950-luvun alussa, Piharakennuksen ikkunat kunnostettiin.⁵

Olohuoneen ikkuna (i.C202.2)

1950-luvulla suuren asunnon olohuoneen pieni ikkuna (i.C202.2) eteläpäädyssä uusittiin alkuperäistä suurempana. Ikkuna-aukkoa suurennettiin porrastornin suuntaan ja alas päin. Uusittu kaksiosainen ikkuna muistuttaa detaljeiltaan muita eteläpään ikkunoita.⁶

⁴ Valto 1987 (Pallasmaa), s.11.

⁵ "Ikkunoiden lahot puuosat uusittiin" (Vuorio 1971, s.49).

⁶ Valokuvien ja puiteprofiilin perusteella.

G. ja S.Wuorion säätio (v. 1969–80)

Pesutuvan ikkuna (i.C102)

Vuonna 1970, ravintolamuutoksen yhteydessä, entisen pesutuvan ikkuna (i.C102) maantasokerroksessa uusittiin vanhan mallin mukaan.⁷

Puiteprofiileiden perusteella myös ikkunoiden i.C103 (ent. pesu- ja leivintupa) ja i.C104 (pesutuvan eteinen) sisäpuitteet on uusittu, mutta muutoksen tarkasta ajoituksesta ei ole varmuutta.⁸

⁷ Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 38/99. LA

Tämä ikkuna kunnostettiin vuosien 2015–16 julkisivukunnostuksen yhteydessä.

⁸ Ikkunan i.C103 sisäpuitteet on uusittu vanhan mallin mukaan. Ikkunan i.C104 uusitut sisäpuitteet ovat keskenään erilaiset: toinen on samanlainen kuin ikkunassa i.C202.2, toinen kuin ikkunassa i.C103.

↑ Talouskellarin puolipyöreän ikkunan ulkopuite on vanha, mutta sisäpuite ja karmi uusittu. amoy 2020

↓ Kellarin kivijalassa itäjulkisivulla ollut ikkuna. (Hvitträsk - rakenteita, piir. 2, Raosto Oy, 1970 MV)

Talouskellarin ikkunat (i.C115.1 ja i.C115.2)

Entisen talouskellarin (C115) puolipyöreiden ikkunoiden sisäpuitteet uusittiin vuonna 1970.⁹ Profiliin perusteella myös ikkunoiden karmit ja ulkopuitteiden tippalistat on uusittu, mutta korjausten ajoitus ei ole tiedossa.

Kellarin itäjulkisivun ikkuna

Vuoden 1970 rakennekartoituksen ja kellarin pohjapiirustuksen perusteella kivijalassa, nykyisen kahvilan keittiökäytävän kohdalla, on ollut ikkuna.¹⁰ Lauriloiden vuoden 1970 pohjapiirustuksessa ikkunan koko on 99x55 cm ja muistiinpanoissa ikkuna mainitaan uusittavien listassa. Ei ole tiedossa, missä vaiheessa ikkuna on laitettu umpeen.¹¹

Hvitträsk-säätiö (v. 1981–99)

1980-luvun puolivälissä Piharakennuksen vanhat ikkunat kunnostettiin.¹² Myös vanhat helat kunnostettiin ja

⁹ Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 37/99 & muistiinpanot. LA Ikkunapiirustuksen mukaan karmet ainoastaan paikattiin.

¹⁰ Raosto Oy 1970, piir. 1–2 & valokuvat vaurioista. MV

¹¹ Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 12/99 & muistiinpanot 27.5.70. LA

¹² Lahoa ei vanhoissa ikkunoissa esiintynyt juuri lainkaan, vain pahimmissa tapauksissa ulkopuitteen alapuite jouduttiin uusimaan. (Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys s.20–21. LA)

↑ Pohjoispäädyn 1. kerroksen keittiön ikkunat uusittiin 1980-luvun puolivälissä. Oven yläpuolinen kellarin ikkuna on vanha. amoy 2020

korvattiin puuttuvat vanhojen tyyppisillä, jos mahdollista. Pääkerroksen keittiön astianpesupisteen edessä oleva ikkuna länsijulkisivulla (luhdin suuntaan) laitettiin ilmeisesti tässä vaiheessa sisäpuolelta umpeen.¹³

Pohjoispäädyn ikkunat (i.C216.1 ja i.C216.2)

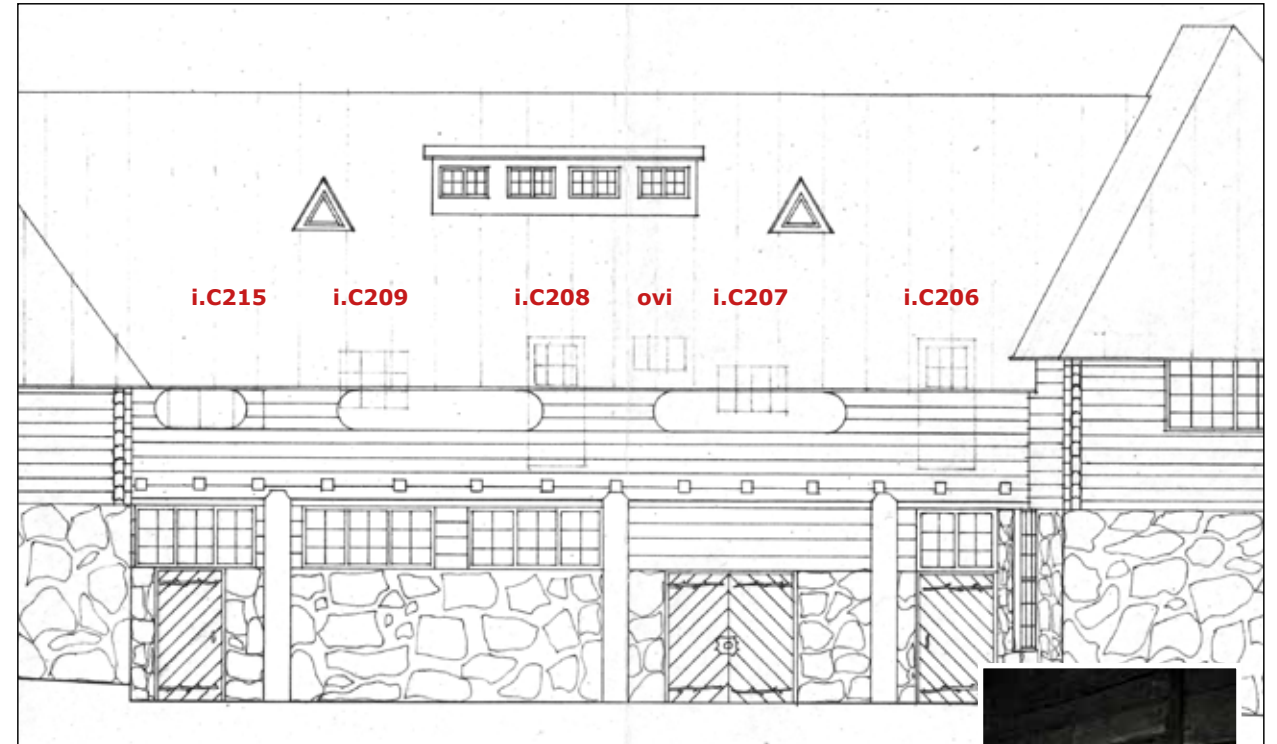
1980-luvun puolivälin ikkunakunnostuksen yhteydessä ravintolan keittiön pohjoispäädyn ikkunat uusittiin. Ikkunat eroavat detaljeiltaan muista Piharakennuksen ikkunoista.¹⁴ Uudet ikkunat tehtiin kytkettyinä, ulosaukeavina ikkunoina, jotta ne mahtuisivat paremmin aukeamaan.

Perimmäisenä syynä ikkunoiden uusimiseen olivat ikkunoiden edustalla olevat työtasot, joiden takia sisään-avautuvat sisäpuitteet eivät mahtuneet aukeamaan. Tuuletuksen mahdollistamiseksi sisäpuitteet oli poistettu, jolloin kosteus tiivistyi ulkopuitteeseen aiheuttaen lahovaurioita ikkunoiden puuosissa.¹⁵

¹³ Purkumerkintä piirustuksessa ARK 162 (Aino ja Pekka Laurila 1985. LA).

¹⁴ Aino ja Pekka Laurila 1985, ikkunapiir. ARK 145–146. LA

¹⁵ Samoin on nyt käymässä tarjoilutilan ikkunalle i.C210, josta on poistettu molemmat sisäpuitteet.

↑ LUHTIKÄYTÄVÄN IKKUNA- JA OVIAUKOT VUONNA 1969 Nimeämätön (ilmeisesti Lauriloiden tekemä) julkisivupiirustus, johon on dokumentoitu himmeästi luhtikäytävän sisäjulkisivu ennen ravintolamuutosta. Kiinteistöarkisto

Piirustukseen lisätyillä punaisilla ikkunatunnisteilla on esitetty nykyisten ikkuna-aukkojen sijainti. Luhtikäytävän ainoa nykyinen oviaukko on keskimmäisen pienen yläikkunan kohdalla.

LUHTISOLAN IKKUNA- JA OVIAUKKOJEN MUUTOKSET

Luhtisolan sisäseinällä on nykyisin viisi ikkuna-aukkoa ja yksi oviaukko. Luhtisolaan avautuvat ikkunat poikkeavat Piharakennuksen muista ikkunoista, eikä niiden ajoituksesta tai vaiheista ole varmuutta.¹⁶ Luhdin ikkunat eroavat myös toisistaan koon, muodon, tyyppin, puitteprofiilin ja lasien osalta.

Mahdollisesti vain yksi ikkunoista on alkuperäisellä paikallaan. Kaikkien muiden ikkunoiden kohdalla hirsi-seinässä on paikkausjälkiä tai hirsä on uusittu.

i.C207

Etelästä päin toinen ikkuna (i.C207) on ilmeisesti alkuperäisellä paikallaan. Ikkunankarmit on kiinnitetty hirsi-seinään kiinnitysraudoin, eikä ulkopuitteessa poikkeuksellisesti ole tippalistaa.

¹⁶ Luhdin ikkunoista ei ole valokuva-aineistoa, eikä luhtisolaan avautuvien tilojen alkuperäistä käyttötarkoitusta tiedetä.

↗ Luhtikäytävän sisäseinässä on runsaasti jälkiä aiemmista aukkomuutoksista. amoy 2015

i.C206

Luhdin eteläpään ikkuna-aukko (i.C206) on tehty vanhan oviaukon kohdalle 1970-luvun ravintolamuutoksen yhteydessä. Ikkunasta puuttuu sisäpuite.¹⁷ Ulkopuitteessa on värillinen kuviolasi.

i.C208 ja i.C209

Luhdin kahden keskimmäisen ikkunan (i.C208 ja i.C209) puitteprofiili on muita Piharakennuksen ikkunoi-

¹⁷ Ainakin osa puuttuvista ikkunanpuitteista vaikuttaisi löytyvän Piharakennuksen ullakolta.

LUHTISOLAN IKKUNA- JA OVIAUKOT

- ← Luhtisolan oviaukon eteläpuolen ikkunat, vasemmalta i.C207 ja i.C206. Ikkuna i.C207 on mahdollisesti ainoa alkuperäisellä paikallaan oleva luhtisolan ikkuna. amoy 2018
- ↓ Luhtisolan oviaukon pohjoispuolen ikkunat, oikealta i.C208, i.C209 ja i.C215. Keskimmäisestä ikkunasta i.C209 puuttuu ulkopuite. Sen oikealla puolella hirsiseinässä näyttäisi olevan umpeen laitettu oviaukko. amoy 2018

ta koristeellisempi ja niiden sisäpuitteessa on ravintolamuutoksen aikainen värillinen lasi. Ikkunasta i.C209 puuttuu ulkopuite. Ikkuna i.209 on mahdollisesti esitetty Eric Ehrströmin värilinopiirustuksessa vuodelta 1909.¹⁸

i.C215

1980-luvun peruskorjauksessa luhdin pohjoispään ikkuna (i.C215) jätettiin paikoilleen, mutta lämpöeristettiin ja peitettiin sisäpuolelta.¹⁹ Muita uudemmalla vaihtava ikkuna on puiteprofiilin perusteella joko ravintolamuutoksen tai Vuorioiden aikainen. Ulkopuitteessa on kuviolasi. Ikkunan paikalla on ilmeisesti alun perin ollut jonkinlainen kulkuyhteys luhdilta heinäparvelle.

18 Ehrström 1909, Hvitträsk. Gösta serlachiuksen taidesäätiö, ks. Piharakennuksen savupiiput, s.42.

19 Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 166. LA

Luhdin ulko-ovi

Vielä vuonna 1969 luhtisolaan oli kaksi ovea, toinen luhdin etelä- ja toinen pohjoispäässä.²⁰ 1970-luvulla eteläpuoleisen oven paikalle siirrettiin ikkuna ja pohjoispään ovi tukittiin. Uusi ovi tehtiin ikkunan paikalle keskelle luhtia.²¹

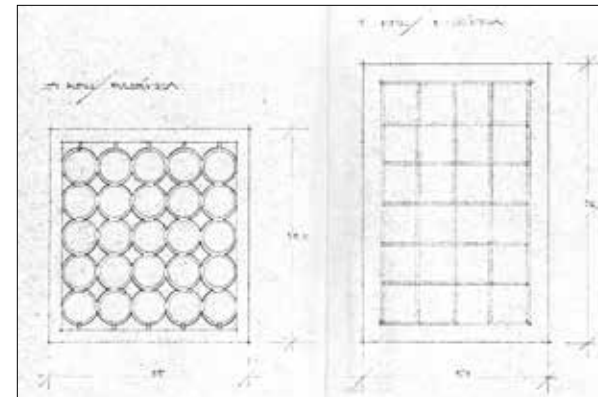
Luhdin uudessa oviaukossa oli kaksi ovilehteä samassa karmissa: sisäovi oli vanhoja ovimalleja mukaeleva puupeiliövi ja ulko-ovi pohjoispäädyn ovien tapaan vinolaudoitettu.²² Ainoastaan sisempi ovilehti on nyt paikoillaan; ulompi on Piharakennuksen ullakolla.

20 Piir. Alkuperäinen asu, 20.11.1969. LA

Ed. sivun julkisivupiirroksessa on ovi myös keskellä luhtia. Ovi on saattanut olla tuolloin vielä paikoillaan, muttei pohjapiirroksen mukaan enää käytössä.

21 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 14/99. LA

22 Ulko-oven ulkopuoli vinolaudoitettu paneeli, sisäpuoli pystypaneeli. Sisäovi vastaava paneeliovina kuin ravintolan wc-tiloissa. (Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 25/99. LA)

LYIJYLASI-IKKUNAT

Piharakennuksen sisäikkunoissa on käytetty samantyyppisiä pyöreistä pullonpohjalaseista ja pienistä neliöruuduista tehtyjä lyijylasi-ikkunoita kuin Päärakennuksessa. Sisäikkunoista on dokumentointipiirustus vuodelta 1970.²³

Olohuoneen ja porrastornin välinen sisäikkuna on edelleen olemassa, mutta muilta osin alkuperäisvaiheesta periytyvät lyijylasi-ikkunat ovat hävinneet. Ravintolamuutosvaiheessa luhdin suuntaan olevissa ikkunoissa on käytetty värlaseja.

Olohuoneen lyijylasi-ikkuna

Ravintolasalin C202 nurkassa (ent. olohuone) on porrastorniin avautuva lyijylasi-ikkuna. Ennen ravintolamuutosta olohuoneen porraskorjauksessa sijaitseva eteinen, johon sisäikkunan kautta on tullut valoa.

Valokuvien ja piirustusten perusteella myös Piharakennuksen ovissa on käytetty pieniruutuisia neliölaseja. Niissä on kuitenkin todennäköisesti ollut puuvälipuitteet, eikä lasien väristä ole tietoa.

Kirjaston lyijylasi-ikkunat

Ravintolasalien C203 ja C204 välisen seinän yläosassa²⁴ on ollut neljä sisäikkunaa. Pullonpohjalasista tehty lyijylasi-ikkunat näkyvät vuonna 1923 otetussa valokuvassa, mutta tarkempaa tietoa niiden ajoituksesta ei ole.

Väliseinä ikkunoineen purettiin ravintolamuutoksen yhteydessä 1970-luvulla. Dokumentointipiirustuksen perusteella ikkunat ovat muistuttaneet ulkonäöltään Päärakennuksen Eteläsiiven tuvasta (111) toisen kerroksen tiloihin avautuvia lyijylasi-ikkunoita.

23 Sisustusarkkitehtuuritoimisto Marke Niskala-Luostarinen 1970, piir. Lyijylasit. Kiinteistöarkisto

24 Entinen kirjaston sivuseinä.

- ← Dokumentointipiirustus Piharakennuksen sisäikkunoista Sisustusarkkitehtuuritoimisto Marke Niskala-Luostarinen 1970, piir. Lyijylasit. Kiinteistöarkisto
- Molempien ikkunoiden kohdalla on maininta 'ruskea', joten ilmeisesti pullonpohjalasien värisävy on ollut samantyyppinen kuin Päärakennuksen Eteläsiiven tuvan ja kukuahuoneen välisissä sisäikkunoissa.

- ↑ 1920-luvun olohuoneesta kirjaston suuntaan otetussa valokuvassa näkyvät kirjaston sivuseinän yläosassa olleet lyijylasi-ikkunat sekä verannalle aukeavan ulko-oven neliöruutuikkunat (osakuva). MV

- ↘ Suuren asunnon olohuoneen entisestä eteistilasta porrastorniin aukeava lyijylasi-ikkuna. amoy 2019

PIHARAKENNUKSEN ULKO-OVET

Piharakennuksen julkisivuissa on kahdeksan alkuperäisellä paikallaan olevaa oviaukkoa sekä myöhemmin tehdyt luhdin ja verannan oviaukot. Piharakennuksen vino- tai pystypaneloidut ovet ovat yleisesti ottaen Päärakennuksen ulko-ovia yksinkertaisemmat.

Piharakennuksen ulko-ovista porrastornin eteläinen ulko-ovi sekä luhdin alapuoliset länsijulkisivun ulko-ovet ovat ilmeisesti alkuperäisestä rakennusvaiheesta.¹

Saranat ja helat

Ulko-ovissa on kahden tyyppisiä saranoita. Saranoiden muoto on melko samanlainen, mutta ne eroavat detailjoinniltaan toisistaan. Vanhemman saranan (tyyppi 1) pinta on taottu, kun taas uudempi sarana (tyyppi 2) näyttää ohuesta lattaraudasta leikatulta. Tyyppin 2 saranaa on käytetty Piharakennuksessa ainoastaan pohjoispään uusituissa ovissa.²

Saranoiden lisäksi myös osa muista heloista on alkuperäisiä. Päärakennuksen tapaan myös Piharakennuksessa on hyödynnetty vanhoja heloja uusituissa ovissa.

- 1 Aino ja Pekka Laurila, v. 1970 muutospiirustukset. LA; vanhat valokuvat. Länsijulkisivulla ovilevyt ja helat ovat säilyneet, mutta karmeja on uusittu 1970-luvun vaihteessa.
- 2 Tyyppin 2 saranaa on käytetty myös Päärakennuksessa 1970-luvun muutosvaiheen uusissa ulko-ovissa.

PIHARAKENNUKSEN ALKUPERÄISET ULKO-OVET

Porrastornin eteläpuoleinen ulko-ovi (uo.C101.1)
 ↑ ↑ Porrastornin eteläpuoleinen ulko-ovi 1900-luvun alussa (osa, Alfred Nybom 1910-l.). Maanpinta oli porrasaskelman verran oven alareunan alapuolella. MV
 ↗ ↗ Porrastornin eteläpuoleinen ulko-ovi on alkuperäinen, mutta vedin on poistettu. amoy 2020

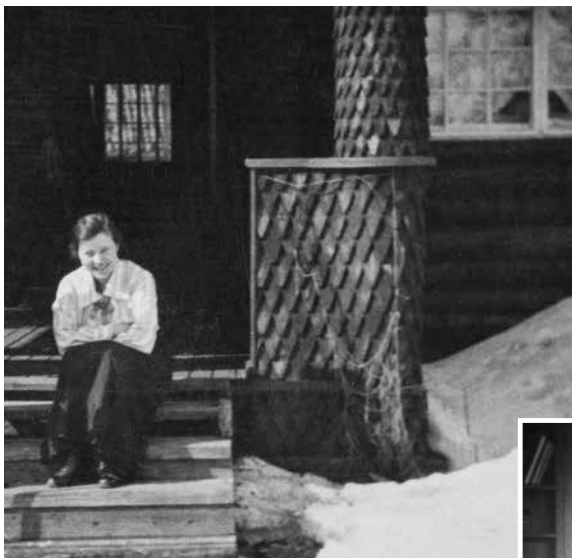
Länsijulkisivun ulko-ovet. amoy 2020
 ↖ Keskipihan puoleiset kolme länsijulkisivun ulko-ovea ovat alkuperäisiä. Vasemmalta lukien tallin ulko-ovi (uo.C104.1), vaunuvaraston ulko-ovi (uo.C105.1) sekä leivin- ja pesutuvan ulko-ovi (uo.C110.1).
 ↗ Vaunuvaraston ulko-oven salpa.
 → Entinen tallin ulko-ovi, nykyinen kahvilan pääsisäänkäynti. Porrastornin Keskipihan puoleisessa ulko-ovessa (uo.C101.2) näkyy 1960-luvun valokuvassa samanlainen vedin. amoy 2020

↓ Vaunuvaraston ulko-oven (uo.C105.1) yläreuna 1900-luvun alun valokuvassa (osakuva). MFA

↑ Alkuperäinen taottu sarana (tyyppi 1) porrastornin eteläpuoleisessa ulko-ovessa. amoy 2020
 ↓ 1970-luvun versio vanhasta saranasta (tyyppi 2) pohjoispäädyn kellarin ulko-ovessa. amoy 2020

↑ → Verannan pieniruutuiset lasiovet vuonna 1923 ulko- ja sisäpuolelta (osakuvat). Molemmissa ovilehdissä lienee ollut melko samanlainen lasitus. Lasiaukon pienempi koko ulkokuvassa saattaa johtua verannan katon varjosta. MV

➤ Verannan nykyinen ulko-ovi. amoy 2019

OVISSA TEHDYT MUUTOKSET

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)

Verannan ovi

Verannan oviaukko tehtiin Piharakennuksen itäjulkisivulle noin vuonna 1909 ateljeesiiven rakentamisen yhteydessä. 1920-luvun alun valokuviissa verannan ovena on kaksilehtinen lasiovi, joka muistuttaa Päärakennuksen Eteläsiiven terassiparvekkeen ulko-ovea (uo.217).

Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1949–68)

Verannan ovi

Verannan lasiovi korvattiin nykyisellä puuovella todennäköisesti jo ennen ravintolamuutosta, luultavasti Vuorioiden aikaan.³ Nykyinen ovi on vanha puinen peiliovi, jota on levennetty ja korotettu liimatuin puulistoin. Ve-

³ Lauriloiden v. 1970 ovipiirroksessa verannan nykyinen ovi on nimetty vanhaksi ulko-oveksi (Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. "Vanha ulko-ovi". LA). Lauriloiden arkistosta löytyy kuitenkin myös luonnos ovesta, joka muistuttaa verannan alkuperäistä lasiovea.

rannan ovi on kaksilehtinen, mutta ainoastaan ulompi ovilehti on nykyään paikoillaan.⁴

Pohjoispäädyn portaikon ulko-ovi

Lauriloiden ulko-ovia käsittelevien muistiinpanojen mukaan entinen pienen asunnon ulko-ovi erosi muista pohjoispäädyn ovista ja oli uusittu jossain aiemmassa vaiheessa.⁵

G. ja S. Wuorion säätiö (v. 1969–80)

Luhdin ovi

Luhdin ovimuutokset on käsitelty edellä ikkunoiden yhteydessä osiossa "Luhdin ikkuna- ja ovimuutokset".

Pohjoispäädyn ja porrastornin uudet ovet

Kaikki pohjoispäädyn ulko-ovat sekä porrastornin Keskipihan puoleinen ulko-ovi uusittiin ravintolamuutoksen yhteydessä 1970–71.

⁴ 1980-luvun oviluettelon mukaan toinen verannan oven ovilehdistä olisi ollut vielä tässä vaiheessa vanha lasiovi. (Aino ja Pekka Laurila 1986, piir. 148. LA)
⁵ "Asunnon [ulko-ovi] uusittu joskus erilaisella" (Pekka Laurilan ulko-ovia koskevat muistiinpanot 27.5.1970. LA).

V. 1970–71 UUSITUT ULKO-OVET

→ Porrastornin Keskipihan puoleinen ulko-ovi (uo.C101.2) uusittiin, mutta vanhat saranat säilytettiin. amoy 2018

↘ Porrastornin Keskipihan puoleinen ulko-ovi v. 1969 ennen uusimista. Kuvateksti "Guest house -siiven eräs sivuovi". MV Kuvan vedin on ehkä siirretty kahvilan ulko-oveen (uo.C111).

↓ Kaikki pohjoispäädyn ulko-ovat uusittiin. Vasemmalta lukien: portaikon ulko-ovi (uo.C117), entinen kellarin ulko-ovi (uo.C116) ja entisen talouskellarin ulko-ovi (uo.C115). amoy 2020

Uusitut ovet ovat lämpöeristettyjä, mutta karmit ja paneelit on pyritty toteuttamaan vanhan mallin mukaan.⁶ Uusituissa ovissa paneeli on kuitenkin leveämpää kuin porrastornin ja länsijulkisivun alkuperäisissä ulko-ovissa. Pohjoispäädyn ovet ovat ulkopuolelta vinolaudoitetut, porrastornin ovi on pystypaneloitu. Porrastornin oven saranat siirrettiin vanhasta ulko-ovesta, mutta pohjoispäädyn ovien saranat uusittiin. Pohjoispäädyn keskimmäisen oven yläpuolista ikkunaa karmeineen ei uusittu.⁷

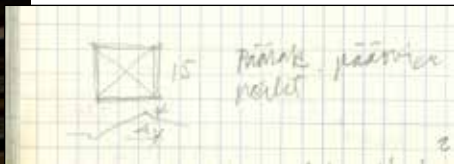
Entisen talouskellarin oviaukossa (uo.C115) on myös sisempi ovi. Ovea ei ole esitetty ravintolamuutoksen aikaisissa piirustuksissa, mutta 1980-luvun piirustuksissa ovi on litteroitu vanhaksi oveksi.⁸

⁶ Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 31–33. LA

⁷ Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 31–33. LA

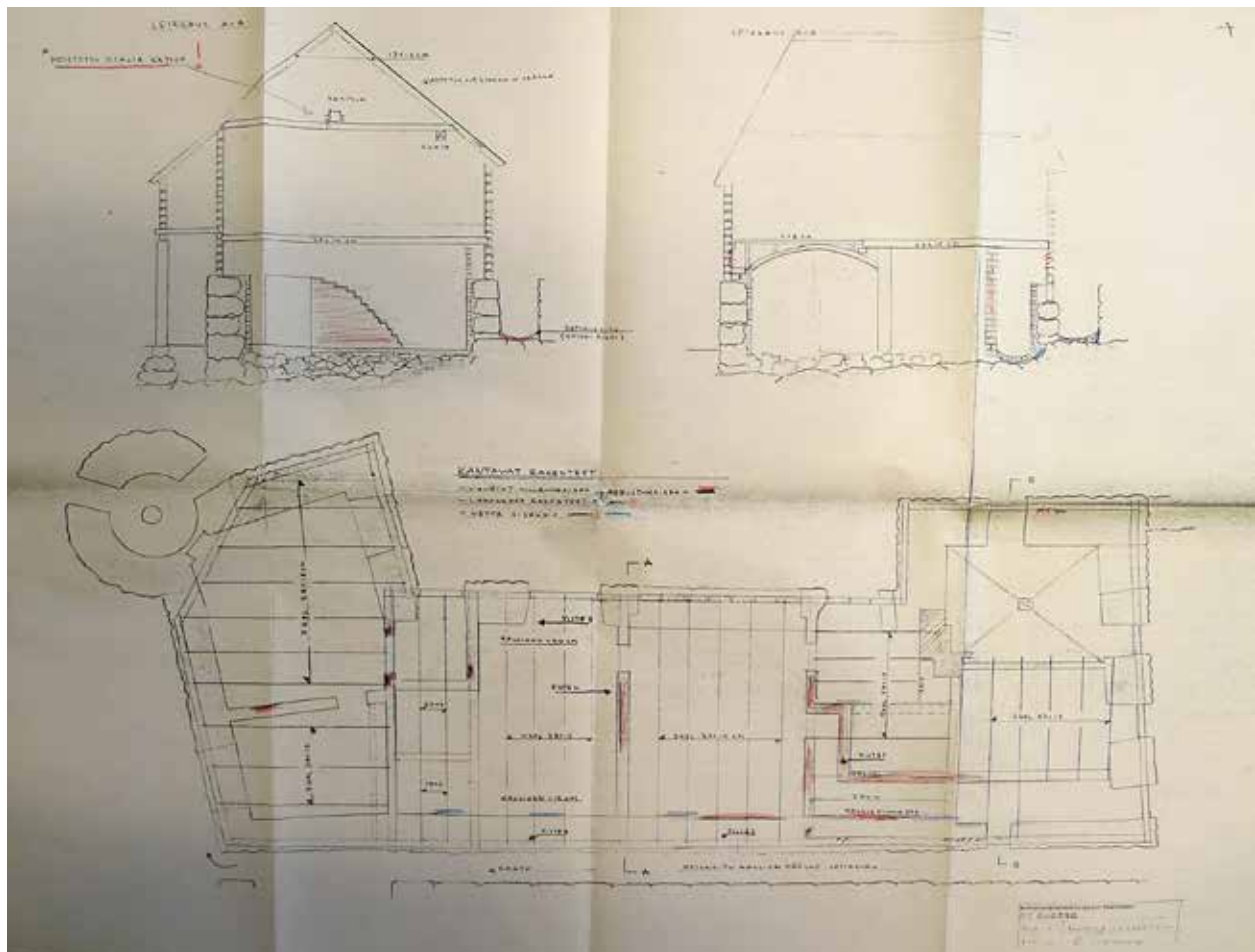
⁸ Aino ja Pekka Laurila 1985–86, piir. 122 ja 148. LA

← 1970-luvun ravintolamuutoksen yhteydessä entisten vaunuvajan ulko-ovien sisäpuolelle lisättiin lasiovi. amoy 2017

↑ Lasioven vetimen pyramidimuoto on yksityiskohta Päärakennuksen pääsisäänkäynnin ulko-ovesta. (Lauriloiden muistiinpanot 1970. LA)

PIHARAKENNUKSEN RAKENTEET

Pohjakerros¹

Luonnonkiviulkoseinät

Piharakennuksen luonnonkiviperustus nousee suoraan kallion päältä. Itäisivun kohdalla kallio on 20–30 cm pohjakerroksen lattiapinnan yläpuolella, mutta muuten pääsääntöisesti noin 50–70 cm:n syvyydessä. Perustus jatkuu luonnonkivimuurina pohjakerroksen ikkunoiden ylä- tai alapinnan tasolle. Tästä ylöspäin seinä jatkuu hirsirakenteisena.

Luonnonkivimuurin sisäpuolella on 0,5 kiven paksuinen rapattu tiilinen verhomuraus, joka jatkuu välipohjaan saakka. Luonnonkivimuurin yläpuolinen hirsiseinä on saattanut olla paikoitellen näkyvissä.

Tiiliväliseinät

Pohjakerroksen tiilirakenteiset rapatut väliseinät ovat pääosin alkuperäisiä. Seinät ovat yleensä yhden kiven paksuisia.

¹ Päälähteenä pohjakerroksen rakenteissa on ollut Oy Raoston ennen vuosien 1970–71 ravintolamuutosta tekemä Piharakennuksen rakenteellinen kartoitus liitekuviineen. MV

↑ Piharakennuksen rakenteellinen kartoitus ennen vuosien 1970–71 muutosta. Oy Raosto 1970, piir. 1. MV

↓ Etualalla tiiliväliseinän nurkka ja taustalla tiiliverhomurausta noin v. 1970 (vrt. piir. 1–2, piste 1). Tämän ja seuraavan sivun valokuvat ovat olleet Oy Raoston v. 1970 tekemän Piharakennuksen rakenteellisen kartoituksen liitteenä. MV

Keskipihan puoleiset ulko-ovet

Luhdin alla olevien, länsijulkisivun ovien karmit ilmeisesti uusittiin ravintolamuutoksen yhteydessä. Oville vyjä, ovien yläpuolisia ikkunoita tai ikkunoiden karmeja ei uusittu.⁹ Myös vanhat helat säilytettiin. Ravintolan pääovena toimivan, entisen vaunuvajan oven sisäpuolelle lisättiin lasinen heiluriovi puuvien kanssa samaan karmiin. Lasioven metalliosat ovat messinkiä, puuosat maalattua tammea.¹⁰

⁹ Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 34. LA

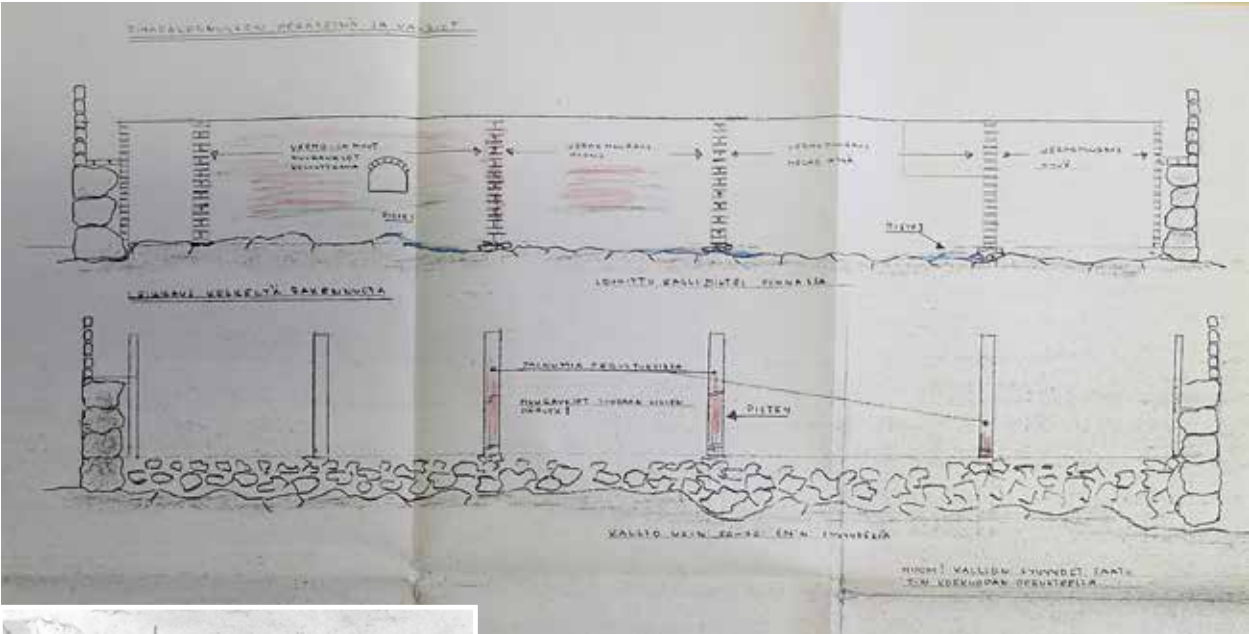
¹⁰ Aino ja Pekka Laurila 1970–71, piir. 54, 55 ja 57. LA

Hvitträsk-säätio (v. 1981–99)

Peruskorjaus 1980-luku

1980-luvun peruskorjauksessa vanhat ulko-ovet kunnostettiin. Ovien värisävy säilytettiin entisenä.¹¹

¹¹ Aino ja Pekka Laurila 1986, piir. 148; Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila, värisävyt, peruskorjaus. LA

Piste 4. Kattova väliseinä muurattu kivilouheen päälle. Kivet auttavat periksi ja seinä painuu. Sen laastissa käytetty kalkkilaasti ei ole perustunut tiiliin ei seinä kanna sitä helvot itseään juuri ollenkaan.

Piste 5. Kuva otettu tallin oven kohdalta. Kuvassa näkyy kuinka luonnonkivi seinä jätetty tukemaan kallioon saakka. Verhomuuraus lähtee vasta louheen pinnasta.

↑ Piharakennuksen rakenteellinen kartoitus ennen vuosien 1970–71 muutosta. Oy Raosto 1970, piir. 2. MV

← Nykyinen kahvilan (C109) ja eteisen (C104) välinen tiiliväliseinä (vrt. piir. 1–2, piste 4). Tallin oviaukko väliseinässä alkuperäisellä paikallaan. Oy Raosto. MV

↙ Alapohjarakenteen louhekerros nykyisen ravintolan pääsisäänkäynnin kohdalta (piir. 1–2, piste 5). Oy Raosto. MV

Alapohja

Piharakennuksen pohja on täytetty kallion päälle ladotulla kalliomurskeella, jota on saatu rakennustöiden yhteydessä. Luonnonkiviulkoseinien tiilinen verhomuuraus ja pohjakerroksen tiiliväliseinät eivät ulotu kallioon asti, vaan ne on perustettu kalliolouheen päällä. Lauriloiden muistiinpanojen mukaan kellarin lattiana oli ennen ravintolamuutosta 3–4 cm paksu betoni.²

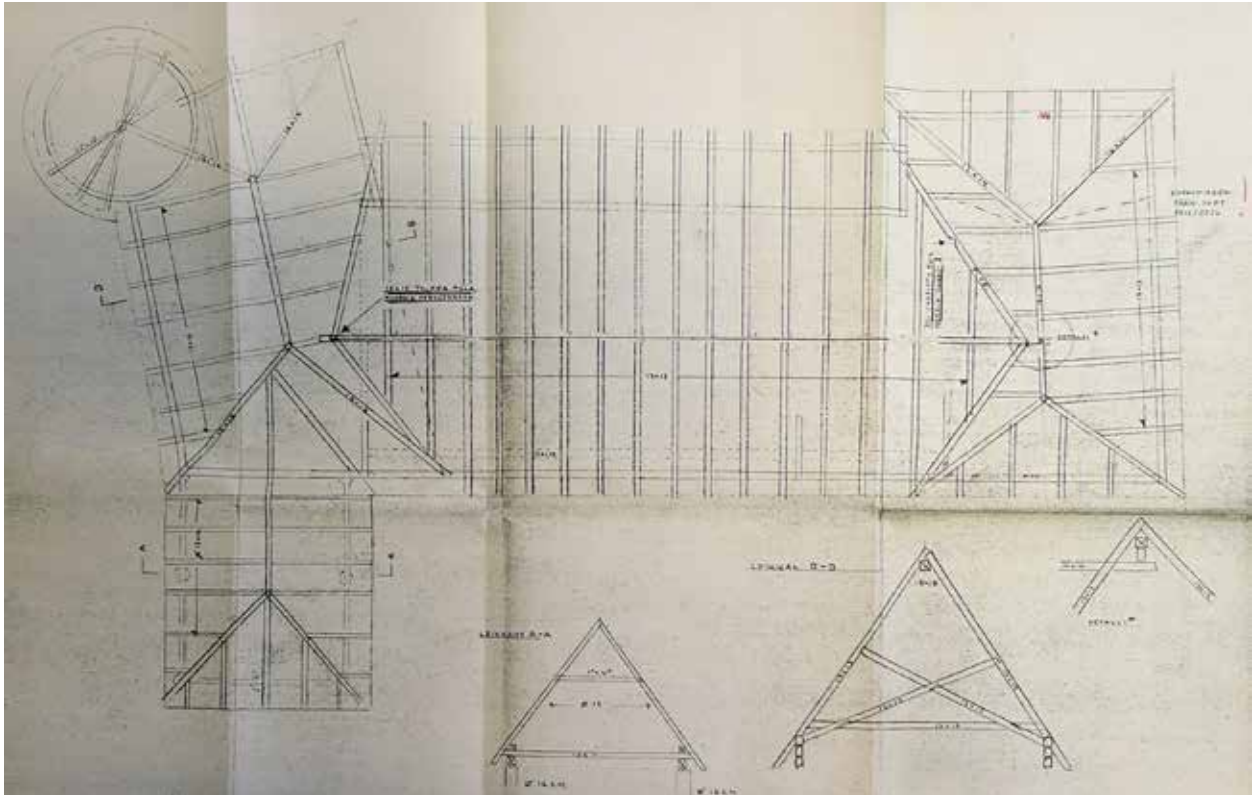
Nykyinen alapohjarakenne on tehty ravintolamuutoksen yhteydessä vuosina 1970–71 alkuperäisen kivilouheen varaan. Lattian pintamateriaalina on klinkkerilaatta, jonka alla on betonilaatta ja kevytsoraeriste.

Välipohja

Vanhat alkuperäiset välipohjat ovat puurakenteisia. Välipohjapalkit ovat kooltaan noin 11x6" (27,5x15 cm).

Ravintolamuutoksessa vuosina 1970–71 vanhat välipohjatäytteet pääosin poistettiin ja korvattiin mineraalivillalla.³ Keittiön kohdalla välipohja tehtiin betoniraken-

- 2 Käynti Hviträskissä 4.12. [1969], Lauriloiden muistiinpanot. LA
- 3 "Puuvälipohja ja kevyet väliseinät purettu. Kaikki täytteet oljet, heinät, turve, multa ja hiekka poistettu ja ajettu kaatopaikalle n. 10 kuorma-autokuormaa." (Oy Raosto 1969, Tilanne Hviträskissä 19.12.69. MV)

↑ Piharakennuksen vesikatto ennen vuosien 1970–71 muutosta. Oy Raosto 1970, piir. 3. MV

teisena. 1980-luvun peruskorjauksessa keittiön ja tarjoilutilan lattian pintakerrokset poistettiin kantavaan betonilaattaan asti. Päälle valettu kallistusbetoni nostettiin seinille ja erotettiin hirrestä bitumikermieristyksellä.⁴

I. kerros

Ulkoseinä

Ylemmän kerroksen ulkoseinät ovat hirsirakenteiset. Ravintolamuutoksessa vuosina 1970–71 hirsipinnat levytettiin sisäpuolelta Luja-levyllä.⁵ Peruskorjauksessa 1980-luvulla ravintolan keittiön ulkoseiniin vaihdettiin Luja-levyn tilalle polyuretaani- ja kipsilevyt.⁶

Väliseinät

Vanhat väliseinät ovat hirsirakenteisia. Uudet väliseinät ovat puurunkoisia levyseiniä.⁷

- 4 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys s.17 (Vp 3). LA
- 5 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 7/99. LA
- 6 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys s.18. LA
- 7 1970-luvulla Luja-levy, 1980-luvulla kipsilevy. Rakennusinsinööri-toimisto Erkki Anttila 1970, Rak.tyyppi nro 8; Ins.ts-to Tauno Lehtonen 1984, Vs1 (rakennustyöselityksen liite 2/10 [Laurila 1985]). LA

Ullakko

Yläpohja

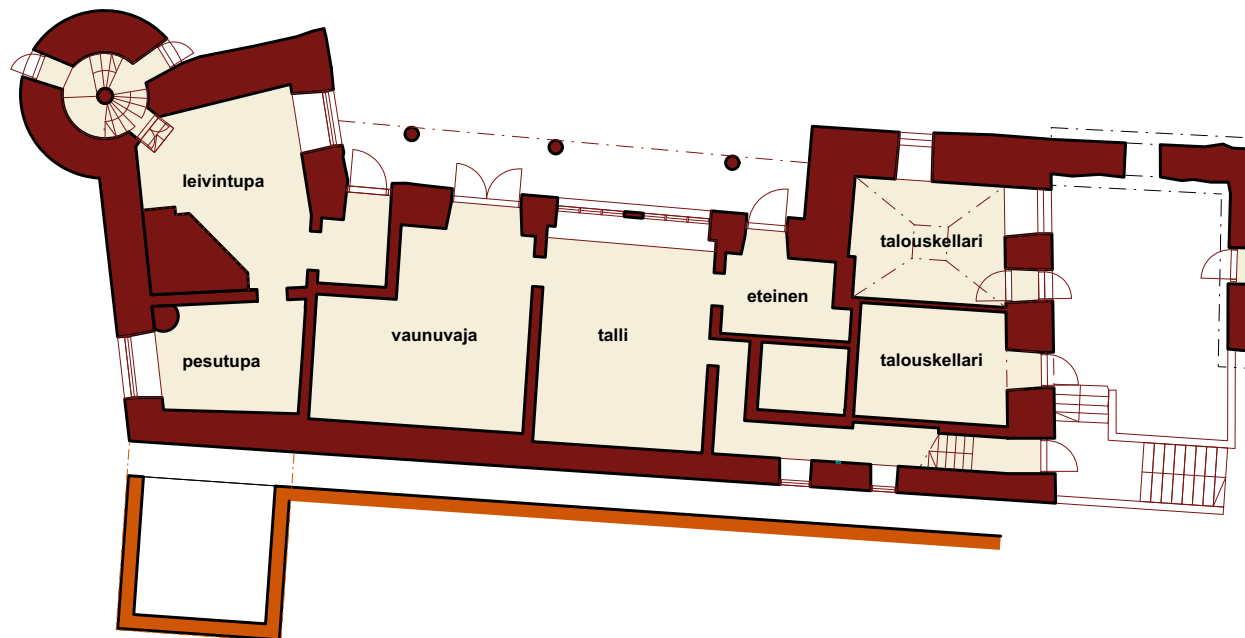
Vesikaton alla alunperin ollut avoullakko on myöhemmin otettu osin hyötykäyttöön. Ravintolamuutoksen yhteydessä vuosina 1970–71 yläpohjan alkuperäiset olki- ja hiekkatäytteet poistettiin ja korvattiin mineraalivillalla.

Vesikattorakenteet

Piharakennuksen vesikatteenä on bitumihuopa. Vesikaton kantavien rakenteiden vahvuus on noin 130x130 mm. Piharakennuksen rakenteellisessa kartoituksessa vuonna 1970 vesikaton kantavista rakenteista todettiin: "Kaikki rakenteet hyvin tehty. Liitokset lovettu, upotettu ja naulattu. Liitokset hirsiiin tapitettu. Kattotuolit harjalla päittäin. Kattotuolit kiinnitetty hirsiseiniin tapittamalla (ei voi nähdä mutta luultavaa). - - Aivan pieniä lahovi-koja. Eräitä kantavia rakenteita vinttihuoneita tehtäessä poistettu! Katto tuntuu erittäin tukevalta. Huopakate menettelee. Räystään päät huonot."⁸

1980-luvun peruskorjauksessa huopakate uusittiin ja aluslaudoitusta korjattiin, mutta vesikaton rakenteisiin ei tullut muutoksia.⁹

- 8 Oy Raosto Oy 1970, piir. 3. MV
- 9 UPRT 1983, Perustamis- ja esisuunnitelma s.6. MV

KELLARIKERROS
 ↑ Piirakennuksen kellarikerroksen alkuperäistilojen rekonstruktio, amoy 2020

4.1.4 Piirakennus (C) – sisätilojen muutoshistoria tilaryhmittäin

Vanhoja valokuvia Piirakennuksen sisätiloista on säilynyt vähän. Piirakennuksessa noin vuosina 1907–13 asuneen Olga Gummerus-Ehrströmin maalaukset Piirakennuksen interiööreistä ovat toimineet tärkeänä kuvallisena lähteenä entisen suuren asunnon osalta. Kirjallisia lähteitä ovat olleet Koti taideteoksena -teos¹, Anelma Vuorion kirja Kaksikymmentä vuotta Hvitträskin tähden sekä Arkkitehti-lehti 8/1971. Inventointipiirustukset vuoden 1969 asusta² sekä Oy Raoston ennen ravintolamuutosta tekemä rakenteellinen kartoitus ovat toimineet ravintolamuutosta edeltävien vaiheiden läh-

teinä. Ravintolamuutoksesta ja sitä uudemmista kunnostusvaiheista tietoa on saatu suunnitteluasiakirjoista siltä osin, kun niitä on ollut käytettävissä.

Kellari

Ravintolamuutoksen yhteydessä 1960–70-lukujen vaihteessa Piirakennuksen kellaritilat muutettiin täysin. Valokuva-aineisto tätä edeltävältä ajalta on olematon ja piirustusaineisto alkaa vasta muutosta ja purkua edeltävistä kartoituksista.

MUUTOSHISTORIA TILARYHMITTÄIN

Piirakennus (C) – kellari

Ajoituskaavio kellari (1/125)	62
-------------------------------------	----

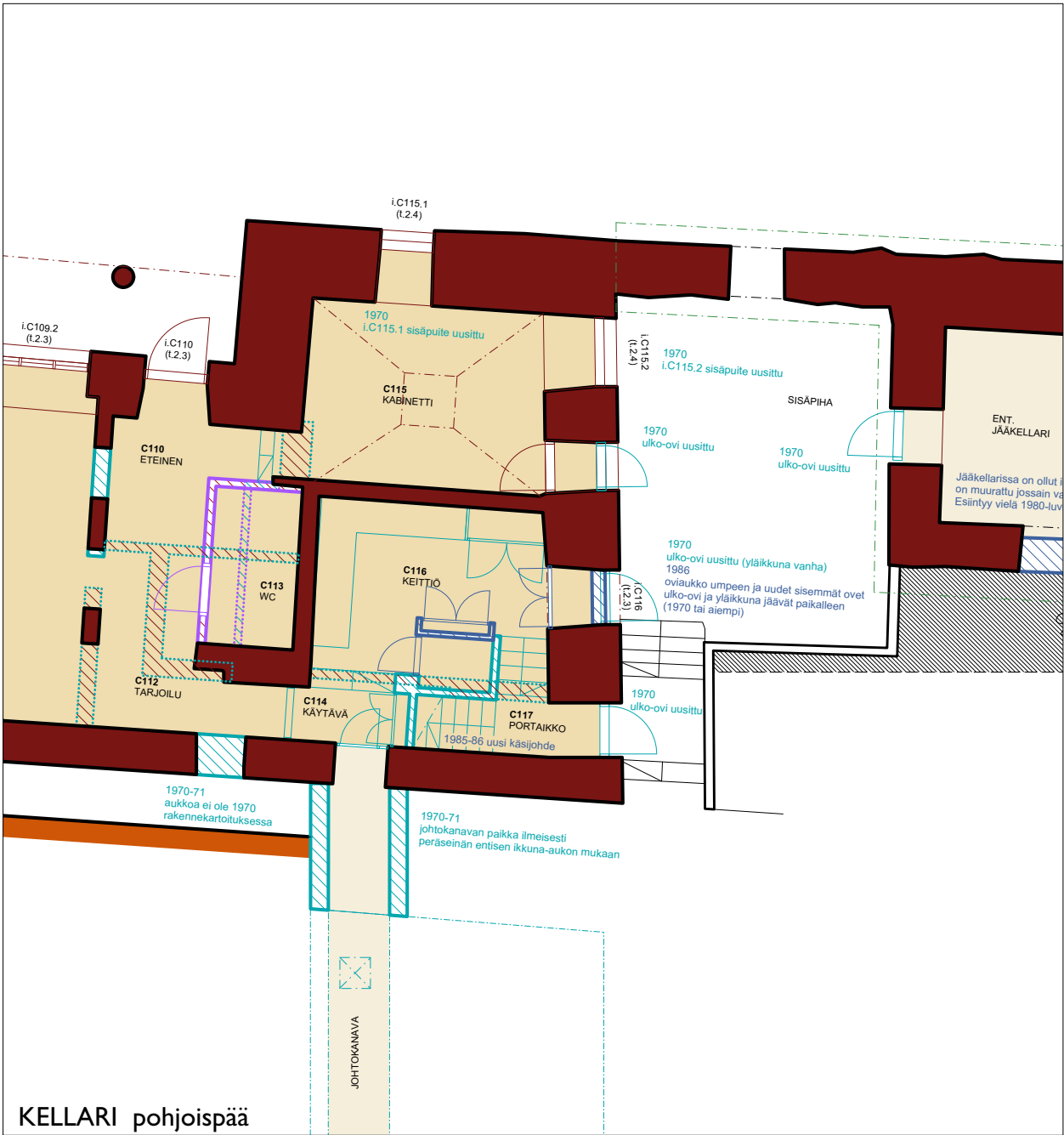
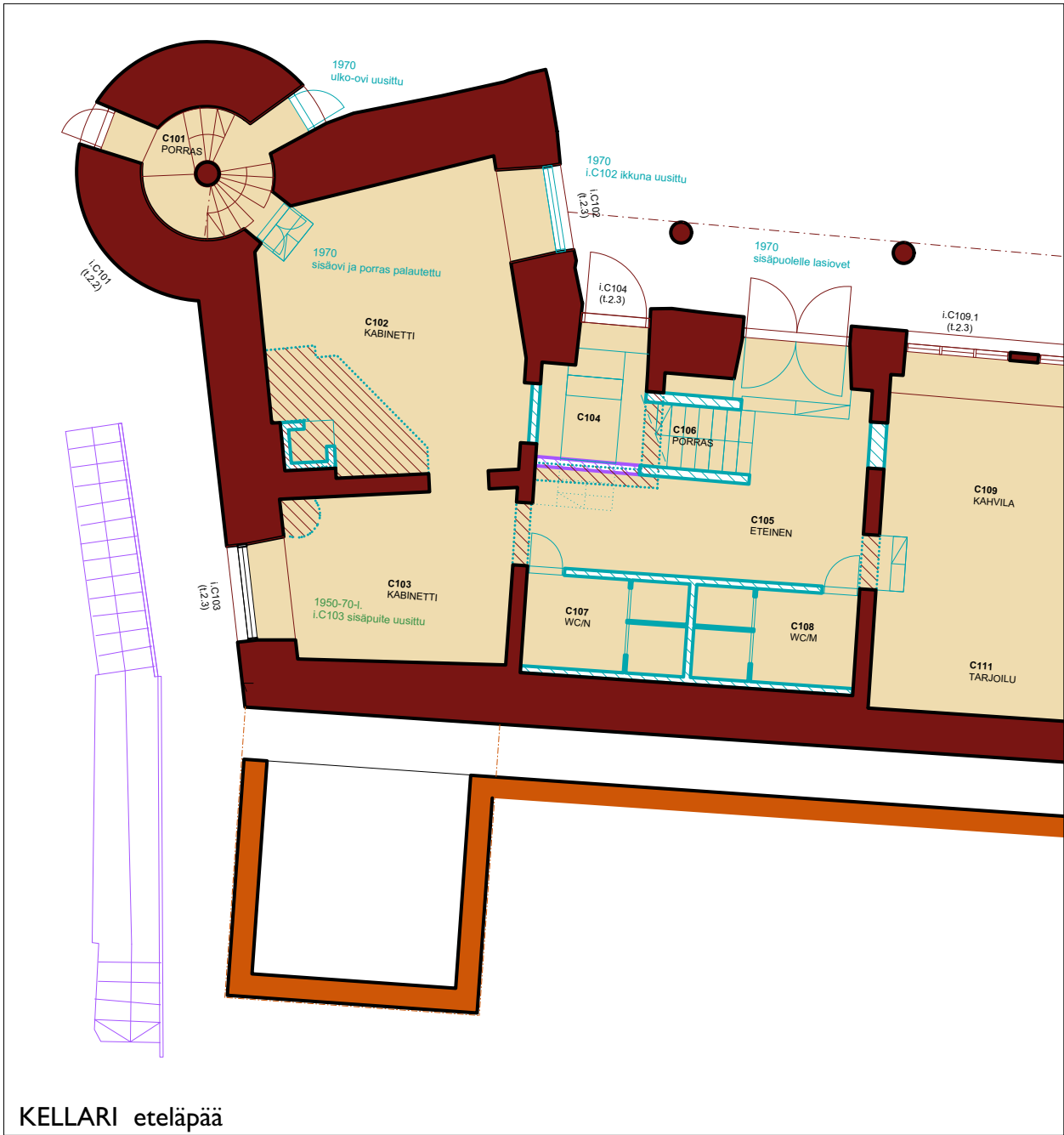
Huonetilaryhmät

PORRASTORNI	
porras (C101, C201)	64
ENTINEN LEIVIN- JA PESUTUPA	
kabinetit (C102, C103)	69
ENTINEN VAUNUVAJA (RAVINTOLAN ETEISAULA)	
varasto (C104), eteinen (C105), porras (C106), wc/N (C107), wc/M (C108)	72
ENTINEN TALLI (KAHVILA)	
kahvila (C109), tarjoilutila (C111)	76
ENTINEN TALLIN ETEINEN (KAHVILAN ETEISTILAT)	
eteinen (C110), tarjoilutila (C112), wc (C113)	78
ENTISET TALOUSKELLARIT JA ASUNTOPORRAS	
kabinetti (C115), kahvilan keittiö (C116), keittiön porras (C117)	80

1 Pallasmaa (toim.) 1987.

2 Piir. Alkuperäinen pohja, julkisivuluonnokset, 1969. LA

Piharakennus (C) – KELLARI AJOITUSKAAVIO (I/I25)

1902 - 1905	Gesellius-Lindgren-Saarinen
1905 - 1910	Gesellius-Saarinen
1917 - 1949	Eljel ja Loja Saarinen
1950 - 1968	Anelma ja Rainer Vuorio
1969 - 1980	Gerda ja Salomon Wuorion säätiö
1981 - 1999	Hvitträsk-säätiö
2000 - 2013	Museovirasto
2014 -	Senaatti-kiinteistöt

Hvitträsk
PIHARAKENNUS (C)
AJOITUSKAAVIOT I/I25
arkkitehdit mustonen oy 2021

PORRASTORNI

porras (C101, C201)

PORRASTORNI

← Porrastorni vuonna 1967 (Studio Granath). MFA

↑ Porrastornin alempi ikkuna. amoy 2015

↗ Kierreporras on muurattu lappeellaan olevasta tiilestä. amoy 2015

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)

Porrastorni toimi suuren asunnon pääsisäänkäyntinä. Portaasta oli ilmeisesti kulku myös Piharakennuksen alempaan kerrokseen jo alkuperäisvaiheessa.¹

Ensimmäinen valokuva Porrastornin sisätiloista on Vuorioiden ajalta, 1960-luvun lopulta. Suuria muutoksia kokeneen Piharakennuksen kellarikerroksen sisätiloista pyöreä porrastorni vaikuttaa kuitenkin säilyneen lähimpänä alkuperäistä asua.

Sattumanvaraisen oloisesti sijoitetut, kaariaukkoiset ikkuna- ja oviaukot antavat jyrkästi kiertyvälle, kapealle portaalille keskiaikaista vaikutelmaa. Porrasaskelmat on muurattu lappeellaan olevasta tiilestä.

1 Ks. Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1950–69).

Ulko-ovia on kaksi; toinen etelärinteeseen ja toinen, muutamaa porrasaskelmaa ylempänä, Keskipihan suuntaan. Kapean kaari-ikkunan lisäksi portaan yläpäässä on suurempi suorakaiteen muotoinen ikkuna sekä lyijylasi-ikkuna, joka aukesi suuren asunnon olohuoneen eteistilaan.

Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1949–68)

Anelma Vuorion tekstistä saa kuvan, että kellarikerrokseen viennyt oviaukko olisi jossain vaiheessa laitettu umpeen ja avattu Vuorioiden aikaan uudelleen.²

2 "Eliel Saarinen kertoi minulle millä kohdalla tornin seinässä oli pesutupa vieneen oven aukko ja kehotti ottamaan sen muuttamattomana käyttöön." (Vuorio 1971, s.134.)

Porrastornin molemmissa ikkunoissa on jäänteitä sinisestä maalista ilmeisesti Vuorioiden ajalta.³ Vuonna 1967 otetussa valokuvassa ikkunanpuitteet ovat tummat. Portaat on maalattu tiilensävyisellä maalilla mahdollisesti jo Vuorioiden aikana.

Kupera paneeli porrastornin katossa ja ylemmän ikkunan yläpuolella poikkeaa muodoltaan ravintolamutokseen aikaisista paneeleista ja on ilmeisesti Vuorioiden ajalta tai sitä vanhempi.

G. ja S. Wuorion säätio (v. 1969–80)

Ravintolamutos

Porrastornin molemmat väliovet ja Keskipihan puoleinen ulko-ovi uusittiin. Lattia ja seinät säilyivät pääosin entisellään.⁴ Porrastornin ja entisen olohuoneen välinen seinä levytettiin. Myös samalla seinällä oleva patteri sekä yläikkunan edessä olevat loisteputket piilotettiin levytyksien taakse.

³ arkkitehdit mustonen oy, Hvitträsk: ikkunakartoitus 2017–18.

⁴ Pintamateriaaleja 24.9.1970. LA
Rinteenpuoleisen ulko-oven vieressä, portaiden alapäässä ja alla, on kolmen askelman korotus, joista ylimmän tiilisau-
mat ovat osin auki. Koroke on oletettavasti ravintolamutok-
oksen aikainen ja liittyyneen lämmitykseen tai ilmanvaihtoon;
seinässä korokkeen yläpuolella on iv-ritilä.

← Porrastornista entisestä leivin- ja pesutupa-
paan (C102) johtava oviaukko on ilmeisesti
ollut välillä ummessa. amoy 2018

↓ Porrasaskelmat on maalattu tiilensävyisellä
maalilla. amoy 2019

↑ Porrastornin kattopaneeli on maalattu valkeaksi 1980-luvul-
la. amoy 2019

← Alkuperäisvaiheessa lyijylasi-ikkuna toi valoa olohuoneen
(C202) puolella aikanaan olleeseen eteistilaan. amoy 2019

↓ Porrastornin ylemmän ikkunan oikealla puolella on raitisil-
maventtiili. Ikkunan yläpuolisen paneelin ruskea väri on pe-
räisin ravintolamutoksen ajalta. Samaa, kuperaa paneelia
on myös porrastornin katossa, mutta ei muualla Piharaken-
nuksessa. amoy 2018

Hvitträsk-säätio (v. 1981–99)

1980-luvun peruskorjauksessa porrastornin katto ja sei-
nät maalattiin maalarinvalkoiseksi. Muilta osin säilytet-
tiin entiset sävyt.⁵ Oviluettelon mukaan Keskipihan puo-
leinen ulko-ovi oli suljettu.⁶

Myöhemmät muutokset

Ulko-ovissa on tehty lukitusmuutoksia. Alempi, etelän-
puoleinen ulko-ovi, alkuperäinen suuremman asunnon
sisäänkäynti, on nykyisin avattavissa vain sisäpuolelta.

⁵ Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila, värisävyt, perus-
korjaus. LA

⁶ Aino ja Pekka Laurila 1986, piir. ARK 148. LA

Aukeaman kuvat: Kabinetti C102. amoy 2019

↑ Pesutuvan ikkuna uusittiin 1970-luvulla vanhan mallin mukaan. Ikkunan edessä on lämpöpatterisyyvenys.

ENTINEN LEIVIN- JA PESUTUPA

kabinetit (C102, C103)

Entiset pesu- ja leivintuvan tilat muokattiin 1970-luvun alussa ravintolan kabinettitiloiksi. Nykyiset materiaalit, värit ja kalustus ovat ravintolamuutoksen aikaiset.

Ulkoseinärakenteen vaihtuminen kivirakenteesta hirsirakenteeksi ei noudata kerrosjakoa. Tilojen ulkoseinillä, seinän yläosassa, kiertää 1970-luvun alun vitriinisyyvenys, joka on tehty kivimuuria ohuemman hirsiseinän kohdalle.

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)

Pohjakerroksen eteläpäädyssä sijaitsi alun perin pesu- ja leivintupa.¹ Anelma Vuorion mukaan Piharakennuksen pesutuvassa oli myös kiuas ja lauteet Vuorioiden tullessa Hvitträskiin 1950-luvun taitteessa.²

- 1 Valto 1987 (Pallasmaa), s.116–117; Oy Raosto 1970, piir. 2 ja valokuvat muurausvaurioista. MV
- 2 "Yritimme kerran kylpeä siinä. Kokemus oli karmea. Kun-

Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1949–68)

Toteutumattomat suunnitelmat

Kun Vuoriot kunnostivat Piharakennusta 1950-luvun alussa, kellarikerrokseen ei kajottu. Päärakennuksen korjauksen valmistuttua 1960-luvun alkupuolella Vuorioiden oli tarkoitus aloittaa Piharakennuksen kellaritilojen korjaus- ja muutostyöt, jolloin pesutupa, mankelihuone ja muita kellarikerroksen tiloja olisi otettu asuinkäyttöön. Vuorioiden taloudellisen tilanteen huononeminen esti suunnitelmien toteutumisen, mutta Anelma Vuorion kuvaus antaa käsityksen kellarikerroksen silloisista tiloista.³

non sauna oli rakennettava järven rantaan ja nopeasti." (Vuorio 1971, s.83.)

3 Vuorio 1971, s.133–134.

Kabinetti C102. amoy 2019

- ← Leivintuvan suuren uunin paikalle muurattiin 1970-luvulla valkoiseksi rapattu avotakka.
- ↑ 70 cm syvä vitriini on upotettu kivijalan yläpuoliseen ulkoseinään hirsiseinän kohdalle. Vitriinin yläpuolella on ilmanvaihtoritilät.

Vuorion mukaan Eliel Saarinen oli kertonut, millä kohdalla tornin seinässä oli pesutupaan aikanaan vieneen oven aukko ja määrännyt, millainen ikkuna tuli au-
kaista pesutuvan eteläseinään. Saarinen oli myös neu-
vonut, "miten pyykkipadan, leivinuunin ja saunan kiu-
kaan sisältävästä valtavasta uunista tulisi suurenmoinen
umpi- ja avotakka sekä nerokas puiden säilytystila".
Mankelihuoneen uuni sen sijaan olisi hävitetty ja korvat-
tu Anelma Vuorion keräämistä kaakeleista tehdyllä kaa-
keliuunilla.⁴

G. ja S. Wuorion säätio (v. 1969–80)

Ravintolamuutos⁵

Ravintolamuutoksen yhteydessä, 1970-luvun vaihteessa, kabinettikäyttöön otetut tilat muokattiin täysin uu-

4 Vuorio 1971, s.134. Vuorio käytti leivin- ja pesutuvasta nimityksiä pesutupa ja mankelihuone.

5 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. ARK 12/99. LA

siksi. Kabinettitilojen lattiaa korotettiin muutaman as-
kelman verran alkuperäistä korkeammalle⁶ ja tilojen vä-
lisiä aukko yhteyksiä muutettiin.

Leivintuvan (C102) vanha sisäänkäynti pesu- ja lei-
vintuvan eteisestä (C104) tukittiin ja uusi oviaukko
avattiin tilasta C103 ravintolan ala-aulaan (C105). Tilo-
jen C102 ja C103 välistä oviaukkoa levennettiin ja ovi-
aukkoon tehtiin uusi liukuovi. Myös kaikki muut välio-
vet uusittiin. Keskipihan puoleinen ikkuna i.C102 uusit-
tiin vanhan mallin mukaan ja ikkunan i.C103 sisäpuit-
teet uusittiin.

Leivintuvan ja porrastornin välille avattiin viimeistään
tässä vaiheessa vanha oviaukko, joka ilmeisesti oli tu-
kittu Saaristen aikana.⁷

Vanhat uunit purettiin. Pesutuvan suuren uunin tilal-
le tehtiin uusi avotakka. Seinän yläosaan kivijalan ylä-

6 Ilmeisesti lattia alla kulkevien lämpöputkien takia.

7 On mahdollista, että oviaukko avattiin jo Vuorioiden aikana. Ks. Vuoriot (v. 1949–68).

Sivun kuvat: Kabinetti C102. amoy 2019

puolelle upotettiin vitriinit, joiden yläosaa kiertää puiset
LVI-ritilät.

Tilojen pintamateriaalit, väritys ja kalustus ovat tältä
ajalta. Lattiaan valittiin ruskea klinkkerilaatta (Högnäs
420). Rapatut seinät maalattiin valkeiksi ja paneelikatot
ruskeiksi.⁸ Värit olivat "rakennusryhmän alkuperäisestä
väriskaalasta pomittuja."⁹ Sisustusarkkitehti Marke Nis-
kala-Luostarisen 1970 suunnitteleman porrastornin pa-
lo-oven ja kiinteän nahkasohvan mallit on otettu Päära-
kennuksesta. "Muuten on sekä huonekalujen että kiin-
teiden kalustusten muotokieli pyritty vain sopeuttamaan
ajan henkeen."¹⁰

8 Pintamateriaaleja 24.9.70. LA

9 Niskala-Luostarinen & Laurila 1971, Arkkitehti-lehti 8/1971, s.63–64.

10 Niskala-Luostarinen & Laurila 1971, Arkkitehti-lehti 8/1971, s.63–64.

↖ ↑

Kabinettien C102 ja C103 sisustus ja kalustus ovat
yhteneväiset, mutta kabinetin C103 valaistus on
vuoden 2000 pintaremontin ajalta.

↓

WC-tilojen vastaisella väliseinällä on IV-kotelo, jon-
ka säleikkö jatkuu vitriinien yläpuolella.

Ravintolan pääsisäänkäynti. amoy 2019

- ← Eteisaulasta ylempään kerrokseen nouseva porras.
- ↓ Ravintolamuutoksen aikainen sohva tallin (C109) alkuperäisen oviaukon kohdalla.
- ↙ Pääsisäänkäynnin 1970-luvun sisäpuolisen lasioven vetimet ovat saaneet aiheensa Pääraakennuksen pääsisäänkäynnin ulko-ovesta.

ENTINEN VAUNUVAJA (RAVINTOLAN ETEISAULA)

varasto (C104), eteinen (C105),
porras (C106), wc/N (I07), wc/M (C108)

Entinen vaunuvaja muutettiin 1970-luvun alussa ravintolan pääsisäänkäynnin eteistiloiksi, josta johdettiin uusi betoniporras varsinaiseen ravintolakerrokseen. Nykyiset materiaalit, värit ja kalustus ovat pääosin ravintolamuutoksen ajalta.

Sivun kuvat: Ravintolan pääporras (C106). amoy 2019

- ↑ Portaiden välitasanne on entisen pesu- ja leivintuvan eteisen yläpuolella. Vitriini on ravintolamuutoksen ajalta.
- ↓ Ulko-oven yläpuolinen välitasanteen ikkuna on entinen pesutuvan eteisen ikkuna.
- ← Keraamiset laatat ja porraskaiteet ovat 1970-luvulta. Puiset kaiteet, jotka toimivat myös valaisinkoteloina, ovat sisustusarkkitehti Marke Niskala-Luostarisen suunnittelemat.

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)

Eteisaulan paikalla oli vaunuvaja. Nykyisen pääportaan alle jäävän tilan kohdalla oli pesu- ja leivintuvan eteinen,¹ jonka vieressä, vasten pesu- ja leivintuvan seinää, oli mahdollisesti kaksi varastohuonetta.² Sekä pääsisäänkäynnin että entisen pesu- ja leivintuvan eteisen ulko-ovet ovat ilmeisesti alkuperäisvaiheesta.

1 Arkkitehti-lehti 8/1971, s.63–64; Vuorio 1971, s.133.

2 Oy Raosto 1970, piir. 1. MV

Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1949–68)

Vuorioiden suunnitelmalla oli ottaa pesu- ja leivintuvan eteinen sekä vaunuliiteri 1960-luvulla asuinkäyttöön. Vuorioiden taloudellisen tilanteen huononeminen esti suunnitelmien toteutumisen, joten 1950–60-luvuilla Piharakennuksen kellarikerros pysyi pääosin entisellään.³

3 Vuorio 1971, s.133–134.

Kabinetteihin C103 ja C102 johtava eteiskäytävä. amoy 2019

- ← Vasemmalla naisten wc-tilan ovi. Kabinettiin C103 johtava oviaukko aukaistiin ravintolamuutoksen yhteydessä, 1970-luvun alussa. Käytävän valaisimet ovat vuodelta 2000.
- ↗ Portaiden alla olleen naulakkotilan seinä on laitettu umpeen jossain vaiheessa 2000-lukua. Entinen aukko näkyy seinässä syvennyksenä. Pöydän paikalla oli ravintolamuutoksen jälkeen naulakkokalusteita. Kuvassa vasemmalla kabinettiin C102 ja C103 välinen liukuovi.

G. ja S. Wuorion säätiö (v. 1969–80)

Ravintolamuutos

1970-luvun vaihteen ravintolamuutoksen yhteydessä tilat kokivat totaalisen muutoksen. Pesu- ja leivintuvan eteistilaa (C104) rajaavat väliseinät purettiin ja ravintolan uusi pääporras (C106) sijoitettiin nousemaan vauvuvajan (C105) kohdalla ensimmäiseen kerrokseen. Portaalle, pesutuvan eteistilan paikalle, tuli naulakkotilaa. Pesu- ja leivintuvan ulko-ovelle oli suunniteltu kesäisin toimiva kiosk.

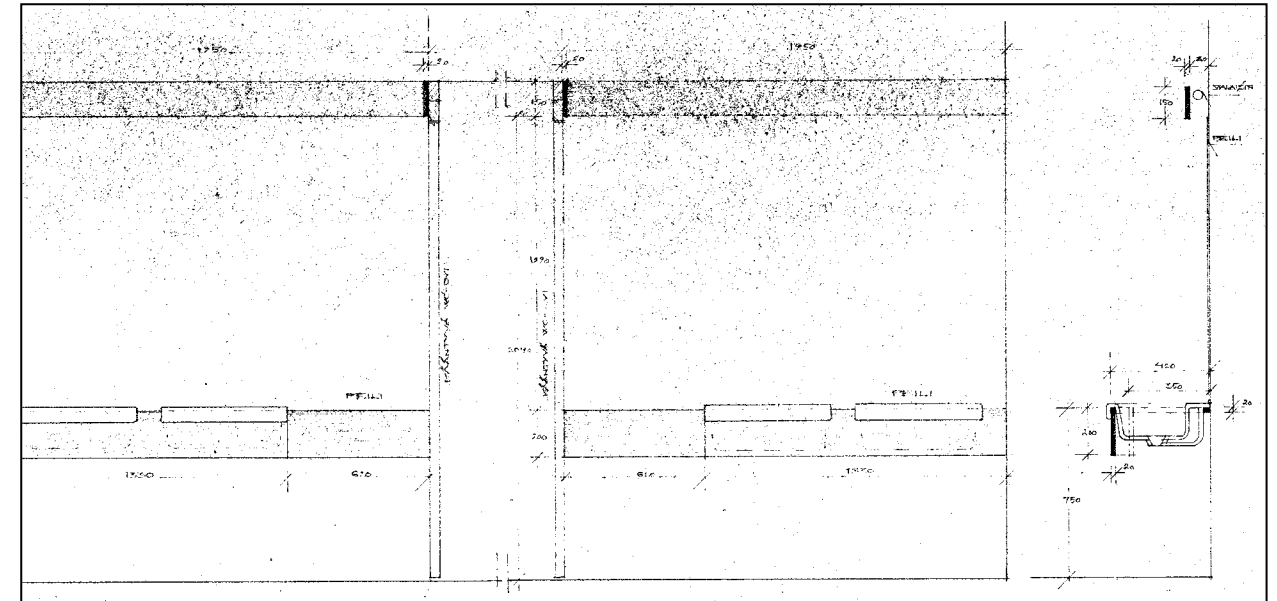
Vaunuvajasta (C105) talliin (C109) sekä pesu- ja leivintuvan eteisestä (C104) leivintupaan (C102) aiemmin johtaneet oviaukot tukittiin ja eteisaulasta avattiin uudet oviaukot tiloihin C103 ja C109. Uudet väliovet olivat puisia taiteovia.

Eteisaulan lattiaa nostettiin muutama askelma alkuperäistä korkeammalle. Lattian porrastukset kellarikerroksessa saattavat johtua rakennuksen alla kulkevasta lämpöputkesta.⁴ Ulko-ovien kohdalla lattia on edelleen lähellä alkuperäistä korkoa, joten oven edessä on muuta lattiaa alempana oleva syvennys.

Wc-tiloja lukuunottamatta eteistilojen ja pääportaan (C106) lattiat ovat ruskeaa klinkkerilaattaa (Högnäs 420). Rapatut seinät maalattiin valkeiksi ja paneelikatot ruskeiksi.⁵ Eteistilassa valaisimet upotettiin paneelikattoon.

4 UPRT 1983, Yhdistetty perustamis- ja esisuunnitelma, s.7–8. MV. Vielä toukokuussa 1970 päivätyissä porraskuvissa portaiden alustilaa on haettu lisäkorkeutta porrastamalla tila alemmas ja muu eteistila on ollut ulko-oven korossa.

5 Pintamateriaaleja 24.9.70, LA

- ↑ Sisustusarkkitehtuuritoimisto Marke Niskala-Luostarinen 1970, piir. 145. LA WC-tilojen (C107, C108) alkuperäiset seinäprojektiot. Peili on ollut koko allastason mittainen, valaistus leveän puulistan takana ja pesualtaat kantikkaat.

→ WC/N C107. amoy 2018

Tilan itäpuolista seinämuuria vasten rakennettiin uudet wc-tilat (C107, C108). Wc-tiloissa lattiaan valittiin Pukkilan mosaiikkilaatta (640.101 40 tai 114.15). Wc:n väliseinät ja -ovet olivat Iki-levyä (Iki K35).

Hvitträsk-säätiö (v. 1981–99)

Eteisen puurakenteiset taitto-ovet uusittiin peruskorjauksen yhteydessä 1980-luvulla.⁶

Museovirasto (v. 2000–13)

Vuoden 2000 pintaremontissa eteisen (C105) valaistus uusittiin: uppovalaisimet poistettiin ja korvattiin pin-

6 Aino ja Pekka Laurila 1986. piir. ARK 148. LA

ta- ja kohdevalaisimilla. Vitriinien häikäisysuojalevyt sekä varaston (C104) putkivalaisimet uusittiin.⁷ Portaiden pystypinnat maalattiin.⁸

Eteisaulan (C105) ja varaston (C104) välisen seinän aukko on jossain vaiheessa tukittu niin, että tilaan on kulku ainoastaan ulkokautta, mutta vuoden 2000 piirustuksissa varasto on vielä avoin, portailla eteisaulaan yhdistetty tila. Eteistilan ravintolamuutoksen aikaiset naulakot on mahdollisesti poistettu samassa yhteydessä.

7 Nors Oy 2000, piir. ARK T01. MV

8 Nors Oy 2000, piir. ARK T08. MV

↑ Näkymä kahvilasta eteistilan läpi eteläpäädyn kabinettiin. Alkuperäinen oviaukko tallista vaunuvajaan sijaitsi nykyisen aukon oikealla puolella lähellä ikkunaseinää. amoy 2019

ENTINEN TALLI

(KAHVILA)

kahvila (C109), tarjoilutila (C111)

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)

Kellarikerroksen keskiosassa oli talli.¹ Tallista oli oviaukot vaunuvajaan, tallin eteistiloihin sekä lantakäytävään, mutta ei suoraan ulos. Tämä varmaankin säilytti tilan talvella lämpimämpänä.

¹ Valto 1987 (Pallasmaa), s.116–117.

Oy Raosto 1970, piir. 2 ja valokuvia muuravaurioista. MV

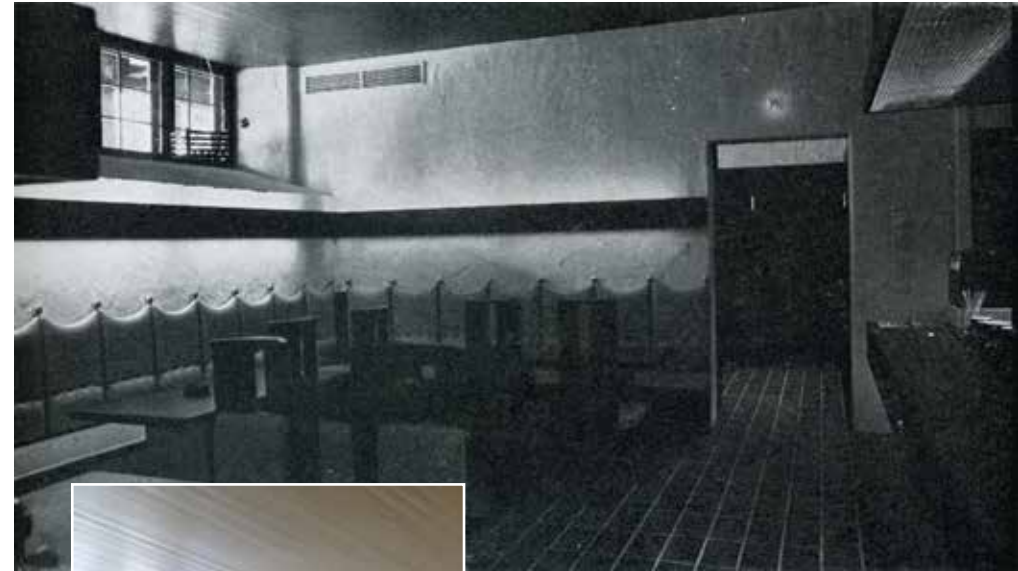
G. ja S.Wuorion säätiö (v. 1969–80)

Ravintolamuutos

Vanhat oviaukot vaunuvajaan ja tallin eteistilaan suljettiin ja ravintolan eteistilaan (C105) avattiin uusi oviaukko. Kahvilan eteistilaan (C110) oli kulku entisen lantakäytävän oviaukon kautta, jota suurennettiin. Tarjoilutilojen (C111 ja C112) välinen seinämuuri purettiin. Kahvilan tarjoilutiski sijoitettiin tallin itäseinustalle.

Kahvilan pintamateriaalit ja kalusteet ovat samoja kuin kellarikerroksen muissakin tiloissa: lattiassa ruskea klinkkerilaatta (Högnäs 420), rapatut valkeiksi maalatut seinät ja katossa tummanruskeaksi maalattu paneeli.²

² Pintamateriaaleja 24.9.70. LA

- ↑ "Entinen talli kahvilana" (Arkkitehti-lehti 8/1971, s.63, kuv. Simo Rista).
Samantyylinen leveä ja tumma, seinää kiertävä listan taakse kätetty valaistus on ollut ainakin talouskellarin kabinettissa ja ylemmän kerroksen ravintolasaleissa.
- ← Seinien Block-valaisimet, penkkien uusi selkänojalaudoitus ja kattopaneelin vaalea väri ovat vuodelta 2000. Alkuperäinen, umpeenmuurattu oviaukko tallin eteistiloihin on sijainnut ilmanvaihtoaukkojen oikealla puolella. amoy 2018
- ↘ Tarjoilualueen kalusteet ja valaistus ovat vuodelta 2000. amoy 2019

Hvitträsk-säätiö (v. 1981–99)

Kahvilan tarjoilutiski ja muut tarjoilualueen kalusteet uusittiin peruskorjauksen yhteydessä vanhoja kalusteita osin hyödyntäen. Kalusteet petsattiin vanhojen kalusteiden mukaisesti tummanruskeiksi.³

Museovirasto (v. 2000–13)

Kahvilan kunnostustyö v. 2000

Keväällä 2000 kahvilan sisustus uudistettiin.⁴ Kahvilan vanhat penkit saivat uudet selkänojalaudat ja seinät uudet valaisimet. Valaistus sekä kaikki tarjoilualueen kalusteet ja laitteet uusittiin. Vaaleaksi maalatun paneelikatkon lisäksi myös seinät maalattiin.⁵

³ Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 122, 139, 157–159. LA

⁴ Museovirasto 1999, Muistio Hvitträskin ravintolassa pidettyä kokouksesta 19.11.1999. MV

⁵ Nors Oy 2000, piir. ARK R02. MV

- ← Näkymä kahvilan eteisestä ulko-ovelle, entiselle tallin ovelle. Oikealla 1970-luvun uusi oviaukko entiseen talouskellariin (C115). amoy 2017
- Näkymä ulko-ovelta kohti tarjoiluvälikkää (C112). Vuonna 2000 uusitun esteettömän wc-tilan (C113) seinän yläosa. amoy 2019
- → Kahvilaan kuljetaan entisen lantakäytävän oven kautta. amoy 2019

ENTINEN TALLIN ETEINEN (KAHVILAN ETEISTILAT)

eteinen (C110), tarjoilutila (C112), wc (C113)

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)

Edellä käsiteltyjen tilojen lisäksi Piharakennuksen kellarikerroksessa oli tallin eteinen sekä valjas- ja satulahuone,¹ joka on mahdollisesti sijainnut Tallin eteisen yhteydessä.

Itäsivun kivijalassa on ilmeisesti jossain vaiheessa ollut ikkuna kellaritiloihin. Sisätiloissa tallin lantakäytävän vieressä on mahdollisesti ollut käymälä.²

Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1949–68)

Ennen Vuorioiden talousvaikeuksia Piharakennukseen oli suunnitteilla mm. oma pannuhuone. Eliel Saarisen ohjeiden mukaan pannuhuoneeseen ei olisi tehty uutta savupiippua, vaan piippu olisi sijoitettu "keskuspihan

puoleisessa katon taitteessa" olevan piipun tilalle, joka olisi purettu ja uusi piippu muurattu "ulkonaisilta piirteiltään entisensä kaltaiseksi".³ Kyseinen piippu sijaitsi eteistilan (110) ja talouskellarin (115) välisen seinämuurin päällä.

G. ja S. Wuorion säätiö (v. 1969–80)

Ravintolamuutos

Kahvilan eteistiloissa tehtiin kellarikerroksen suurimmat väliseinämuutokset. Tilojen C110, C112 ja C113 väliset tiilimuurit purettiin suurelta osin. Tallin eteisen (C110) ja talouskellarin (C115) väliin tehtiin oviaukko purkamalla tilojen väliltä paksu seinämuuri, joka ilmeises-

³ Vuorio 1971, s.133–134.

ti oli ylemmässä kerroksessa sijainneen tulisijan perustus. Eteistilasta talliin (C109) johtanut oviaukko tukittiin ja uutena oviaukkona toimivaa lantakäytävän oviaukkoa suurennettiin. Kantavaa tiilimuuria purettiin myös tarjoilutilojen (C111 ja C112) välistä. Tarjoilutilan takaseinässä sijainnut ikkuna laitettiin umpeen ilmeisesti tässä vaiheessa. Tarjoilutilaan suunniteltiin myös hissiä,⁴ mutta suunnitelma ei toteutunut.

Eteiseen tehtiin wc-tilat (C113). Eteinen naulakkokaluksineen toimi myös vaatetilana. Vitriini erotti tarjoilutilan eteisestä. Tilojen pintamateriaalit olivat samoja kuin muissa kellarikerroksen tiloissa.⁵

Museovirasto (v. 2000–13)

Kahvilan kunnostustyö v. 2000

Eteinen (C111)

Kiinteät naulakkokalusteet poistettiin ja seinät ja katto maalattiin. Kattopaneelin sävy vaihdettiin vaaleaksi ja valaisimet uusittiin. Ulko-oven suuhun lisättiin lämpö-

⁴ Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 12/99. LA
⁵ Pintamateriaaleja 24.9.70. LA

patteri. Vanhat liukuovet tarjoilutilaan (C112) kavennettiin ja päällystettiin.⁶ Eteisen lattiaan, ulko-oven eteen, piikattiin mattosyvennys ilmeisesti vasta vuoden 2000 kunnostuksen jälkeen.

Wc (C113)

Wc-tilat yhdistettiin inva-wc:ksi ja uusittiin täysin.⁷ Wc-tilaa kasvatettiin siirtämällä väliseinää eteisen suuntaan. Väliseinän yläosaan tehtiin viisto lasiseinä.

Senaatti (v. 2014–)

Vesivuotokorjaus (C113)

Keväällä 2019 korjattiin kahvilan sisäänkäynnin viereisissä seinäpinnoissa ja alakattopaneeleissa vesivaurioita. Seinämuureista poistettiin tiiviit maalipinnat ja seinät jätettiin toistaiseksi maalaamatta, jotta ne pääsivät kuivumaan. Vaurioituneet alakattopanelit uusittiin. Yläpuolella sijaitsevan ravintolan keittiön tiskipisteen liittämäteljointia parannettiin.⁸

⁶ Nors Oy 2000, piir. ARK R02. MV

⁷ Nors Oy 2000, piir. ARK R02. MV

⁸ arkkitehdit mustonen oy, ARK toimintakertomus 2018–19.

↑ Holvikattoinen kabinetti (C115) on entinen talouskellari. Sohvakalusteet ovat 1970-luvulta, valaistus vuodelta 2000. amoy 2019

→ Entisestä talouskellarista (C115) kahvilan eteistiloihin (C110) vievä ovi-aukko on tehty 1970-luvulla. amoy 2019

ENTISET TALOUSKELLARIT JA ASUNTOPORRAS

kabinetti (C115), kahvilan keittiö (C116), keittiön porras (C117)

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)

Kellarikerroksen pohjoispäädyn talouskellariin oli kulku ulkokautta, pohjoispäädystä. Kellarinovieen itäpuolella oli kolmas ulko-ovi, joka johti toisen kerroksen asuntoihin johtavaan portaikkoon. Talouskellareista ei ollut yhteyttä muualle kellarikerrokseen ja niiden lattiataso oli muita kellarikerroksen tiloja korkeammalla.

Keskipihan puoleista suurempaa talouskellaria C115 kattaa laakea tiiliholvaus. Tilassa on ulko-oven lisäksi kaksi kaari-ikkunaa. Pienemmän talouskellarin C116 kohdalla välipohja oli alun perin puurakenteinen. Tilaan tuli valoa oven yläpuolisesta ikkunasta.

Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1949–68)

Vuorioilla oli suunnitelmassa sijoittaa askarteluhuone, pannuhuone, pesutupa ja mankelihuone "vanhaan talliin, sen eteiseen, valjas- ja satulahuoneeseen sekä neljään kellariin." Pannuhuoneen piippu olisi korvannut sittemmin puretun pohjoispään piipun nykyisen tallin eteiseen vievän oviaukon yläpuolella.¹

¹ Vuorio 1971, s.133–134.

G. ja S.Wuorion säätio (v. 1969–80)

Ravintolamuutos v.1970

Kabinetti (C115)

Talouskellarin (C115) ja tallin eteisen (C110) välille tehtiin uusi oviaukko purkamalla tilojen välistä paksu seinämuuri, joka ilmeisesti oli ylemmässä kerroksessa sijainneen tulisijan perustus. Kabinetin ulko-ovi ja ikkunoista ainakin sisäpuutteet uusittiin.²

Kabinetin pintamateriaalit ja kalustus olivat samantyylliset kuin muissa kellarikerroksen tiloissa.³ Sohvan

- ² Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 37/99 ja muistiinpanot. LA Ikkunapiirustuksen mukaan karmeja on ainoastaan paikat-tu. Sisempää ulko-ovea ei ole esitetty ravintolamuutoksen aikaisissa piirustuksissa, mutta 1980-luvun peruskorjauspiirustuksissa se on litteroitu vanhaksi oveksi.
- ³ Pintamateriaaleja 24.9.70. LA

↑ Kahvilan keittiö (C116), entinen talouskellari. amoy 2018

↗ Kahvilan keittiön (C116) ulko-ovi on levytetty sisäpuolelta umpeen. amoy 2018

→ Keittiön portaikko (C117) ylhäältä ulko-oven suuntaan katsottuna. amoy 2019

selkänojan seinäkiinnityksen takia pohjoissivun ikkunan eteen tehtiin korotettu ikkunapenkki lastulevystä.⁴

Kahvilan keittiö (C116) ja keittiön porras (C117)

Entisen kellaritilan C116 ja asuntoportaan välinen seinä purettiin ja porras muutettiin ravintolan keittiöön johtavaksi portaaksi. Kellaritilaan sijoitettiin kahvilan keittiö. Pohjoispäädyn ulko-ovet uusittiin, mutta keittiön (C116) ulko-oven yläpuolinen vanha ikkuna säilytettiin.⁵

Kahvilan keittiössä ja keittiön portaissa lattiana oli Hovi-laatta (420). Seinät olivat rapatut ja maalatut ja keittiössä osin laatoitetut (Pukkila E 10).⁶ Keittiön paneelikatto on ilmeisesti ravintolamuutoksen ajalta.

Hvitträsk-säätio (v. 1981-99)

1980-luvun peruskorjauksessa keittiöön johtava ulko-ovi levytettiin umpeen sisäpuolelta. Ulko-oven eteen, ikkunan alle tehtiin likapyykkikomero.⁷ Lieden tilalle asennettiin varasto- ja sähkötaulukkaapit.⁸ Keittiöön ja portaaseen asennettiin uusi muovimatto, muissa pinnoissa säilytettiin vanhat sävyt.⁹

⁴ Nors Oy 1999–2000, piir. ARK 01 ja R02. MV

⁵ Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 31–33/99. LA

⁶ Pintamateriaaleja 24.9.70. LA

⁷ Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 168. LA

⁸ Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 139. LA

⁹ Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila, värisävyt, peruskorjaus. LA

Museovirasto (v. 2000–13)

Kahvilan kunnostustyö v. 2000

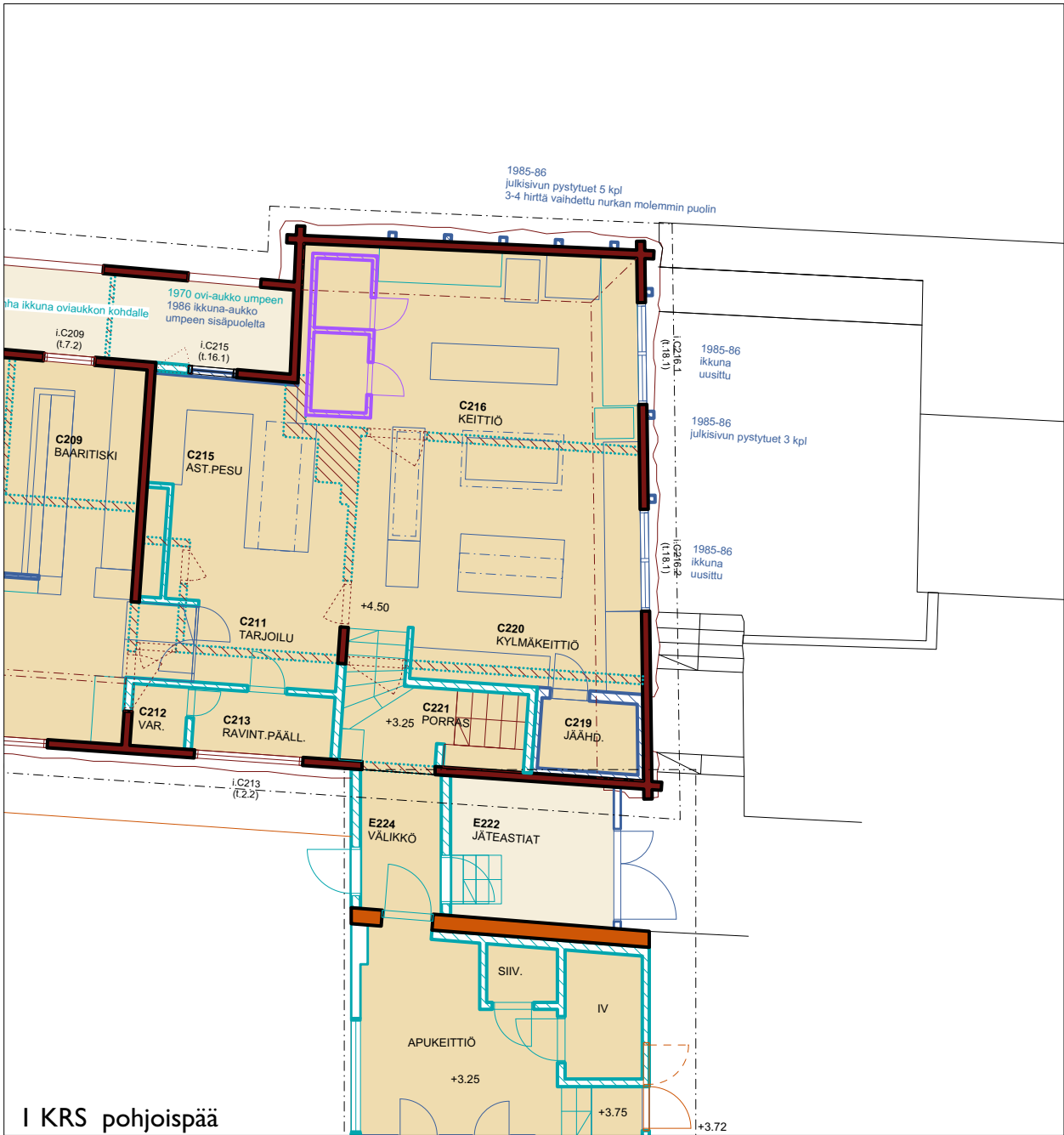
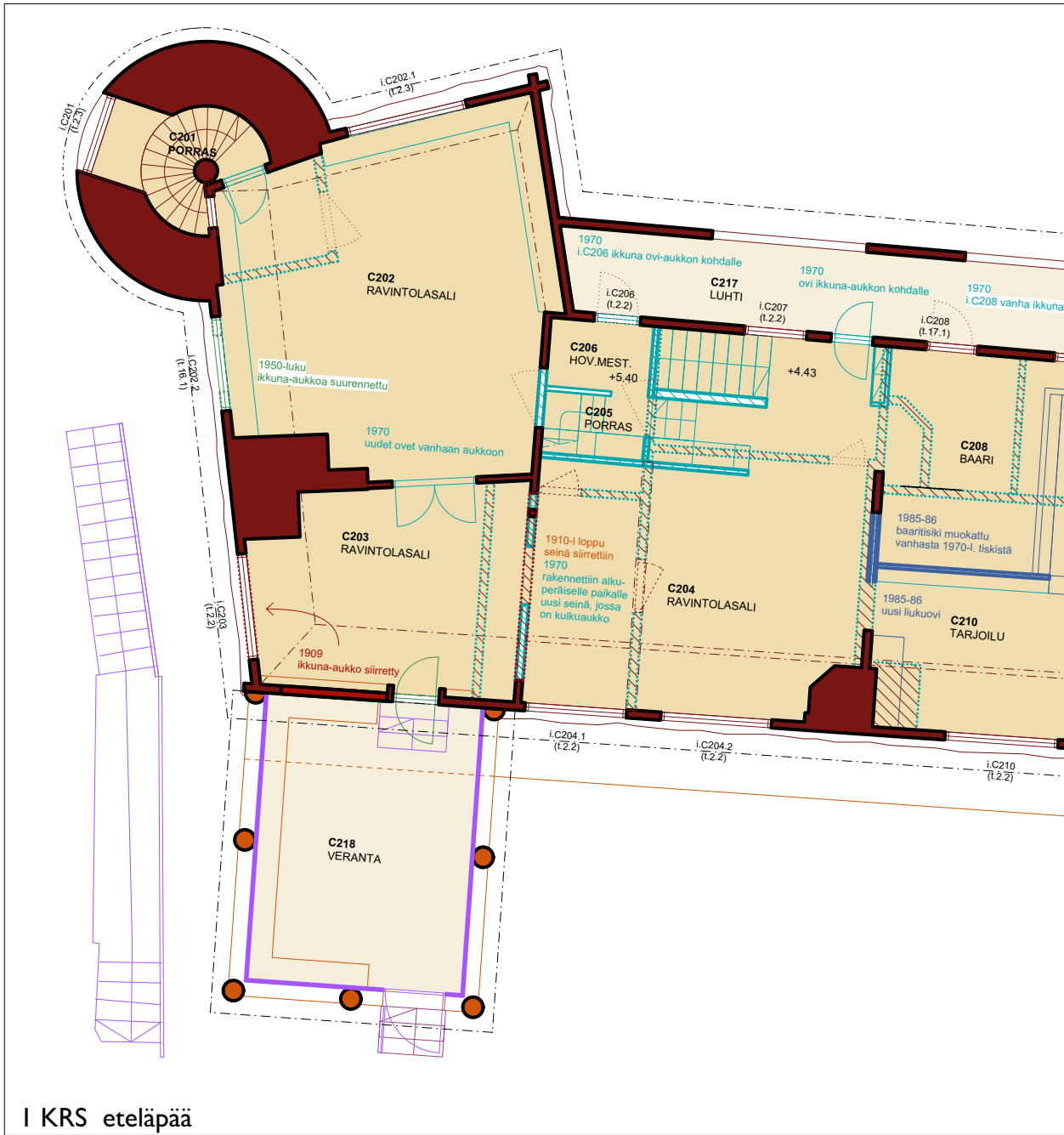
Kahvilan kunnostustyön yhteydessä kabinetin C115 seinä kiertävät puiset valaisinkotelot valaisimineen purettiin ja korvattiin uusilla epäsuorilla seinävalaisimilla. Ikkunapenkki, seinät ja katto maalattiin.¹⁰

Kahvilan keittiössä (C116) osa keittiön laitteista ja kalusteista uusittiin. Seinäpinnat ja paneelikatto maalattiin ja lattiamatto uusittiin.¹¹

¹⁰ Nors Oy 1999–2000, piir. ARK 01 ja R02. MV

¹¹ Nors Oy 2000, piir. ARK R02. MV
Keittiön lattiakaivo ja viemäri linja liitettiin inva-wc:n (C113) viemäriin.

Piharakennus (C) - 1. KRS AJOITUSKAAVIO (1/125)

	1902 - 1905	Gesellius-Lindgren-Saarinen
	1905 - 1910	Gesellius-Saarinen
	1917 - 1949	Eliel ja Loja Saarinen
	1950 - 1968	Anelma ja Rainer Vuorio
	1969 - 1980	Gerda ja Salomon Wuorion säätiö
	1981 - 1999	Hvitträsk-säätiö
	2000 - 2013	Museovirasto
	2014 -	Senaatti-kiinteistöt

Hvitträsk
PIHARAKENNUS (C)
AJOITUSKAAVIOT 1/125
arkkitehdit mustonen oy 2021

MUUTOSHISTORIA HUONETILOITTAIN

Piharakennus (C) – 1. kerros

Ajoituskaavio 1. krs (1/125) 82

Huonetilaryhmät

ENTINEN SUURI ASUNTO

Asuntokerroksen rekonstruktio (1/200) 85

ENTINEN OLOHUONE

ravintolasali (C202) 86

ENTINEN KIRJASTO

ravintolasali (C203) 92

ENTINEN MAKUUHUONE APUTILOINEEN

ravintolasali (C204), portaikko (C205, C206) 98

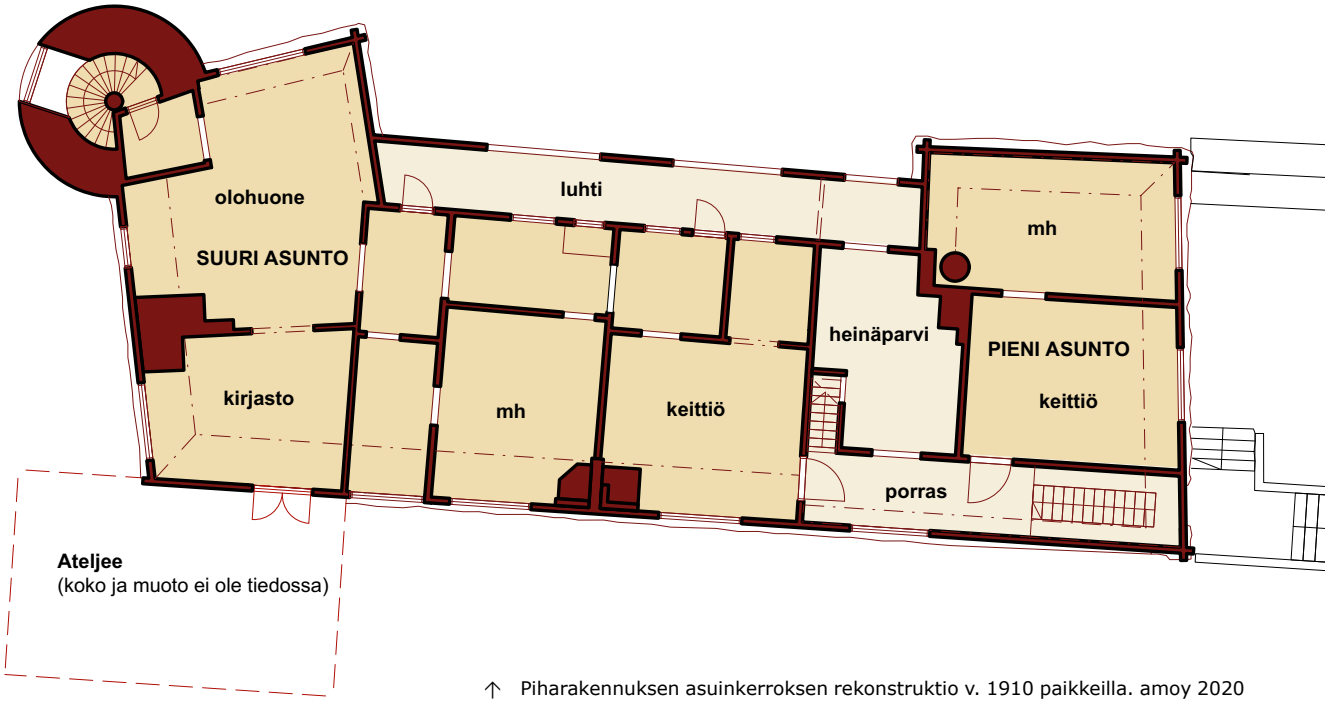
ENTINEN KEITTIÖ APUTILOINEEN

baari (C208, C209), tarjoilu (C210) 102

LUHTI 105

ENTINEN PIENI ASUNTO JA POHJOINEN SISÄÄNKÄYNTI

ravintolan keittiötilat ja portaikko (C211–C221) 108

Entinen suuri asunto

ravintolasalit (C202–C204), baari (C208, C209), tarjoilu (C210)

Piharakennuksen asuntojen rekonstruktio

Piharakennus 1. krs pohjapiirros

Yllä esitetty rekonstruktio Piharakennuksen asuinkerroksen pohjaratkaisusta on suuntaa antava. Asuntojen huonejaosta ja aukotuksesta 1900-luvun alussa ei ole säilynyt piirustusaineistoa.¹ Rekonstruktio perustuu nykytilanteen analyysiin, vanhoihin valokuviiin ja maalauksiin sekä ravintolamuutosta edeltäneeseen inventointipiirustukseen vuodelta 1969.² Heinäparven sijainti asuntojen välissä perustuu haastattelutietoihin.³

Ensimmäiset tiedetyt muutokset suuressa asunnossa tehtiin Ehrströmien ateljeen valmistuessa viimeistään vuonna 1909. 1970-luvun alun ravintolamuutoksen jäljiltä alkuperäisiä piirteitä on säilynyt lähinnä ravintolasaleissa (C202-C204).

1 Tytti Valton mukaan suuressa asunnossa oli alkuperäisvaiheessa noin viisi huonetta ja keittiö (Valto 1987 [Pallasmaa], s.116).
2 Piir. Alkuperäinen asu, 20.11.1969. LA
3 Valto 1987 (Pallasmaa), s.119.

Suuren asunnon alkuperäinen tilajako

Olohuone ja kirjasto⁴

Suuren asunnon tiloista olohuoneen ja kirjaston sijainti ja ulkonäkö tiedetään parhaiten. Näistä tiloista on säilynyt 1900-luvun alun valokuvia ja Olga Gummerus-Ehrström sekä Eric Ehrström ovat kuvanneet niiden interioörejä teoksissaan.

Pääsisäänkäynti asuntoon oli porrastornin ylätasanteelta olohuoneen lounaisnurkan. Olohuoneen vastakkaisesta nurkasta oli käynti asunnon muihin tiloihin.

Makuuhuone- ja keittiötilat

Makuuhuone- ja keittiötilojen tarkka huonejako on osin arvailujen varassa. Itäpuolella sijaitsivat päätilat, joiden ikkunat avautuivat Itäterassin suuntaan. Makuuhuoneen vieressä oli mahdollisesti kapea pukeutumistila.

Luhdin varteen keskittyivät pienemmät liikenne- ja aputilat, mahdollisesti myös keittäjän huone. Keittiösisäänkäynti suureen asuntoon oli pohjoispäädyn portaikon kautta.

4 Vanhoissa valokuvissa tiloista on käytetty näitä nimityksiä.

↑ Ravintolasali C202, entinen olohuone. Sisäkulmassa porrastornin ovi ja lyijylasi-ikkuna. amoy 2019

↗ Kulku toisen kerroksen muihin tiloihin on nykyisin entisen kirjaston (C203) kautta. amoy 2015

ENTINEN OLOHUONE

ravintolasali (C202)

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)¹

Pääsisäänkäynti Piharakennuksen suureen asuntoon oli porrastornin kautta. Olohuoneen nurkassa, porrastornin oven edustalla, oli pieni eteistila,² johon porrastornin lyijylasi-ikkuna antoi valoa. Olohuone muodosti tilakokonaisuuden kirjaston (C203) kanssa. Huoneet oli yhdistetty leveällä aukolla, jota rajasi ainakin kaakeliuunin viereisellä sivulla pylvä, jonka yläosassa oli kookas veistos. Aukko oli suljettavissa verhoilla. Noin vuonna 1920 Hvitträsk sähköistettiin ja olohuoneeseen tuli sähkövalo.³

Materiaalit ja värit⁴

Olohuoneen lattiapintana oli ruskeaksi petsattu tai maalattu lautalattia. Verhoillut seinät olivat tummanvihreät. Verhoiltu sisäkatto, väliovet ja ikkunanpuitteet olivat vaaleat.

- 1 Alkuvaiheen kuvat ks. Olohuone (C202) vanhoissa maalauksissa ja valokuvissa.
- 2 Piir. Alkuperäinen asu, 20.11.1969. LA
- 3 Valto 1987 (Pallasmaa), s.119.
- 4 Materiaalit ja värisävyt valokuvien ja Olga Gummerus-Ehrströmin maalauksien perusteella. Myös v. 2019 tehtyjen rakennevausten perusteella olohuoneen seinissä on ollut vihreä tekstiilipinta.

Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1949–68)

Vuonna 1950 "pesutuvan ja tallin yläpuolella oleva huoneisto korjattiin täydellisesti ja kalustettiin kokonaan." Ilmeisesti tässä yhteydessä olohuoneen porrastornin viereinen eteläsivun ikkuna uusittiin ja ikkuna-aukkoa suurennettiin.⁵ Vuoriot asuivat tässä asunnossa Piharakennuksen ollessa remontissa.⁶

G. ja S. Wuorion säätiö (v. 1969–80)

Ravintolamuutos

Eteistila porrastornin edestä purettiin ja ovi porrastorniin uusittiin palo-ovenä. Huoneen pohjoispuoleisen väliseinän oviaukko nykyisen pääportaikon suuntaan suljettiin.⁷

Ravintolamuutoksen väritys oli ruskeasävyinen: beige kokolattiamatto, tekstiilitapetti (Sandudd 9323/3) ja tummanruskea tai musta lautakatto.⁸ Väliovet ja ikkunoiden sisäpuoliset osat olivat tummanruskeat. Valaisi-

- 5 Valokuvien ja ikkunapuiteprofiilin ajoituksen perusteella.
- 6 Vuorio 1971, s.48–49.
- 7 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 14/99. LA
- 8 Sisustusarkkitehtuuritoimisto Marke Niskala-Luostarinen 1970, mittapohjaan lisätyt materiaalimerkinnot. LA

↗ Porrastornin lyijylasi-ikkuna. amoy 2018

← Kaakeliuuni on muutettu avotakaksi joko ravintolamuutoksen tai Vuorioiden aikana. amoy 2019

met ja tuloilmaritilät upotettiin alakattoon.⁹ Kalustus – seinä kiertävät sohvot, pöydät ja käsinojalliset tuolit – pyrki jäljittelemään hengeltään Eliel Saarisen suunnittelemaa kalusteita.

Hvitträsk-säätiö (v. 1981–99)

1980-luvun peruskorjauksessa kokolattiamatto ja ruokotapetti uusittiin.¹⁰ Uusi tapetti oli siniharmaa.¹¹ Muissa pinnoissa säilytettiin 1970-luvun sävyt.¹²

- 9 UPRT 1983, Yhdistetty perustamis- ja esisuunnit., s.7. MV
- 10 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, Huoneselitys 2. kerros. LA
- 11 Nors Oy 2000, piir. ARK T05. MV
- 12 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys, s.30. LA

Museovirasto (v. 2000–13)

Ravintolan pintaremontissa vuonna 2000 tavoitteena oli saada huoneista vaaleammat ja kodinomaiset.¹³ Kokolattiamaton tilalle vaihdettiin sammalenvihreä linoleum, seiniin keltainen tapetti¹⁴ ja kattoon vaaleaksi maalattu 6 mm kipsilevy. Ikkunoiden sisäpuoliset osat maalattiin. Vanhat uppovalaisimet korvattiin seinä- ja kattovalaisimilla.¹⁵

- 13 Museovirasto 1999, Hvitträskin ravintolan pintaremontti tammikuussa 2000 [muistio]. MV
- 14 Ehrnroth 1999–2000, Päiväkirja restauroinnista (merkintä 12.01.2000). MV
- 15 Nors Oy 2000, piir. ARK T01-08. MV. Eri huoneisiin valittiin erilaiset valaisimet kodinomaisuuden lisäämiseksi (Nors 24.9.2020, haastattelu).

OLOHUONE (C202) VANHOISSA VALOKUVISSA JA MAALAUKSISSA 1/2

– Näkymä Keskipihan suuntaan

Olga Gummerus-Ehrströmin maalauksia olohuoneen interiööristä (keskimmäinen v. 1911, muut ajoittamattomia, Gösta Serlachiuksen taidesäätiö). Ehrströmit asuivat Piharakennuksessa noin vuosina 1907–13.

↗ Ekelundien olohuone vuonna 1923, kuvassa todennäköisesti Eva Kuhlefelt-Ekelund. Olohuoneessa oli tuolloin sähkövalo. MV

↑ Ravintolasali C202 Keskipihan suuntaan. amoy 2019

→ Eric O. W. Ehrström: Nainen ikkunan ääressä, 1908. Puukaiverrus esittää Olga Gummerus-Ehrströmiä olohuoneen ikkunan ääressä. Gösta Serlachiuksen taidesäätiö

↓ Näkymä olohuoneen ikkunasta Keskipihan suuntaan. amoy 2014

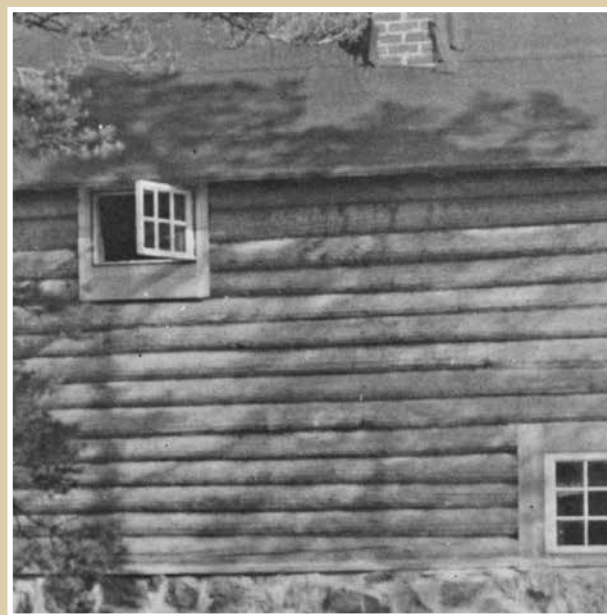
OLOHUONE (C202) VANHOISSA VALOKUVISSA JA MAALAUKSISSA 2/2

– Näkymä verannan suuntaan

↑ Olohuone vuoden 1906 paikkeilla, jolloin arkkitehti Jarl Eklund perheineen asui Piharakennuksessa. MFA Olohuoneen ja kirjaston ikkuna-aukot ovat kuvassa vielä alkuperäisessä asussaan. Olohuoneen ja kirjaston (C203) välisessä leveässä kulkuaukossa on oven sijaan pelkkä verho. Aukkoa reunustaa pylvä, jonka yläosassa on kookas veistos.

→ Olohuoneen alkuperäinen, nykyistä pienempi eteläikkuna, joka näkyy myös yllä olevassa valokuvassa (osakuva). MFA

↑ Olohuone verannalle päin v. 1923 Arkkitehtipariskunta Hil-ding Ekelundin ja Eva Kuhlefelt-Ekelundin asuessa Pihara-kennuksessa (MV). Kirjasto (C203) on kokenut muutoksia, mutta huoneiden välinen aukkoysteys on ennallaan. Auk-koa reunustavaa pylvästä ei näy, mutta on mahdollista, et-tä se jää verhon peittoon. Aukon oikealla puolella oleva tuoli on ilmeisesti Päärakennuksen Eteläsiiven ruokasalin alkupe-räisestä kalustosta.

↓ Näkymä olohuoneesta verannan suuntaan nykyisin. amoy 2019

Kaakeliuuni on muutettu avotakaksi joko ravintola-muutoksen yhteydessä tai Vuorioiden aikana. Uunin-luukkujen yläpuolella oli alun perin neljä vaakariviä spi-raalikuvioidisia koristelaattoja. Takan suuaukon korotuk-sessa on hävinnyt kolme koristelaattariviä, ylin koris-telaattarivi on korvattu tasaisilla laatoilla. Messinkiset uuninluukut ovat vanhat, mutta ne on nostettu puolen laatan verran ylemmäksi. Uunin ylin laattarivi tuli alun perin ulos peruspinnasta, mutta on nyt samassa taso-sa muiden laattojen kanssa. Tästä syystä ylimmän rivin laattasaumat eivät osu nykyisin kohdalleen.

↑ Ravintolasali C203, entinen kirjasto. Ikkuna siirrettiin eteläseinälle ateljeen rakentamisen yhteydessä. amoy 2019
 ↓ Ovi veranalle. Kirjahylly on alun perin 1910-luvulta, mutta siihen on tehty vuosien varrella monia muutoksia. amoy 2019

↑ Kirjasto ja olohuone on yhdistetty leveällä oviaukolla, joka alun perin oli suljettavissa verholla. Nykyiset pariovet ovat 1970-luvun ravintolamutoksen ajalta. amoy 2019
 ↓ Kirjaston kaakeliuuni on toinen Piharakennuksen alkuperäisenä säilyneistä kaakeliuuneista. amoy 2019

ENTINEN KIRJASTO

ravintolasali (C203)

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)¹

Kirjasto oli samaa tilakokonaisuutta olohuoneen kanssa. Huoneiden välillä oli leveä aukko, joka oli suljettavissa verholla. Alkuperäisvaiheessa huoneen ikkuna oli rakennuksen itäisivulla, nykyisen verannan kohdalla. Huoneessa oli lauta- tai paneelipintainen alakatto ja maalattu lautalattia.²

Ehrströmien ateljee

Kirjaston yhteyteen rakennettiin ateljeesiipi viimeistään kesällä 1909. Ateljeen peittämäksi jäänyt ikkuna siirrettiin huoneen eteläseinälle tehtyyn uuteen ikkuna-aukkoon.³ Ateljeen valmistumisen jälkeen huoneen (C203) seinät olivat siniset, katto vaalea ja lattia olohuoneen tapaan ruskeaksi petsattu tai maalattu.⁴

- 1 Alkuvaiheen kuvat ks. Kirjasto (C203) vanhoissa maalauksissa ja valokuviissa.
- 2 Kuva 84/2705. MFA
- 3 Valto 1987 (Pallasmaa), s.118.
- 4 Eric O. W. Ehrströmin tai Olga Gummerus-Ehrströmin maalaus Ehrströmien kirjastohuoneesta Hvitträskissä.

Avoveranta

Ehrströmien ateljeesiipi korvattiin nykyisellä avoveranalla 1910-luvun loppupuolella.⁵ Vuonna 1923 otetuissa valokuviissa veranalle johtaa lasiruudutettu ovi, joka muistuttaa Päärakennuksen lasiruudutettuja ovia. Lasiovi toi lisävaloa hieman hämärään huoneeseen.

Väliseinämuutos ja kirjahyllyt

Ehrströmien aikana kirjaston pohjoinen väliseinä oli nykyisellä paikallaan jatkaen olohuoneen seinälinjaa.⁶ Vuoden 1923 valokuviissa väliseinää on siirretty sisemmälle kirjastohuoneeseen, seinän yläosassa on neljä lyijylasi-ikkunaa⁷ ja verannan oviseinällä koko seinän peittävät kiinteät kirjahyllyt. On luultavaa, että väliseinän poikkeava sijainti olisi verantamuutoksen aikainen.

Huoneen käyttötarkoitus

Eliel Saarinen oli kertonut Anelma Vuoriolle piirtäneensä kaikki Hvitträskin piirustukset Piharakennuksen "pienesä ateljeessa".⁸ Huone C203 vaikuttaa todennäköisimmältä pieneksi ateljeeksi.

⁵ Valto 1987 (Pallasmaa), s.118.

⁶ Olga Gummerus-Ehrströmin Omakuvassa v. 1908 väliseinä on alkuperäisellä paikallaan kellarin kantavan seinälinjan päällä.

⁷ Kuvat 6964:7 ja 6964:8. MV; piir. Alkuperäinen asu, 20.11.1969. LA

⁸ Vuorio 1971, s.24.

↑ Ravintolasalien C203 ja C204 välinen oviaukko on tehty ravintolamuutoksen yhteydessä samalla, kun väliseinä siirrettiin alkuperäiselle paikalleen. amoy 2019

→ Ravintolasali C203 katsottuna salin C204 ovelta. amoy 2018

Piharakennuksessa noin vuosina 1907–12⁹ asuneilla Ehrströmeillä tila toimi kirjastohuoneena.¹⁰ Myös vuodelta 1923 olevissa arkistovalokuvissa huone on nimetty kirjastoksi, mutta kalustuksena on verannan oviseinä peittävien hyllyjen lisäksi myös sänky.¹¹

Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1949–68)

Kirjaston ja olohuoneen väliseen oviaukkoon lisättiin väliovi viimeistään Vuorioiden aikana.¹² Ilmeisesti myös verannan ovi uusittiin ennen 1970-luvun ravintolamuutosta,¹³ oletettavasti Vuorioiden aikaan.

G. ja S.Wuorion säätiö (v. 1969–80)

Ravintolamuutos

Ravintolamuutoksen yhteydessä tilojen C203 ja C204 välinen seinä purettiin. Uusi oviaukollinen väliseinä rakennettiin ilmeisestikin alkuperäiselle paikalle, kellarin kantavan väliseinän kohdalle. Väliovi ravintolasalin C202 suuntaan uusittiin.¹⁴

⁹ Valto 1987 (Pallasmaa), s.118.

¹⁰ Hänninen 2019, s.32.

¹¹ Kuvat 6964:7 ja 6964:8. MV

¹² Piir. Alkuperäinen asu, 20.11.1969. LA

¹³ Lauriloiden piirustuksissa verannan nykyinen ovi on nimetty sivurakennuksen vanhaksi ulko-oveksi.

¹⁴ Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 14/99. LA

← Kuva ravintolasalista C203 1980-luvun puolivälin asussa juuri ennen vuoden 2000 pintaremonttia. Kuva Pepita Ehrnrooth-Jokinen

↓ Marke Niskala-Luostarisen 1970-luvun alussa suunnittelemat pöydät ja tuolit ovat edelleen käytössä. amoy 2019

Seinät levytettiin ja tapetointiin kangastapetilla (Tampella Palttina no 900), lattiaan asennettiin vihreä kokolattiamatto ja paneelikatto maalattiin muiden alakattopintojen tapaan tummaksi.¹⁵ Seiniä kiersivät mustat vaakalaudat.¹⁶ Pöydät ja käsinojalliset tuolit olivat samat kuin muissakin ravintolasaleissa.

Kirjahylly

Kun väliseinä palautettiin alkuperäiselle paikalleen, kirjahyllyä verannan oven vasemmalla puolella levennettiin. Nykyisessä hyllykössä ainoastaan päädyt ulottuvat lattiaan, joten mahdollisesti muut pystyseinäkkeet on tässä yhteydessä katkaistu. Jäljellä olevat pystyseinäkkeet ovat ainakin osin alkuperäisiä.

Ravintolamuutoksen yhteydessä kirjahylly maalattiin mustaksi.¹⁷ Ylimpien hyllyjen kohdalle asennettiin loisteputket peitelistojen taakse.¹⁸

Hvitträsk-säätiö (v. 1981–99)

1980-luvun peruskorjauksessa kokolattiamatto ja kangastapetti uusittiin.¹⁹ Muissa pinnoissa säilytettiin 1970-luvun sävyt.²⁰ Myös valaisimia uusittiin.²¹

¹⁵ Sisustusarkkitehtuuritoimisto Marke Niskala-Luostarinen 1970, mittapohjaan lisätyt materiaalimerkinnot. LA

¹⁶ Nors Oy 2000, piir. ARK T06. MV

¹⁷ Sisustusarkkitehtuuritoimisto Marke Niskala-Luostarinen 1970, mittapohjaan lisätyt materiaalimerkinnot. LA

¹⁸ Nors Oy 2000, piir. ARK T06. MV

¹⁹ Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, Huoneselitys 2. kerros. LA

²⁰ Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys, s.30. LA

²¹ Insinööritoimisto O. Parkkamäki & Co 1985, piir. 3. MV

Museovirasto (v. 2000–13)

Ravintolan pintaremontti v. 2000

Vuoden 2000 pintaremontissa kokolattiamaton tilalle vaihdettiin vihertävä linoleum. Seinien mustat verhoukset ja kiinteä tarjoiluhyllykkö poistettiin. Seinät sivelinmaalattiin vihertävänharmaiksi ja kattolaudoitusta vaihdettiin vaa-leaksi. Valaistus ja ilmastoinnin suojaritilät uusittiin.²²

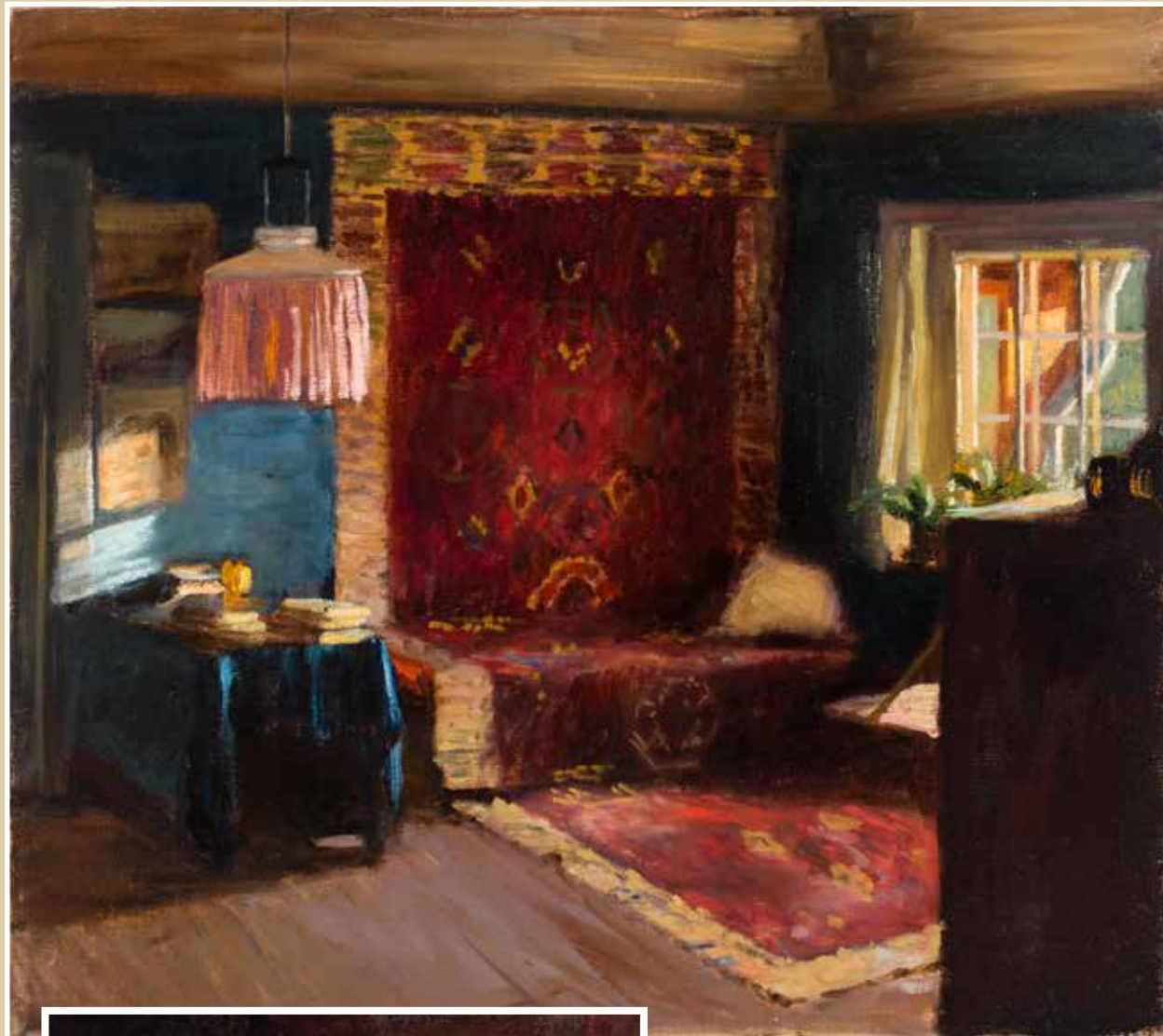
Kirjahylly

Kirjahyllystä poistettiin 1970-luvun etulistat ja loisteputkivalaisimet, mutta samalla ilmeisesti myös hyllylevyt uusittiin. Nykyiset hyllylevyt ovat alkuperäisiä paksummat. Hyllyn pystyseinäkkeitä jatkettiin ulottumaan kattopintaan asti ja kirjahylly maalattiin.²³

²² Nors Oy 2000, piir. ARK T01–08. MV

²³ Nors Oy 2000, piir. ARK T06. MV

KIRJASTO (C203) VANHOISSA MAALAUKSISSA JA VALOKUVISSA

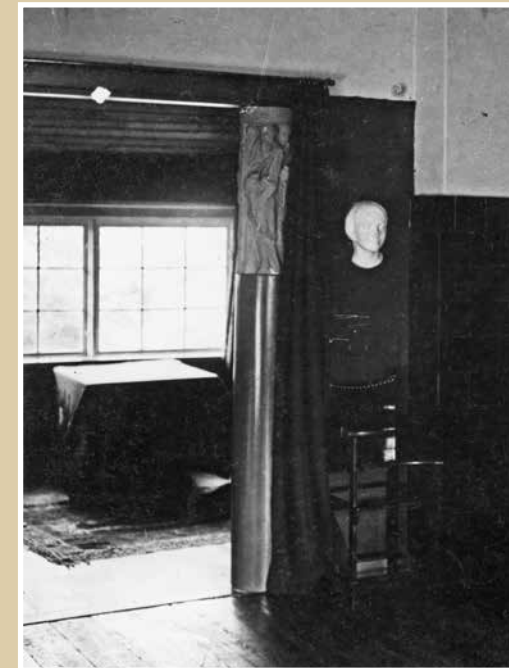

↑ Ehrströmien kirjastohuone Hvitträskissä, Eric O. W. Ehrströmin tai Olga Gummerus-Ehrströmin maalaus n. 1907–13. Gösta Serlachiuksen taidesäätiö

Maalaus on tehty ikkunasta näkyvän ateljeen valmistumisen ja ikkunan siirron jälkeen. Kirjastohuoneen seinät ovat voimakkaan siniset ja kalustuksena Päärakennuksen tapaan ryijyllä verhoiltu sohva.

← Olga Gummerus-Ehrström: Omakuva, 1908. Helsingin yliopistomuseo.

Omakuva saattaa olla Ehrströmien ateljeesta, jolloin taustalla on näkymä oviaukon kautta ateljeesta kirjastohuoneeseen.

Kirjasto Ekelundien aikaan v. 1923. MV

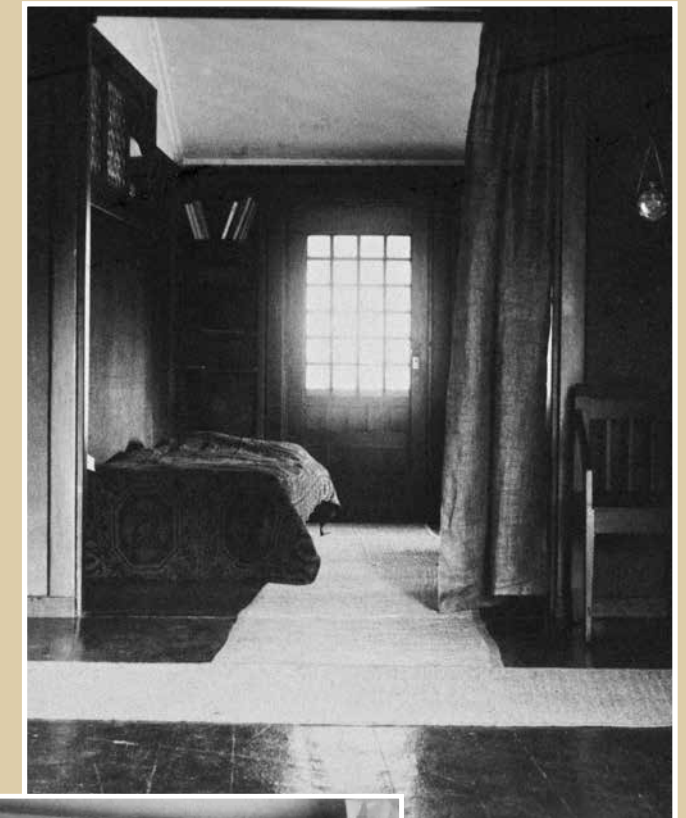
→ Näkymä olohuoneesta kirjastoon (osakuva).

↓ Kirjaston ulko-ovi Itäterassille.

Pohjoispuoleisen sisäseinän yläosassa on lyijylasi-ikkunat (kuva oikealla). Verannan oviaukossa on myös sisempi ovi, joka sijaitsee lähellä hyllykön etureunan tasoa. Kirjahyllyn pystyseinäkkeet ulottuvat lattiasta oviaukon yläreunan tasolle. Pystyvälejä on oven oikealla puolella nykyiseen tapaan kolme, mutta vasemmalla vain yksi. Kirjahyllyn alaosassa on ovelliset kaapit.

← Näkymä olohuoneesta kirjastoon Eklundien aikaan vuoden 1905 paikkeilla (osakuva). MFA

Kirjastohuoneen ikkuna on alkuperäisellä paikallaan itäseinällä ennen ateljeemuutosta. Alakaton verhouksena on lauta tai paneeli. Olohuoneen ja kirjaston välistä oviaukkoa rajaa koristeellinen pylvä.

Sivun valokuvat: Ravintolasali C204. amoy 2018–20

ENTINEN MAKUUHUONE JA APUTILAT

ravintolasali (C204), portaikko (C205, C206)

Entisten oleskelutilojen ja keittiön väliin jäävän tilan edeltävistä vaiheista tiedetään hyvin vähän, sillä tilasta ei ole lainkaan kuva-aineistoa tuolta ajalta. Olettamuksena on, että vuoden 1969 dokumentointipirustuksessa esitetty väliseinät ovat pääosin alkuperäisiä.¹

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)

Hirsiväliseinät jakoivat tilan neljään pienempään huoneeseen. Poikittainen, itä-länsisuuntainen, kantava väliseinä kulki nykyisen korkean kattopalkin kohdalla.²

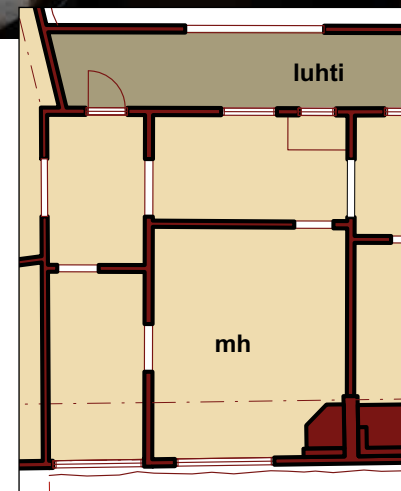
Suurin, keittiön vieressä oleva tulisijallinen huone toi-

1 Piir. Alkuperäinen asu, 20.11.1969. LA

2 Kellarin kantavan seinälinjan kohdalla kulkeneen hirsiseinän salvos on edelleen nähtävissä luhdin puolelta.

mi makuuhuoneena. Pieni huone makuuhuoneen ja kirjaston välissä lieene ollut pukeutumishuone. Luhdin puolelle makuuhuoneesta oli erotettu väliseinällä tarjoilu- tms. aputila, jonka kautta kuljettiin keittiöstä olohuoneeseen.³ Tähän tilaan avautui kaksi ikkunaa, joista etelänpuoleinen on edelleen alkuperäisellä paikallaan.

3 "[Uudet] portaat asettuivat - - yläkerrassa varasto- ja käytävöiden kohdalle" (Arkkitiehti-lehti 08/1971, s.63).

← Rekonstruktiopiirros Piharaken-
nuksen makuuhuoneesta ja sii-
hen liittyvistä tiloista vuoden 1910
paikkeilla. amoy 2021

↑ Ravintolasali 204 nähtynä tilan
203 suunnasta. amoy 2018

↗ Eric O. W. Ehrströmin ottama
ajoittamaton valokuva vaimostaan
Olga Gummerus-Ehrströmistä. Jos
kuva on Hvitträskistä, Ehrströmin
makuuhuoneesta, taka-alalla ole-
va ovi vie luhdin puolen välikäytä-
välle. Kansallisarkisto

↓ Entisen makuuhuoneen (204) kaa-
keliuunissa on käytetty samaa spi-
raalikuvioitua kaakelia kuin Etelä-
siiven päämakuuhuoneessa (213).
Luukut ovat Eric O.W. Ehrströmin
takomat (Meurman 1973, haastat-
telu). Uunin suuaukko näyttäisi ol-
leen alun perin nykyistä pienempi.

Luhdikäytävään avautuva ulko-ovi oli tuolloin luh-
din eteläpäässä, nykyisen ikkunan kohdalla. Oven edes-
sä oli vastaava tuulikaappimainen eteistila kuin olohuo-
neessa (C202) sijainnut porrastornin eteinen. Luhdin ul-
ko-ovi oli lasiruudutettu verannan oven tapaan.⁴

Väliseinämuutos

Väliseinä kirjaston (C203) suuntaan sijaitsi alun perin
nykyisellä paikallaan. Välillä se oli kuitenkin siirrettynä
metrin verran tilan C203 puolelle. Näin on saatu lisäti-
laa alun perin mahdollisesti pukeutumishuoneena, myö-
hemmin kenties pienempänä makuuhuoneena toimi-
neeseen tilaan. Väliseinä sijaitsi esitetyllä kohdalla aina-
kin vuosina 1923–69.⁵ Väliseinän yläosassa oli neljä ko-
ristelasi-ikkunaa.⁶

4 Nimeämätön, ilmeisesti Lauriloiden tekemä, julkisivupiirus-
tus, johon on dokumentoitu himmeästi luhdin sisäjulkisivu
ennen ravintolamuutosta. Kiinteistöarkisto

5 Piir. Alkuperäinen asu, 20.11.1969. LA; kuva 6964:7. MV

6 Ks. Ravintolasali (C203) ent. kirjasto.

G. ja S.Wuorion säätiö (v. 1969–80)

Ravintolamuutos

Ravintolamuutoksen yhteydessä tilat kokivat täydellisen muutoksen. Kaikki neljästä erillisestä huoneesta koostuneen tilan väliseinät purettiin. Puretun poikittaisen kantavan hirsiseinän kohdalla on korkea kattopalkki, joka tukeutuu portaiden uuteen betoniväliseinään.⁷

Tilojen C203 ja C204 välinen seinä siirrettiin alkupe- räiselle paikalleen ja tilat yhdistettiin toisiinsa leveällä kulkuaukolla. Oviaukko entiseen olohuoneeseen (C202) suljettiin. Keittiön (C208, C210) puoleiseen kantavaan hirsiseinään tehtiin kaksi leveää kulkuaukkoa.

Lattiaan asennettiin kirjava kokolattiamatto, sei- nät päällystettiin kangastapetilla (Tampellan Palttina no 900)⁸ ja katot ruskealla paneelilla.⁹ Seinissä kulki tum- mat verhouslaudat selkänojien ja oviaukkojen korkeu- della sekä katon poikittaispalkissa.¹⁰

Uusi pääporras

Ravintolan uusi pääporras sijoitettiin luhdin viereisel- le seinustalle entisten varasto- ja käytötilojen paikalle. Uusi porras jatkui kapeampana portaana ullakolle. Ul-

7 Hirsiseinä oli rakenteellisesti tärkeä, sillä eteläpään vesikat- torakenteet tukeutuvat siihen.
8 Sisustusarkkitehtuuritoimisto Marke Niskala-Luostarinen 1970, mittapohjaan lisätyt materiaalimerkinnot. LA
9 Epäonnistuneet Hvitträskissä tehdyt muutokset 1971, muis- tio (ilmeisesti Anelma Vuorio). MV
10 Nors Oy 2000, piir. ARK T07. MV

UUSI PÄÄPORRAS

↓ Ravintolan pääporras välitasanteelta. amoy 2019

↙ Ullakonporras ja ravintolan pääporras. Oikealla näkyy luhdin ainoa alkuperäisellä paikalla oleva ikkuna. amoy 2019

↘ 1. kerroksessa, ullakon portaan vierellä, on syvennys hovi- mestarille kiinteine kalusteineen. amoy 2019

↖ Ravintolasali C204 1970-luvun alun asussa (ajoittamaton Hvitträsk-esitys. MV).

↑ Kuva ravintolasalista C204 1980-luvun puoli- välin asussa juuri ennen vuoden 2000 pinta- remonttia. Kuva Pepita Ehrnrooth-Jokinen

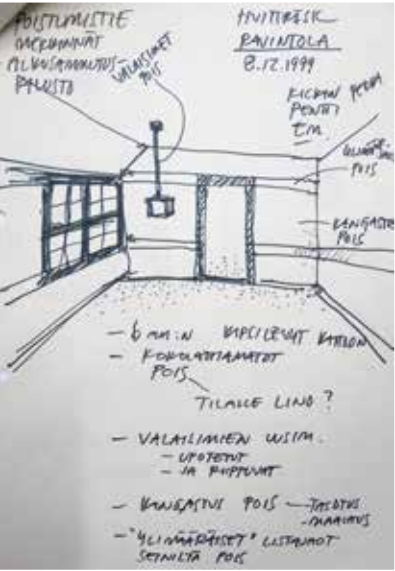
lakon portaan varrelle sijoittui syvennys hovimestaril- le kiinteine kalusteineen sekä pieni varastotila porras- tasanteen päällä. Luhdin ulko-ovi uusittiin ja siirrettiin portaan kohdalta nykyiselle paikalleen. Alkuperäinen oviaukko korvattiin ikkunalla.

Hvitträsk-säätiö (v. 1981–99)

Peruskorjaus 1983-85

1980-luvun peruskorjauksessa ravintolasalin kangasta- petti, Ravintolasalin ja ullakonportaan kokolattiamatto sekä varaston (C206) muovimatto uusittiin.¹¹ Tilojen il- me kuitenkin säilyi suurelta osin entisellään. Maalatu- sa pinoissa säilytettiin vanhat sävyt¹² ja lautakatot sel- laisenaan.¹³ Ullakon portaan sulkenut työntöovi siirret- tiin varaston (C206) oviaukkoon.¹⁴

11 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, Huoneselitys 2. kerros. LA
12 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila, värisävyt, perus- korjaus. LA
13 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyö- selitys, s.30. LA
14 Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 123. LA

← Alustava luonnos ravintola- salissa C204 v. 2000 tehtä- vistä muutoksista. MV

↓ RavintolasaliC204 nykyisin. amoy 2017

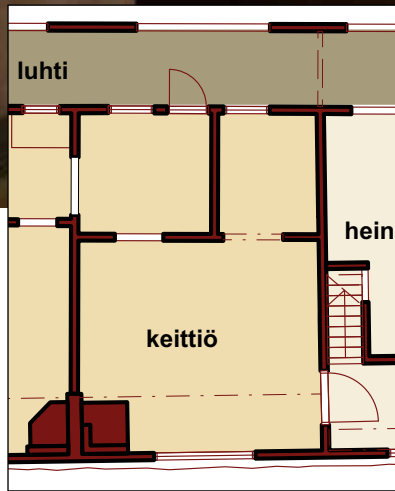
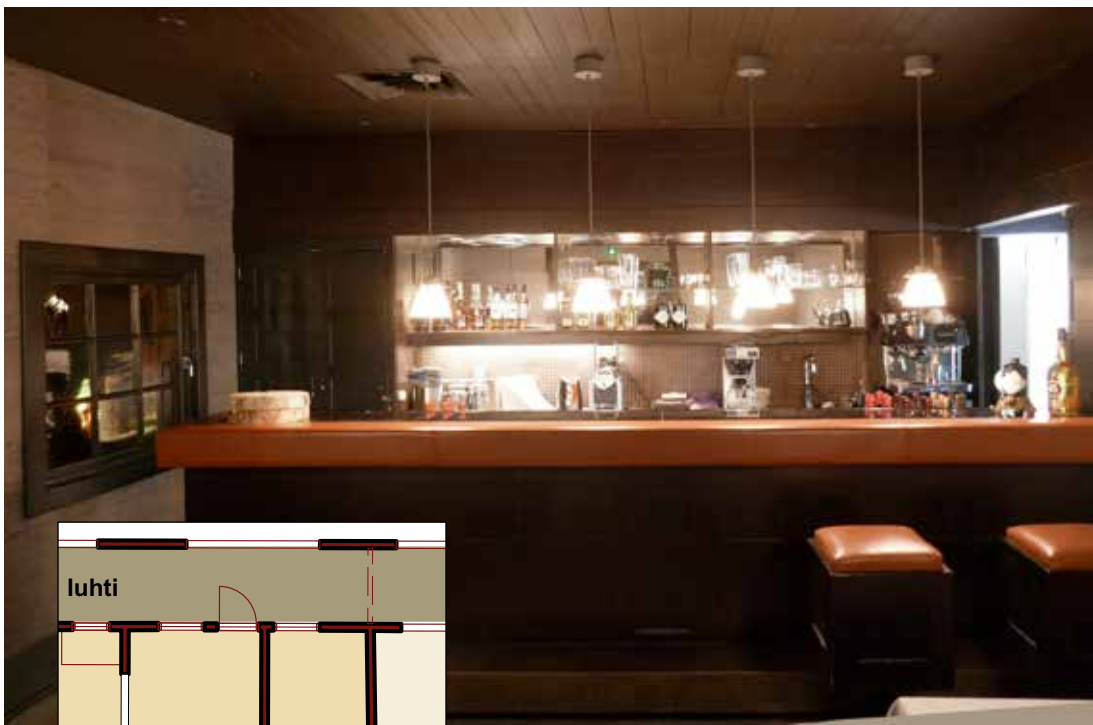
Museovirasto (v. 2000–13)

Ravintolan pintaremontti v. 2000

Vuoden 2000 pintaremontissa tilan ilme uusittiin. Koko- lattiamatto poistettiin ja ravintolasalin lattiaan asennet- tiin sama sammalenvihreä linoleum kuin entiseen olo- huoneeseen (C202). Ullakonportaiden uusi vihertävä linoleum oli sama kuin entiseen kirjastoon (C203) asen- nettu. Seinien mustat verhouslaudat ja tarjoiluhyllyköt poistettiin ja seinät sivellinmaalattiin vihreäksi.¹⁵

Tumma lautakattopinta paperoitiin ja maalattiin vaa- leaksi. Poikittaispalkin mustat listat ja kangaspinta pois- tettiin ja molemmat kattopalkit maalattiin. Valaistus ja ilmastoinnin suojaritilät uusittiin.¹⁶

15 Pepita Ehrnroth 1999–2000, Päiväkirja restauroinnista (merkintä 02.02.2000). MV
16 Nors Oy 2000, piir. ARK T01–08. MV

← Rekonstruktiopiirros Piharakennuksen keittiöstä ja siihen liittyvistä tiloista vuoden 1910 paikkeilla. amoy 2021

ENTINEN KEITTIÖ APUTILOINEEN

baari (C208, C209), tarjoilu (C210)

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)

Nykyinen tarjoilutila (C210) on todennäköisesti ollut osa suuren asunnon keittiötä. Keittiö sijaitsi rakennuksen itäreunalla ja siihen oli oma sisäänkäynti pohjoispään portaan kautta. Ikkunaseinällä huoneen nurkassa oli iso tulisija.¹ Keittiöstä oli ison eteisen kautta käynti luhdille ja asunnoin muihin tiloihin johtavalle käytävälle. Nykyisen baaritiskin kohdalla on mahdollisesti ollut keittäjän- tai palvelijanhuone.

Jo Saaristen aikana, vuonna 1932, eteistila muutettiin kylpyhuoneeksi ja wc-tilaksi.² Keittiön oven kohdalle erotettiin väliseinän lyhyt käytävä, josta oli käynti kylpyhuoneeseen ja varmaankin myös asunnon muihin tiloihin. Kylpyhuoneen ja keittiön välisessä seinässä oli ainakin Vuorioiden aikana sisäikkuna.³

1 Piir. Alkuperäinen asu, 20.11.1969. LA

2 Valto 1987 (Pallasmaa), s.119.

3 Piir. Alkuperäinen asu, 20.11.1969. LA

G. ja S.Wuorion säätiö (v. 1969–80)

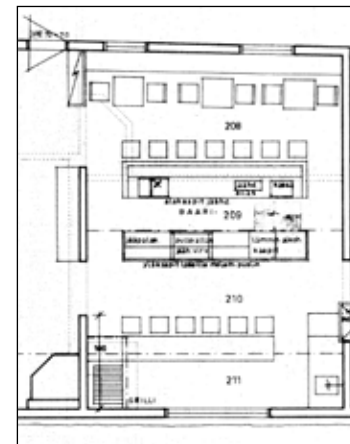
Ravintolamuutos

Kaikki tilojen C208–C210 kevyet väliseinät purettiin ja myös kantaviin hirsiväliseiniin tehtiin aukkomuutoksia. Luhdin puoleinen tila muutettiin drinkkibaariksi ja itäpuoli grillibaariksi. Keittiön tulisija purettiin ja sen hormi otettiin grillin käyttöön.⁴

Baari

Drinkkibaarin baaritiski sijaitsi pohjois-eteläsuunnassa tilan keskellä. Baarin asiakastila oli luhdin puolella. Pöytien ja tuolien lisäksi kalustuksena oli koko seinän mit-

4 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 14/99. LA

tainen nahkasohva⁵ sekä nahkaa, tammea ja messinkiä yhdistelevä baaritiski⁶ jakkaroineen. Baarin kokolattiamatto oli terrakotan värinen. Seinissä oli tapetti (Sandudd 9112/5) ja katossa ruskeaksi maalattu paneeli. Ikkunoiden sisäpuutteissa oli värillinen lasi.⁷

Grilli

Keittiön puretun tulisijan paikalle tuli grilliuuni. Grillibaarin kalustuksena oli petsattu tammitiski baarijakkaroineen. Lattiana oli ruskea pölkkytattia tai pystyparketti ja katossa ruskea paneeli.⁸ Seinissä oli mosaiikkiläpitoitus.⁹ Myös grillibaarin ikkunoiden sisäpuutteissa on ilmeisesti ollut värillinen lasi.¹⁰

5 Sisustusarkkitehtuuritoimisto Marke Niskala-Luostarinen 1970, piir. Baarin sohva. LA

6 Leena Hakola 1970, piir. Baaritiskin leikkaus. LA

7 Sisustusarkkitehtuuritoimisto Marke Niskala-Luostarinen 1970, mittapohjaan lisätyt materiaaumerkinnät. LA

8 UPRT 1983, Yhdistetty perustamis- ja esisuunnitelma, s.9; Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila, värisävyt, peruskorjaus. LA

9 Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 155. LA

10 Sisustusarkkitehtuuritoimisto Marke Niskala-Luostarinen 1970, mittapohjaan lisätyt materiaaumerkinnät. LA

Aukeaman valokuvat: Baari C208. amoy 2019

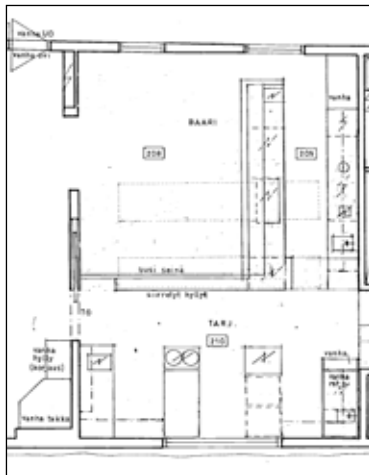
Baarin ikkunoiden värilasi ja ruskea paneelikatto ovat 1970-luvulta. Kalusteet ovat 1980-luvulla modifioituja 1970-luvun kalusteita. Ruokotapetti ja kokolattiamatto ovat 1980-luvulta. Valaistus on uusittu v. 2000.

↗ Ravintolamuutoksen aikainen 1. krs:n pohjapiirros (osa: baari ja grilli). Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 123. MV

↓ Näkymä baarin tiskin takaa. Yllä esitetyn huoltoluukun paikka on baarin seinällä, portaaseen avautuvan kulkuaukon vasemmalla puolella. amoy 2019

↘ Alkuperäistä hirsiseinää tilojen 204 ja 208 välissä. Tarjoilutilan liukuovikoneiston huoltoluukku avattuna. amoy 2015

↑ Näkymä tarjoilutilasta kohti ravintolasalia (C204). Alkuperäisen keittiön tulisija sijaitsi ikkunaseinällä nykyisen tarjoilutilan nurkassa. Katossa erottuu edelleen puretun tulisijan hormin yläosa. Tarjoilutilan ikkunoista puuttuvat sisäpuitteet. Puitteiden poistamisen syynä on saattanut olla aukeamisvaikeudet (kuten keittiössä) tai mahdollisesti ravintolamuutoksen aikaisten värilasien pimentävä vaikutus. amoy 2020

↗ Ravintolamuutoksen aikainen 1. krs:n pohjapiirros (osa: baari ja tarjoilutila). Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 123. MV

→ Näkymä ravintolasalin 204 ovelta tarjoilutilan läpi kohti ravintolan keittiötä. Tarjoilutilan puuhyllyköt ovat ravintolamuutoksen aikaisia. amoy 2020

Hvitträsk-säätiö (v. 1981–99)

Peruskorjaus 1983-85

Baari

Peruskorjauksen yhteydessä baaritiskin suunta käänettiin pitkittäisestä poikittaiseksi. Muutoksessa hyödynnettiin vanhaa baaritiskiä ja vanhoja baarikalusteita.¹¹

Baarin kokolattiamatto¹² ja ruokotapetti uusittiin. Vanhat lautakatot säilytetettiin sellaisenaan.¹³ Maala-
tuissa pinnoissa säilytettiin vanhat sävyt.¹⁴

Tarjoilutila

Grillibaari muutettiin tarjoilutilaksi ja lämpimäksi alkoholivarastoksi. Baarin ja tarjoilutilan väliin rakennettiin

- 11 Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 141, 150–156. LA
- 12 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, Huoneselitys 2. kerros. LA
- 13 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys, s.30. LA
- 14 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila, värisävyt, peruskorjaus. LA

kevyt väliseinä. Tarjoilutilan ja ravintolasalin C204 välille tuli uusi, hirsiseinään upotettu, aukeamisautomaattikalla varustettu työntöovi. Tarjoilutilan kalusteet olivat osin vanhoja grillin ja baarin kalusteita.¹⁵

Museovirasto (v. 2000–13)

Ravintolan pintaremontissa vuonna 2000 baarin valaistus uusittiin.¹⁶

Senaatti (v. 2014–)

Liukuovikoneiston uusiminen

Vuonna 2015 uusittiin tilojen C203 ja C208 välisen oven liukuovikoneisto.¹⁷

- 15 Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 141, 150–156. LA
- 16 Nors Oy 2000, piir. ARK T03. MV
- 17 arkkitehdit mustonen oy, ARK toimintakertomus 2015, s.82.

↑ Piharakennuksen luhtikäytävä sijaitsee julkisivun sisäänvedon kohdalla Keskipihan puolella. Räystääslinja laskee osittain luhdin valoaukkojen eteen, mikä antaa luhdille melko suljetun vaikutelman. amoy 2020

← Piharakennus ja luhti Keskipihan suunnasta 1900-luvun alussa. MFA
Kuvaa on vaalennettu, jotta luhdin sisäikkunat on saatu näkyviin.

LUHTI

Aittamainen luhti korostaa rakennuksen piharakennusmaista luonnetta. Luhdin ulkoseinän sivuilta pyöristetyt valoaukot ovat keskenään erilevyisiä ja sijaitsevat julkisivussa epäsymmetrisesti, mikä heijastuu myös luhtia kannattaviin pylväisiin.

Luhtisolan sisäpinnat ovat rakennuksen muista hirsipinnoista poiketen sileiksi veistetyt. Luhdin kohdalla räystäään alapinnan väri on voimakkaan punainen.¹

Luhtiin sisätiloista avautuvien ikkuna- ja oviaukkojen sijoittelu on myös sattumanvaraisen tuntuinen. Ikkunat ovat keskenään erilaisia ja erikokoisia ja poikkeavat osin myös puiteprofiileiltaan toisistaan. Sisäseinän au-

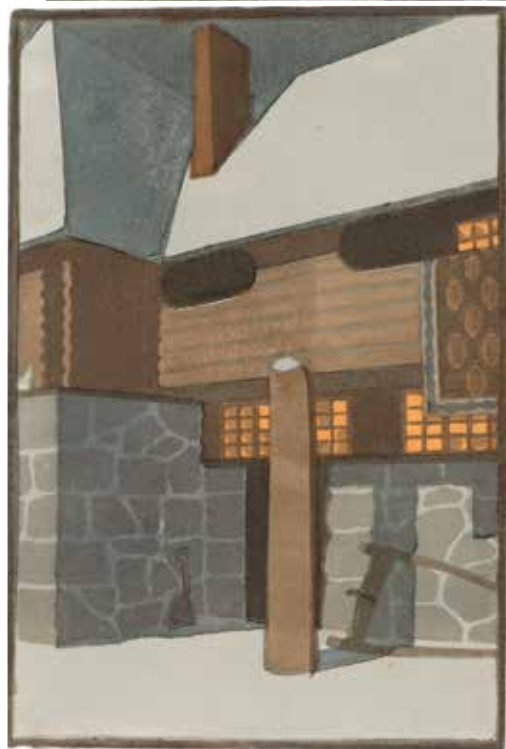
1 Väri on ei välttämättä ole alkuperäinen.

kotuksiin on tehty runsaasti muutoksia.² Nykyinen luhdin käyntiovi on ravintolamuutoksen ajalta.

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)

Luhdin alkuperäisestä käytöstä tai muutosvaiheista ei ole tarkkaa tietoa, mutta suuren asunnon kohdalla luhti lienee toiminut mm. tuuletusparvekkeena. Luhtikäytävään on ilmeisesti avautunut asuinkerroksen sisätiloista useampia ovia. Väliseinä jakoi luhdin asunnon ja heinäparven puoleisiin osiin.³

- 2 Luhdin ikkuna- ja oviaukkojen muutokset on käsitelty edellä Piharakennuksen ikkunoiden yhteydessä.
- 3 Eric O.W. Ehrströmin ajoittamaton luonnos Piharakennuksesta. Gösta Serlachiuksen taidesäätiö

Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1950–68)

Lauriloiden marraskuussa 1969 päivätty pohjapiirros⁴ ja päiväämätön julkisivupiirros Lauriloiden arkistosta kertovat luhdin sisäseinän aukotuksesta ennen ravintolamuutosta, tosin hieman ristiriitaisesti. Julkisivupiirros näyttäisi vastaavan paremmin käsitystä rakennuksen vanhemmista, 1900-luvun alkupuolen asuntovaiheista.⁵ Pohjapiirros taas saattaa esittää viimeistä vaihetta ennen ravintolamuutosta.

Pohjapiirroksen mukaan luhdin pohjoispää oli 1960-luvun lopulla erotettu muusta luhtisolasta väliseinällä ja toimi todennäköisesti pienempään asuntoon liittyvänä parvekkeena. Parvekkeelle avautuva oviaukko rajautui suoraan ikkuna-aukoon ilman väliin jäävää hirsiseinää, mikä viittaisi myöhempään lisäykseen.

4 Piir. Alkuperäinen asu, 20.11.1969. LA

5 Ks. Piirakennuksen ikkunoiden yhteydestä Luhdin ikkuna- ja oviaukkojen muutokset.

↑ ↑ Piirakennuksen luhtikäytävä. amoy 2020

↑ Piirakennuksen luhti Eric O. W. Ehrströmin värilinopiirroksessa Hvitträsk, v. 1909. Gösta Serlachiuksen taidesäätiö Alkuperäinen linopiirros on tässä käännetty peilikuvakseen. Piirroksessa näkyvä pienemmän asunnon savupiippu purettiin ravintolamuutoksen yhteydessä 1970-l. alussa.

➤ Näkymä luhtikäytävältä Itäterassin suuntaan noin v. 1967 (Studio Granath). MFA

- ↑ Näkymä luhtikäytävältä. amoy 2015
Luhdin sisäseinässä näkyy jälkiä lukuisista aukkomuutoksista.
- ← Luhtikäytävältä avautuu tiukasti rajattu- ja näkymiä Keskipihalle ja Päärakennuksen suuntaan. amoy 2015
- ↓ Luhdin etuseinän pohjoisnurkan hirsien vaihto v. 1984. MV
Aivan Piirakennuksen nurkassa kiinni kasvanut kuusi oli tuolloin vielä paikoillaan.

G. ja S.Wuorion säätiö (v. 1969–80)

Ravintolamuutoksen yhteydessä luhdin eteläpäädyn oven kohdalle vaihdettiin ikkuna. Uusi oviaukko tehtiin luhdin keskellä olevan ikkunan paikalle. Pohjoispäädyn oviaukko tukittiin ja ikkuna ilmeisesti uusittiin. Luhdin pohjoispäädyn erilliseksi parvekkeeksi erottava väliseinä purettiin.⁶ Portaan yläpään tasanteelle avautuvaa ikkunaa lukuunottamatta muihin ikkunoihin vaihdettiin väri- tai kuviolasit.

Räystään alapinnan punainen väritys on mahdollisesti Vuorioiden tai ravintolamuutoksen aikainen.

Hvitträsk-säätiö (v. 1981–99)

1980-luvun peruskorjauksessa luhdin pohjoispäädyn hirsia uusittiin kattovuodon aiheuttaman lahovaurion takia. Myös luhdin ja ravintolan keittiön astianpesutilan välinen seinä uusittiin väliseinän hirsiliitokseen asti. Astianpesun kohdalla oleva ikkuna jätettiin ulkopuolelta paikoilleen, mutta ikkuna-aukko peitettiin ja lämpöeristettiin sisäpuolelta.⁷

6 Piir. Alkuperäinen asu, 20.11.1969; Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 14/99. LA

7 Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 166. LA

RAVINTOLAN KEITTIÖ amoy 2019

← Näkymä pohjoiseen. Taustalla pohjoispäädyn ikkunat.

↑ Näkymä itään. Pohjoispäädyn ikkunat vasemmalla. Taustalla näkyvän kylmiön (C219) takana on portaikko. Portaalle oikealla puolella ravintolapäällikön huone (C213) ja sen oikealta puolelta kulku tarjoilutilaan (C210).

G. ja S. Wuorion säätiö (v. 1969–80)

Ravintolamuutos

Ravintolamuutoksessa pieni asunto muutettiin ravintolan keittiöksi. Taloussiipi yhdistettiin yhdyskäytävällä keittiön portaalle osaksi keittiötiloja ja porras rakennettiin ilmeisesti kokonaan uudestaan. Entisen portaalle ylätasanteen kohdalle tuli pieni huone ravintolapäällikölle. Länsijulkisivun oviyhteys luhtikäytävään tuokittiin, mutta ikkunayhteys säilytettiin.

Kaikki pienen asunnon väliseinät ja tulisijat hormiineen purettiin uusien keittiötilojen tieltä. Vain portaalle viereen jäi jäänteitä vanhoista väliseinistä. Myös asunton välisen hirsiseinän aukotus muutettiin täysin.

Väliopija keittiön kohdalla purettiin ja muutettiin betonirakenteiseksi.⁵ Entisen kylmäkellarin (C115) ruodeholvit kuitenkin säilyivät uuden betoniväliopijan alla.

Ravintola keittiöineen varustettiin koneellisella ilmanvaihdolla. Keittiön lattiaan päällysteeksi tuli Pukkilan ruskea 6-kulmainen sintrattu laatta, sisäkatot ja seinät oli päällystetty mineriittilevyillä ja keraamisilla laatoilla.⁶

5 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 12/99. LA

6 Pintamateriaaleja, 24.9.1970. LA

↑ Näkymä portaikkoa alas kohti pohjoispäädyn ulko-ovea. Vasemmalla porras jatkuu alas kahvilan keittiötilaan. Alkuperäisen suoran, jyrkemmän portaalle lähtö oli lähempänä ulko-ovea. amoy 2019

↗ Näkymä portaikkoa ylöspäin. Vasemmalta alkaa yhdyskäytävä Taloussiiven suuntaan. Oikealla porras jatkuu ylös kohti ravintolan keittiötiloja. amoy 2019

ENTINEN PIENI ASUNTO JA POHJOINEN SISÄÄNKÄYNTI

ravintolan keittiötilat ja portaikko (C211–C221)

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)

Piharakennuksen ylemmässä kerroksessa oli alun perin kaksi asuinhuoneistoa ja asuntojen välissä heinäparvi. Pienempi asunto muodostui huoneesta ja keittiöstä ja oli pinta-alaltaan noin 50 m². Pohjoispään asuntoa on kutsuttu talonmiehen asunnoksi,¹ mutta yleisesti voidaan varmaan puhua palvelusväen asunnosta.

Pienen asunnon ulko-ovi oli Piharakennuksen pohjoissivulla. Asuinkerrokseen nousiin suoraa porrasta pitkin. Porrastasanteelta oli kulku pienen asunnon lisäksi suuren asunnon keittiöön ja heinäparven kohdalla kapeat ja jyrkät portaalle ullakolle.² 1930-luvun loppupuolella entinen heinäparvi muutettiin pohjoispäädyn pienen asunnon lisähuoneeksi.³

1 Valto 1987 (Pallasmaa), s.116–117.

2 Piir. Alkuperäinen asu, 20.11.1969. LA

3 Valto 1987 (Pallasmaa), s.119.

↑ Rekonstruktiopiirros Piharakennuksen pienemmästä asunnosta ja portaikosta v. 1910 paikkeilla. amoy 2021

Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1950–68)

Pieni asunto toimi Vuorioiden aikana talonmiehen asuntona. Ennen Vuorioiden 1960-luvun talousvaikeuksia myös "talonmiehen ja hänen perheensä yksityiseen käyttöön" oli suunnitteilla kylpyhuone. Pienen asunnon savupiippu oli tarkoitus purkaa kellarin pannuhuoneen piipun alta ja muurata uusi piippu "ulkonaisilta piirteiltään entisensä kaltaiseksi".⁴

4 Vuorio 1971, s.133–134.

RAVINTOLAN KEITTIÖ amoy 2019

↑ Näkymä länteen. Pohjoispäädyn ikkunat oikealla. Käynti portaikkoon kuvassa vasemmalla.

Hvitträsk-säätiö (v. 1981–99)

Peruskorjaus 1983-85

1980-luvun puolivälin peruskorjauksessa ravintolan keittiölaitteet, kiintokalusteet ja valtaosa rst-kalusteista uusittiin ja kylmäkeittiö siirrettiin Talousrakennuksesta varsinaisen keittiön yhteyteen. Keittiön ilmanvaihtoa parannettiin.

Keittiön hirsiseinien sisäpintaan 1970-luvun alussa asennetut minerittilevyt korvattiin polyuretaanilevyillä, joiden päälle tuli muovikalvo ja 13 mm kipsilevy.⁷ Seinät laatoitettiin valkoisin kaakelilaatoin ja alakattoon asennettiin polttomaalattu alumiinilevy (Lautex TRT/200).⁸

Keittiön lattiasta puuttui ravintolamuutoksen jäljiltä vesieristys, joten paikkauksen sijaan lattia jouduttiin uusimaan.⁹ Uusi lattiapinnoite oli akryylibetonia.

Tarjoilutilaan (C210) vievät ovet uusittiin. Samalla

⁷ Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys, s.18. LA

⁸ Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys, s.30; Huoneselitys 2. kerros. LA

⁹ UPRT 1985, yhdistetyn perustamis- ja esisuunnitelmän muutos 14.3.1985. LA

myös ovien paikka siirtyi.¹⁰ Keittiön lahovaurioista kärsineet ikkunat uusittiin.¹¹ Luhdin suuntaan ravintolamuutoksen yhteydessä jätetty ikkuna peitettiin ja lämpöeristettiin sisäpuolelta.¹²

Museovirasto (v. 2000–13)

Ravintolan IV-koneet ja keittiökylmiöiden kylmäkoneet uusittiin vuosina 1996–97.¹³

Senaatti (v. 2014–)

Keittiön vesivuoto v. 2019

Vuonna 2019 tiivistettiin keittiön astianpesupisteen liittymiä, koska kellarikerroksessa kahvilan sisäänkäynnin kohdalla havaittiin kosteusvaurioita.¹⁴

¹⁰ Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 123. LA

¹¹ Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 145. LA

¹² "Ikkuna jää paikoilleen, mutta peitetään ja lämpöeristetään sisäpuolelta" (Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 166. LA).

¹³ Jouni Enquist 1996, rakennustapaselitys. MV

¹⁴ arkkitehdit mustonen oy, ARK toimintakertomus 2018–19, s.71.

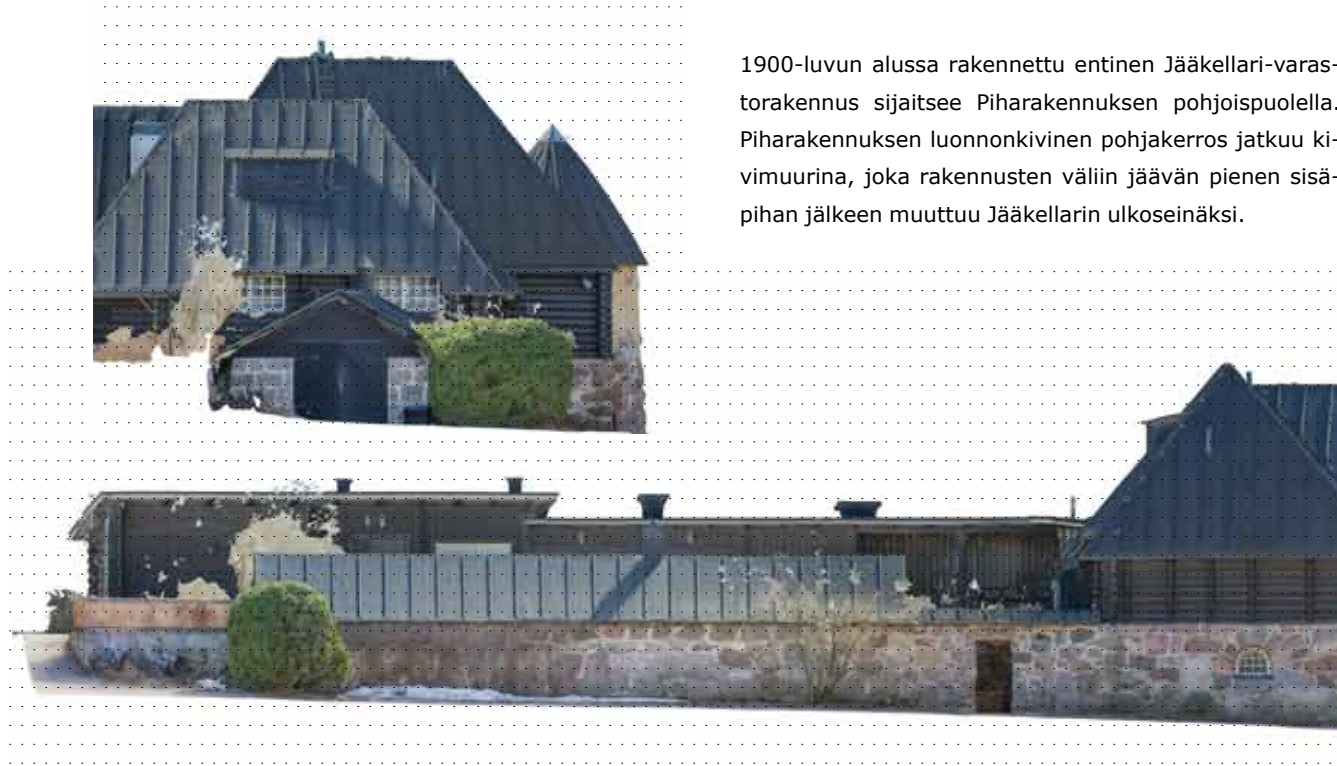
↑ Astianpesupiste sijaitsee entisen heinäparven kohdalla. Taustaseinän takana on luhtikäytävä, johon tilasta on ollut ikkuna ja ilmeisesti myös oviyhteys. amoy 2019

➤ Pohjoispäädyn ikkunat uusittiin 1980-luvun puolivälissä. Sisään–ulos-aukeavien ikkunoiden sisäpuite oli poistettu, koska se ei työpyödän takia mahtunut aukeamaan. Tästä oli aiheutunut jäljelle jääneiden puitteiden ja karmien vaurioitumista. amoy 2018

← Ravintolapäällikön tilassa (C213) on ikkuna Itäterassin suuntaan. Huoneen päädyssä on liinavaatevarasto (C212), joka ei tosin näy kuvassa. amoy 2019

4.2 JÄÄKELLARI-VARASTORAKENNUS (D)

(Jääkellari, Autotalli)

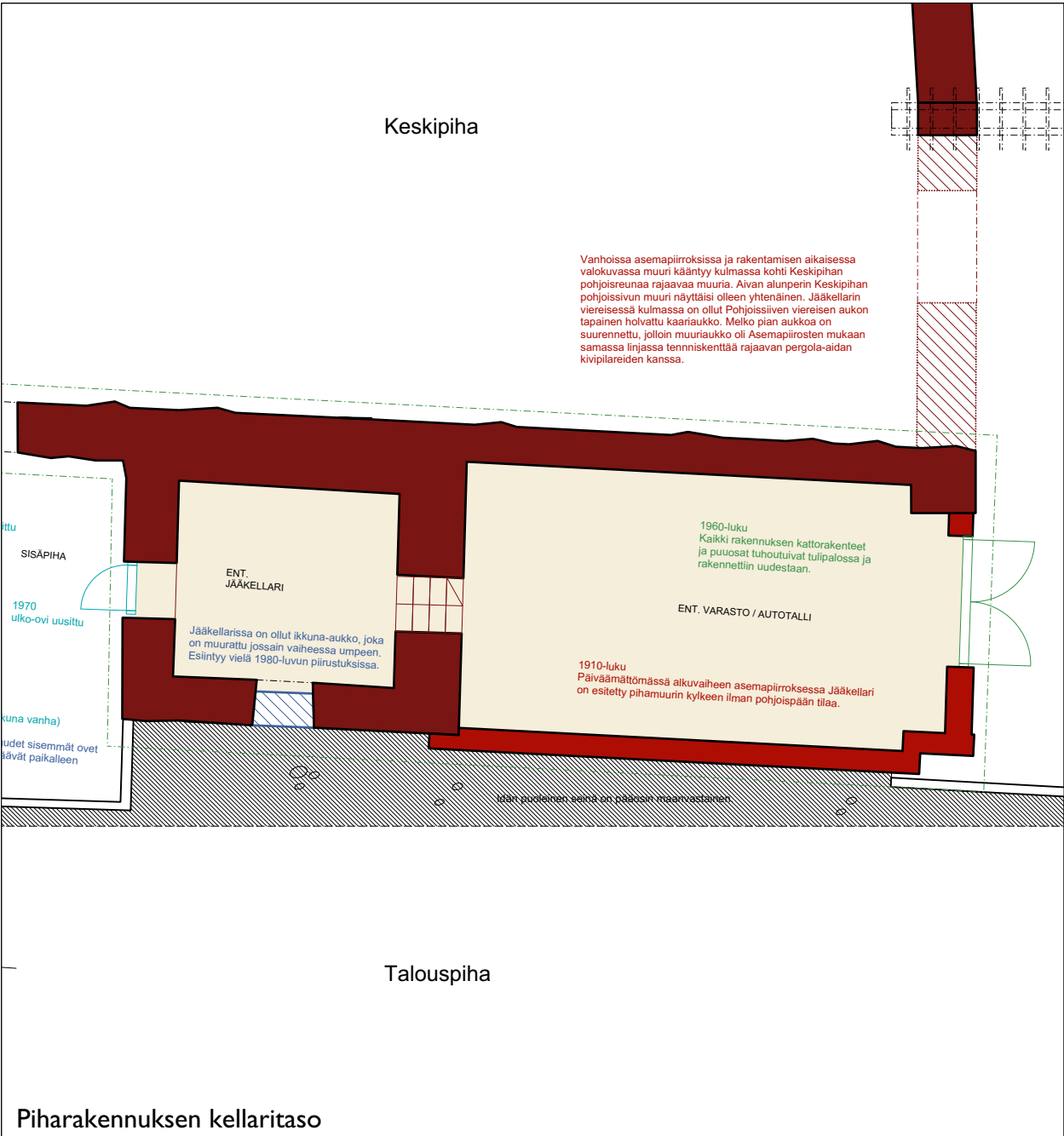

1900-luvun alussa rakennettu entinen Jääkellari-varastorakennus sijaitsee Piharakennuksen pohjoispuolella. Piharakennuksen luonnonkivinen pohjakerros jatkuu kivimuurina, joka rakennusten väliin jäävän pienen sisäpihan jälkeen muuttuu Jääkellarin ulkoseinäksi.

- ↑ Etualalla oleva, matala Jääkellari-varastorakennus osana Talousrakennus-kokonaisuutta. Fotogrametrinen mittaus v. 2019, julkisivut pohjoiseen ja länteen (1/200). Tietoa Finland Oy
- ↓ Keskipihaa itäreunalta rajaava rakennusrivistö. amoy 2020

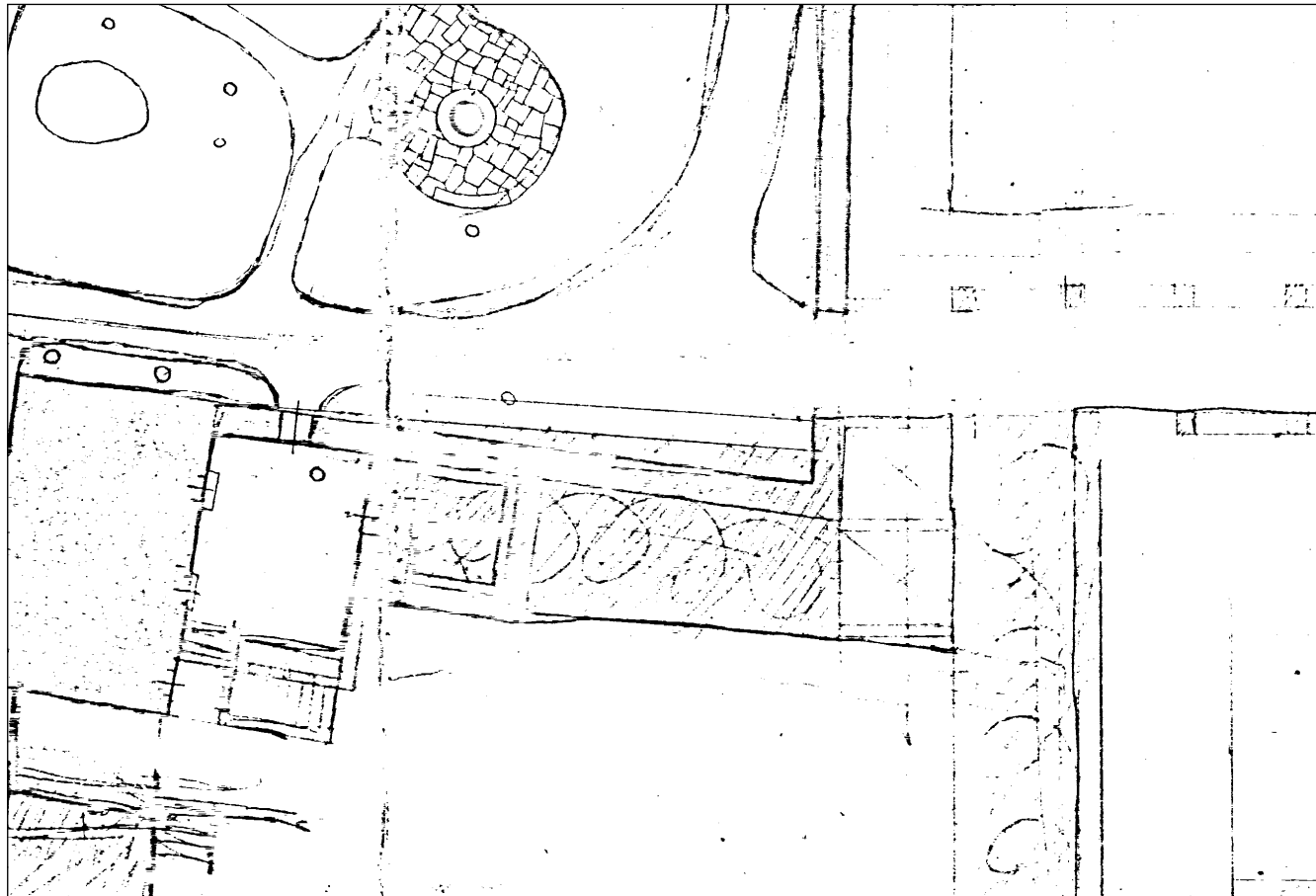

Jääkellari-varasto (D) AJOITUSKAAVIO (1/125)

	1902 - 1905	Gesellius-Lindgren-Saarinen
	1905 - 1910	Gesellius-Saarinen
	1917 - 1949	Eliel ja Loja Saarinen
	1950 - 1968	Anelma ja Rainer Vuorio
	1969 - 1980	Gerda ja Salomon Wuorion säätiö
	1981 - 1999	Hvitträsk-säätiö
	2000 - 2013	Museovirasto
	2014 -	Senaatti-kiinteistöt

Hvitträsk
JÄÄKELLARI - VARASTO (D)
AJOITUSKAAVIOT 1/125
arkkitehdit mustonen oy 2021

4.2.1 Alkuperäistilanne ja myöhemmät vaiheet

Alkuperäistilanne (v. 1902–49)

Vanhojen valokuvien ja päiväamättömän alkuvaiheen asemapiirroksen perusteella vaikuttaisi, että Jääkellari kuuluu Hvitträskin alkuperäiseen rakennuskantaan ja Jääkellarin jatkeeksi tehty varasto-osa olisi muutaman vuoden sitä nuorempi.¹ Jääkellari- ja varastorakennus esiintyy valokuviissa ensimmäisen kerran kesällä 1909.²

Edellä mainitussa asemapiirroksessa Keskipihan kulmassa, varastorakennuksen jatkeena muurin ulkopuolella, on jonkinlainen porttirakennus. Porttirakennuksen kohdalta alkanut tenniskentän viertä kulkeva tie ja tenniskentän eteläreunalla sijainnut halkoliiteri valmistuivat mahdollisesti varasto-osan kanssa samoihin aikoihin, kesän 1908 tienoilla.³

Keskipihaa rajaava luonnonkivimuuri oli pohjoissivultaan alun perin nykyistä suljetumpi. Jääkellari-varastorakennuksen vieressä oli mahdollisesti vain Pohjoisen terassipuutarhan kulkuaukon tapainen kapea kulkuauko.⁴

Autotalli

Vuosina 1936–37 halkoliiteri purettiin ja "vanhaan jääkellari- ja varastorakennukseen sijoitettiin autotalli samalla kuin rakennusta kaikesta päättäen lyhennettiin."⁵ Rakennuksen lyhentäminen tarkoitti mahdollisesti pohjoispäädyssä sijainneen Porttirakennuksen purkamista.

↑ Pohjoismaisen arkkitehtikokouksen yhteydessä v. 1909 otetussa valokuvassa taustalla oleva pohjoispuolen kivimuuri näyttäisi jatkuvan yhtenäisenä korkeampiharjaiseen Jääkellari-varastorakennukseen asti (Arkitekten VI, Sept. 1909, s. 127).

↖ Hvitträskin rakennusaikaisesta valokuvasta ilmenee, että Keskipihaa reunustava luonnonkivimuuri on alkuperäisvaiheesta, mutta ainakin Jääkellarin varasto-osa on rakennettu vasta myöhemmin. Muurissa oleva kulkuaukko Keskipihalle oli alun perin hyvin kapea. MFA

↙ Päiväämättömässä 1900-luvun alun asemapiirroksessa pihamuurin kylkeen on esitetty Jääkellari ja pihamuurin kulmassa oleva porttirakennus. Varasto-osaa on hahmoteltu pii-rustukseen vasta myöhemmin lyijykynällä. LA

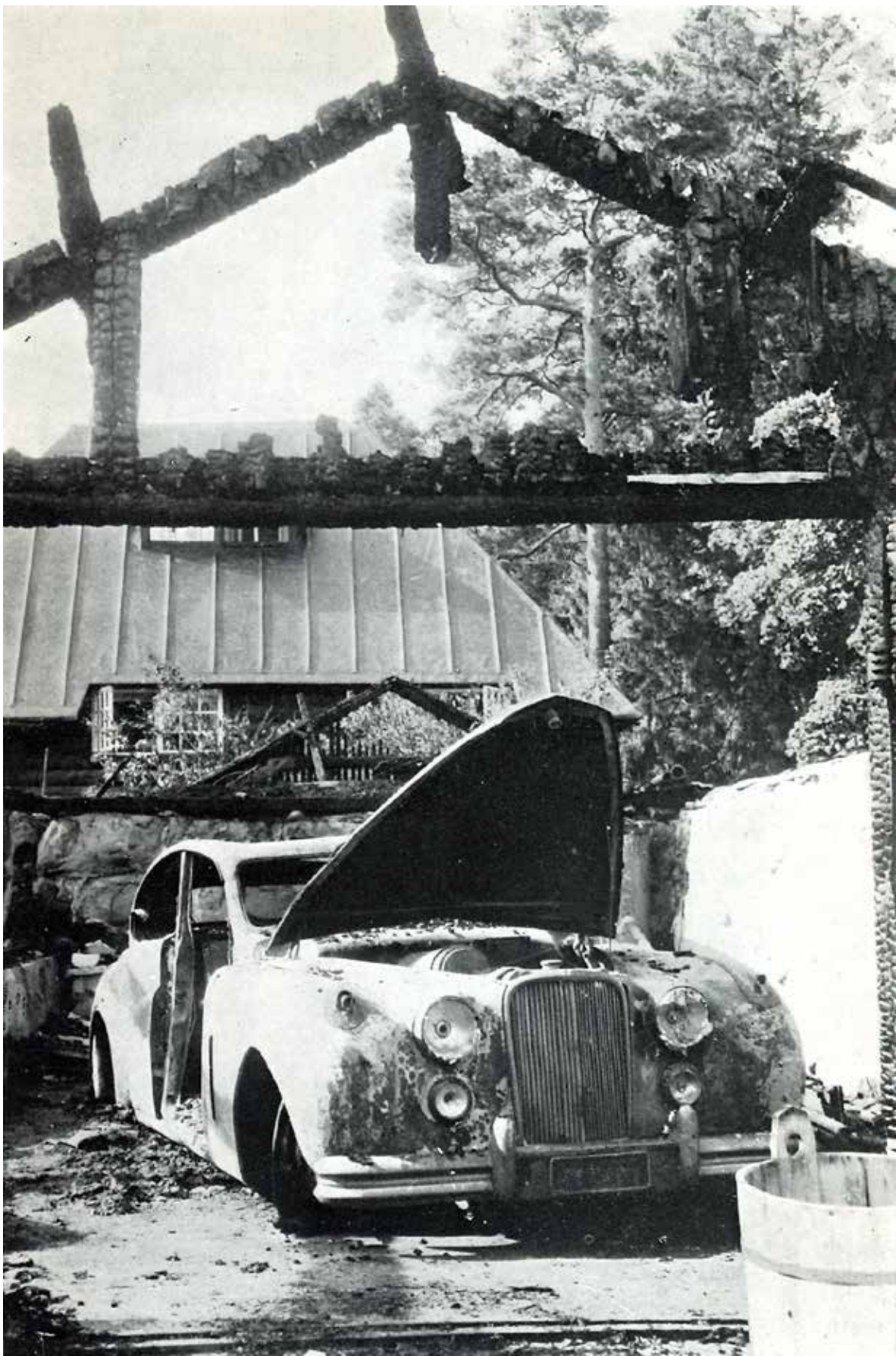
1 Päiväämättömän alkuvaiheen asemapiirros. LA

2 Arkitekten VI, Sept. 1909, kuva s.127.

3 Valto 1987 (Pallasmaa), s.118; Valto 1990 (Hausen), s.272.

4 Arkitekten VI, Sept. 1909, kuva s.127; Kuva 84/2765. MFA

5 Valto 1987 (Pallasmaa), s.119.

↑ "Suuri autotalli palon jälkeisenä aamuna" 1960-luvun puolivälissä (Vuorio 1971, s. 112a).

Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1950–68)

Vuorioiden aikana Jääkellariin liittyvä autotalli oli vuokralaisten käytössä.⁶

Tulipalo 1960-luvulla

1960-luvun puolivälin elokuussa sattuneessa tulipalossa Jääkellarista paloi katto ja autotalli tuhoutui kivimuureja lukuun ottamatta. Palo sai ilmeisesti alkunsa tallissa säilytetyn Jaguar-urheiluauton bensatankin räjähdyksestä.

Anelma Vuorio kuvaa tulipaloa kirjassaan dramaattisesti: "Autotallin pitkä ja raskas katto lensi kappaleina ilmaan; valtava tulipatsas pauskautui kymmenien metrien korkeuteen. - - [Tulipatsas] kaatui talouspihalla kasvavan suuren petäjän latvaan - kuuden metrin päässä Mustan talon katosta - poltti sen hetkessä ja putosi runkoa pitkin maahan. - - Autotalli paloi liekehtimättä kuin suunnaton kynttilä vedottomassa huoneessa, kaksinkertaisten graniittiseiniensä rajoittamana."

Kuin ihmeen kaupalla palo saatiin rajattua niin, ettei se levinnyt muihin rakennuksiin. "Vain autotalli oli tuhoutunut. Samassa rakennuksessa oleva jääkellari oli menettänyt ainoastaan katonnsa, muutoin se oli vahingoittumaton."⁷

Uudelleenrakennettu autotalli

Vuoriot rakensivat palon jälkeen autotallin uudestaan.⁸ Jääkellari-varastorakennuksen kivimuurit ovat vanhat, mutta kaikki puuosat ovat siis Vuorioiden aikaisia tai sitä uudempia. Jälleenrakennuksessa Vuoriot ilmei-

⁶ Vuorio 1971, s.154. Vuorioiden omassa käytössä ollut autotalli oli Taloussiivessä.

⁷ Vuorio 1971, s.154–157 ja valokuva s.112a.

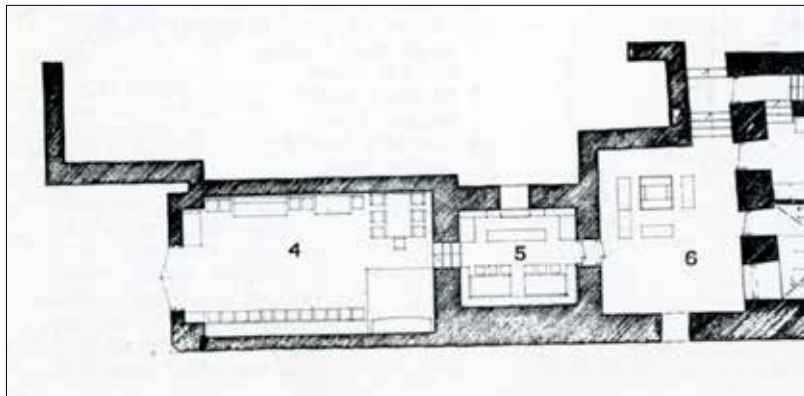
⁸ Vuorio 1971, s.157.

- ↖ Oikealla Jääkellarin kulma. 1950-luvulla maanpinta oli kymmeniä senttejä nykyistä alempana. (Vuorio 1971, s. 96d.)
- ↑ Tenniskentän aidan takaa näkyy Jääkellari-varastorakennuksen harja (ote valokuvasta, kuv. L. H. Salonen. MV)
- ↘ Jääkellari-varastorakennus v. 1967 (Studio Granath). MFA Rakennuksen nurkalla kasvoi tässä vaiheessa kookas mänty ja huomattavasti nykyistä pienempi pensas, jolloin rakennuksen ulkonurkka oli näkyvissä.

sesti noudattivat tarkkaan rakennuksen vanhaa ilmettä. Tulipalon jälkeisen valokuvan hiiltyneistä rakenteista voi erottaa, että Jääkellari-varastorakennuksen pohjoispäädyn päätykolmiossa oli paanupinta ja eteläpäädyssä pystyrimalaudoitus jo myös ennen tulipaloa.⁹

⁹ Vuorio 1971, s.112a.

← Jääkellari-varastorakennuksen pohjapiirros Arkkitehti-lehden esittelyssä ravintolamuutoksen jälkeen (ARK 8/1971, s. 62).

Numeroinnin selitykset:
4 muunneltava käyttötila (lasten tila, kabinetti, tanssilattia, näyttelytila)
5 baari
6 ulkogrilli

G. ja S.Wuorion säätiö (v. 1969–80)

Ravintolamuutos

Jääkellari- ja varastorakennuksesta tehtiin vuoden 1971 ravintolamuutoksen yhteydessä näyttely- ja ravintolatali. "Pitkä erillinen autotalli- ja jääkellarirakennus, joka liittyy 'grillipihan' välityksellä ravintolarakennukseen, muutettiin mahdollisimman vähin kustannuksin ja [Piharakennusta] karkeammin tehden muuntuvakäyttöiseksi, yksinkertaiseksi baarilla varustetuksi lisätilaksi."¹⁰ Rakennuksella oli oma sisäänkäynti, joten sitä voitiin käyttää myös erillisenä näyttelytilana. Jääkellari-varastorakennusta kutsuttiin myös diskoksi.

Jääkellarin ja varaston välille avattiin vasta tässä vaiheessa nykyinen kulkuyhteys. Jääkellarin lattia on varasto-osaa matalammalla, joten kulkuaukkoon tehtiin portaat. Rakennuksen betonilattiat ja muut pinnat ovat oletettavasti ravintolamuutoksen ajalta. Jääkellarin itäseinustalla oli tässä vaiheessa ikkuna.¹¹

10 Niskala-Luostarinen & Laurila 1971, Arkkitehti-lehti 8/1971, s.64.

11 Aino ja Pekka Laurila 1970, ravintolamuutosvaiheen pohjapiirustukset. LA. Ikkunan kohdalla on ilmeisesti ollut alku-

↑ Jääkellari-varastorakennus toukokuussa 1984 (osakuva). MV
↗ → Jääkellari-varastorakennus syyskuussa 2020. amoy

Hvitträsk-säätiö (v. 1981–99)

Peruskorjaus 1983–85

Ainoastaan Jääkellari-varastorakennuksen ulkopuoli kunnostettiin peruskorjauksen yhteydessä. Räystäskorjattiin, räystäään kattohuopa uusittiin ja kattoikkunan rikkoutunut rautalankalasi sekä ulko-oven puuttuva lautaventtiilin kansi uusittiin.¹²

Myöhemmät korjaukset

Kattoikkuna poistettiin ja kattohuopa uusittiin jossain peruskorjausta myöhemmässä vaiheessa.

Senaatti (v. 2014–)

- Julkisivujen tervaus ja korjaus v. 2015–16¹³

- Julkisivupintojen huoltotervaus v. 2017¹⁴

peräisvaiheessa luukku jään lastaamista varten.

12 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys, s.2 ja 16. LA

13 arkkitehdit mustonen oy, ARK toimintakertomus 2016, s.63.

14 arkkitehdit mustonen oy, ARK toimintakertomus 2017, s.5.

Sivun kuvat: Jääkellari-varastorakennus. amoy 2020

4.2.2 Julkisivumateriaalit ja rakennusosat

ULKOSEINÄT

Luonnonkivimuuri

Piharakennuksen luonnonkivinen pohjakerros jatkuu Keskipihaa ympäröivänä kivimuurina, joka Piharakennuksen ja Jääkellarin väliin jäävän pienen sisäpihan jälkeen muuttuu Jääkellarin ulkoseiniksi. Jääkellarin kiviseinät ovat varasto-osaa paksummat. Talouspihan puoleinen maanpinta on Keskipihaa korkeammalla, nykyisin jopa lähellä Jääkellarin räystäskorkkoa. Rakennuksen idänpuoleinen seinä on pääosin maanvastainen.

Puiset päätykolmiot

Rakennuksen molemmat päätykolmiot ovat puurakenteiset: eteläpääty on pystylaudoitettu ja pohjoispääty paanuverhoitu.¹ Paanuverhous on tehty Hvitträskille tyypillisellä kapealla paanulla.

1 Rakennuksen puuosat uusittiin 1960-luvulta, mutta rakenne ei muuttunut (Vuorio 1971, valokuva s.112a).

VESIKATTO

Jääkellari-varastorakennuksen kolmiorimahuopakatto nousee suoraan kivimuurin päältä. Kaikki kattorakenteet jouduttiin uusimaan 1960-luvulla tulipalon jälkeen. 1980-luvun peruskorjauksen yhteydessä kattohuopaa uusittiin räystäällä ja räystästä korjattiin "n. 5–6 jm pituiselta osalta 30 cm leveydeltä."²

Ilmanvaihtohormit

Katolla on kaksi iv-hormia. Hormeja ei ole esitetty minäkään vaiheen piirustuksissa. Väliseinän paikkeilla oleva suurempi hormi näkyy vuoden 1984 valokuvassa. Pienempi hormi on mahdollisesti yläpohjan tuuletushormi.

Kattolyhty

Alun perin Jääkellarin itäseinällä on ilmeisesti ollut luuku, jonka kautta jää on siirretty sisään kellariin. Luuku,

2 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys, s.2 ja 16. LA Talouspihan puoleista räystästä ei ole piirretty suoraksi kaikissa peruskorjauksen aikaisissa piirustuksissa, vaan se noudattaa ulkoseinän porrastusta. (Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 143. LA)

↑↑ Jääkellari-varastorakennuksen vesikaton räystäs on Talouspihan puolelta maantasossa. amoy 2020

↑ Entisen täyttöluukun aukko Jääkellarin kiviseinässä on tukittu tiilimuurauksella. Myös kattovasa ikkunan kohdalta on uusittu. amoy 2018

kuun on todennäköisesti liittynyt kattolyhtymäinen pieni poikkiharja. Idänpuolen kiviseinässä, räystään alla, on edelleen näkyvissä aukon tiilipaikkaus.

Kattolyhty muutettiin myöhemmin ikkunaksi ja poistettiin jossain vaiheessa. Ravintolamuutosvaiheen pohjapiirustuksissa Jääkellarin itäseinälle on piirretty ikkuna.³ Vuoden 1985 peruskorjausasiakirjoissa ikkuna esitetään kattolyhtynä ja mainitaan, että "kattoikkunan rikkoutunut rautalankalasi uusitaan". Ikkuna-aukon syvennys näkyi edelleen pohjapiirustuksissa, mutta ulkopuolelta ikkuna-aukko oli jo tukittu.⁴ Ehkä maanpinta oli noussut jo liikaa Talouspihan täyttämisen seurauksena.

3 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 4/99. LA

4 Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys s.16 ja piir. ARK 142-143. LA

↑ Jääkellari-varastorakennuksen pohjoisenpuoleinen pääty korkeine autotallin ovineen. amoy 2016

← Autotallin oven sarana (ennen tervausta). amoy 2015

↓ Saaristen astiakaappi Eteläsiiven tuvan portaan kyljessä vuosien 1903-05 paikkeilla (ote valokuvasta). Kaapin saranat ovat nykyisin käytössä autotallin ovissa. MFA

ULKO-OVET

Päätyjen ulko-ovet ovat vinolaudoitetut. Pohjoispäädyn pariovi on luultavasti Vuorioiden aikainen. Jääkellarin nykyinen ovi rakennuksen eteläpäädyssä on ravintolamuutoksen ajalta.

Autotallin ovi

Varaston, entisen autotallin, korkea pariovet tuhoutuivat tulipalossa 1960-luvun puolivälissä, mutta oven saranat säilyivät.⁵ Saranat ovat ilmeisesti peräisin Saaristen entisestä astiakaapista, joka oli alkuperäisvaiheessa sijoitettuna Eteläsiiven tupaan.⁶ Ei ole tiedossa, onko saranat siirretty parioviin jo Saaristen aikana autotallimuutoksen yhteydessä vai vasta Vuorioiden aikana.

5 Saranan osa näkyy palon jälkeisessä valokuvassa (ks. Anelma ja Rainer Vuorio [v. 1950-68]).

6 Astiakaappi oli todennäköisesti teetetty jo Saaristen Hvitträskiä edeltävään asuntoon (Herler 1986, Muoto 2/86, s.141-142).

↑↑ Jäähellarin ulko-ovi aukeaa rakennusten väliselle intiimille sisäpihalle. Oven yläpuolelle sijoitettu lyhtymäinen valaisin on Vuorioiden ajalta. amoy 2020

↑ Jäähellarin ulko-ovi. amoy 2018

↗ Jäähellarin seinämuuri ja Talouspihan terassimuuri ovat erillisiä rakenteita. amoy 2018

Jäähellarin ovi

Jäähellarin ovi saranoineen uusittiin vuonna 1971. Ovi on samanlainen kuin Piharakennuksen pohjoispäädyn samaan aikaan uusitut ulko-ovet.⁷ Vinolaudoitettu paneeli ja saranoiden muoto jäljittelevät alkuperäisiä, mutta uusi paneeli on leveämpää ja saranat lattarau-dasta leikatut. Ovi on lämpöeristetty.

⁷ Ks. Piharakennuksen pohjoispäädyn ovet.

↑ Varaston sisäkatto ja neliönmuotoiset valaisimet ovat ravintolamuutoksen ajalta. Vasemmalla vesisäiliö. amoy 2020

← ↓ Oviaukkojen kohdalla näkyy Jäähellarin seinämuurien paksuus. Tila on nykyisin varastokäytössä. amoy 2020

SISÄTILAT

Jäähellari-varastorakennus on nykyisin varastokäytössä. Entisessä autotallissa sijaitsee on suuri kasteluvesisäiliö. Sisäpinnat ovat pääosin ravintolamuutoksen aikaisessa asussa. Parhaiten ravintolavaihe on näkyvissä varaston sisäkatossa, jossa on ristikkomainen listoitus levytyksen päällä sekä neliömäiset kattovalaisimet, spot-tikiskot ja seinälistat, joiden takana loisteputket olivat.

Varaston ulkoseinien sisäpinnat ovat Kahi- tai betoni-tiiltä. Jäähellarin seinät ovat tasaiseksi rapatut ja katto-na on betonilaatta.

4.3 TALOUSSIPI JA TALLI (E)

(Huoltosiipi)

L-muotoinen Taloussiipi sijaitsee Piharakennuksen (C) takana liittyen sen koilliskulmaan. Eero Saarisen suunnitelmien mukaan vuosina 1936–37 rakennetussa lapekattoisessa talousrakennusrivistössä sijaitsi alun perin talli, käymälä ja säilytysvajoja. Taloussiipi rajaa yhdessä Jääkellarin (D) ja parkkipaikan muurin kanssa väliin nelionmuotoisen Talouspihan, joka Taloussiiven ete-

läsakaran toisella puolella sijaitsevan Itäterassin tapaan on muita piha-alueita korkeammalla.

Kun Piharakennus 1970-luvun alussa muutettiin ravintolaksi, sijoitettiin Taloussiipeen ravintolan aputiloja sekä talonmiehen asunto. Taloussiiven eteläsakara rakennettiin tässä vaiheessa käytännössä uudestaan, mutta rakennuksen vanha ulkonäkö säilytettiin.

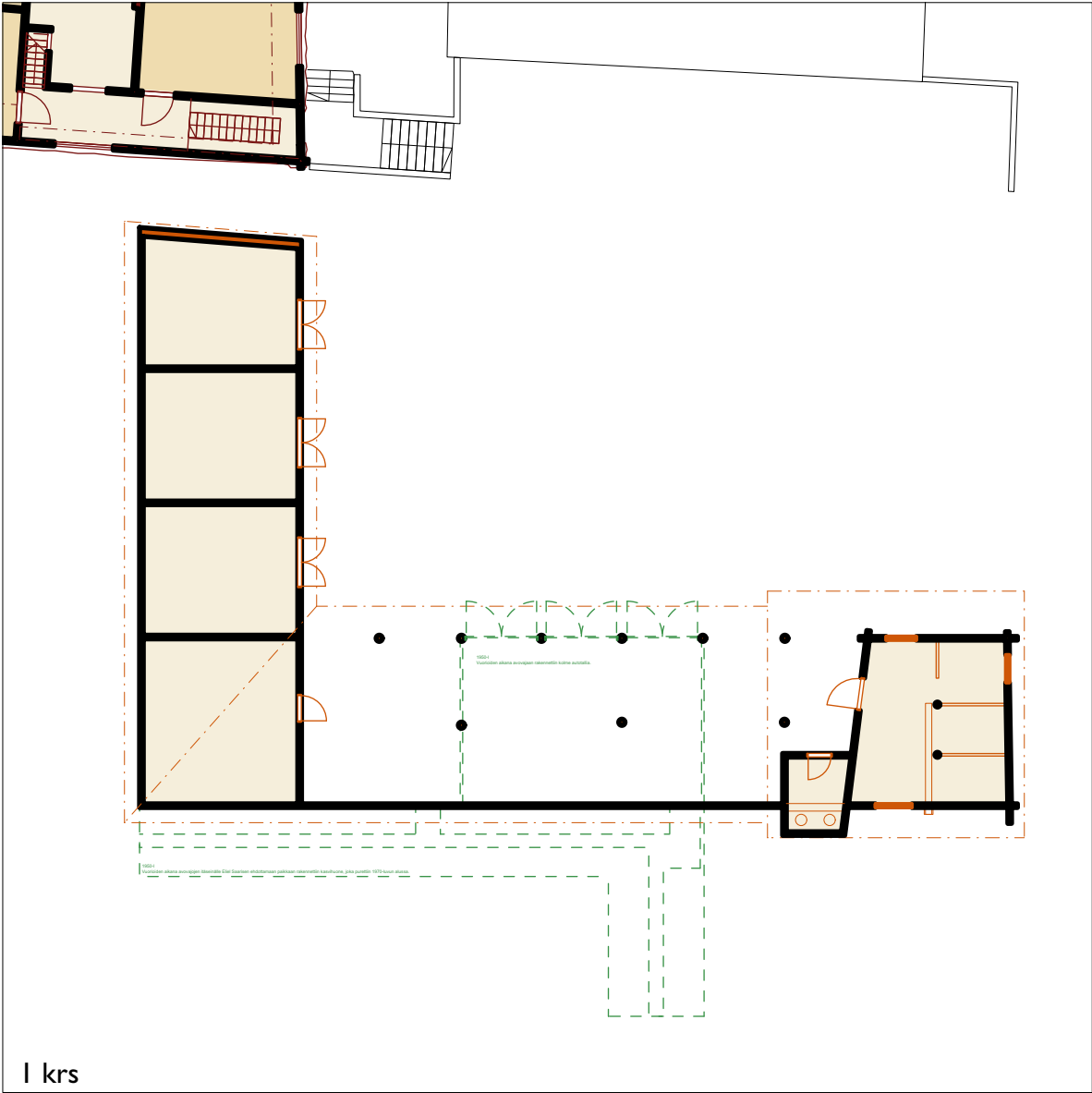
Aukeaman kuvat:
Talli ja Taloussiipi talvella 2015.
amoy

Taloussiipi ja Talli (E)

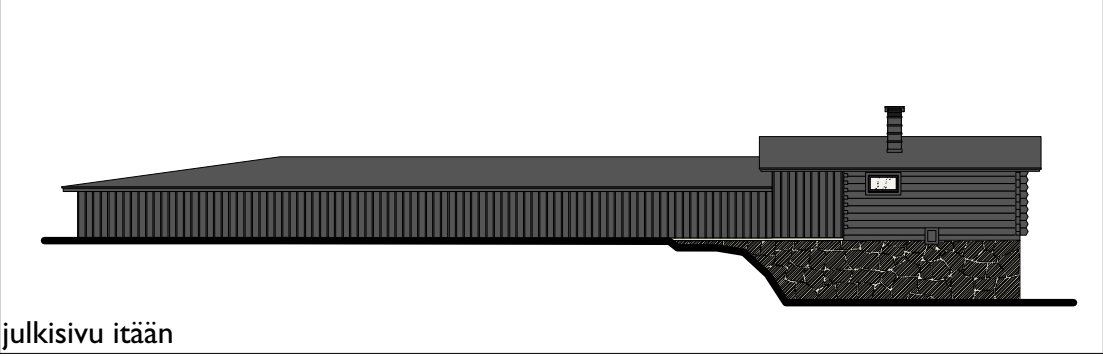
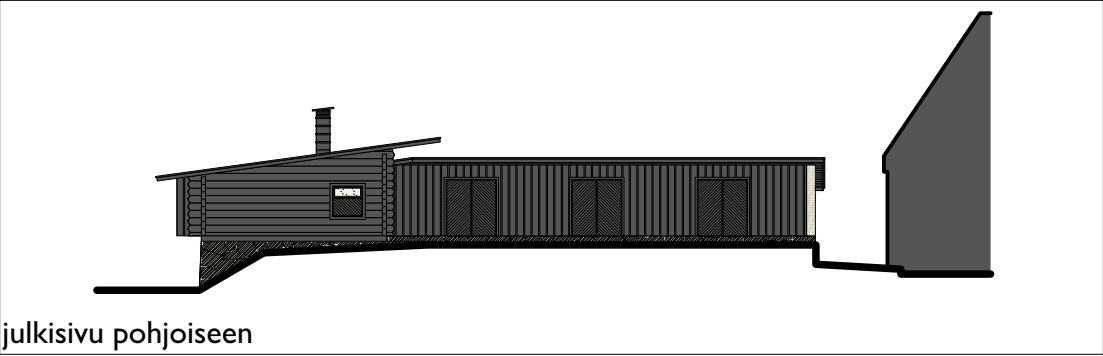
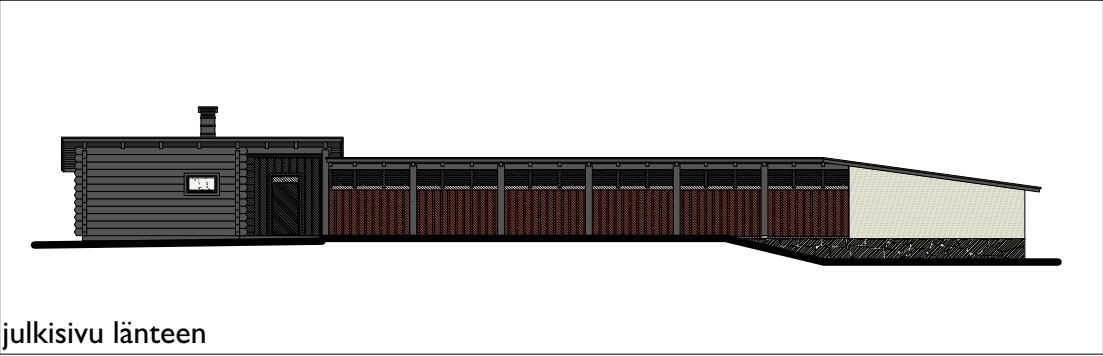
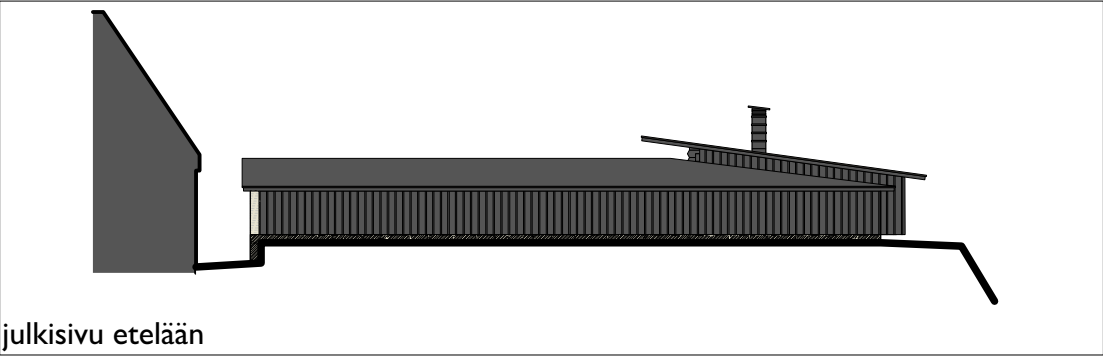
Taloussiipi alkuperäisvaiheessa 1930-luvun lopulla.

Rekonstruktion pohjana on pääosin Eero Saarisen 1930-luvun lopun piirustusaineisto. Vuorioiden aikaiset muutokset on esitetty vihreällä katkoviivalla.
Julkisivujen alkuperäisvärityksestä ei ole tietoa. Entisen katososan sisäpuolisista seinäpinnoista löytyi rakenne-avauksissa punamultamaali. Nykyisten räystäslautojen alimpana sävynä on sinivihreä.

1902 - 1905	Gesellius-Lindgren-Saarinen
1905 - 1910	Gesellius-Saarinen
1917 - 1949	Eliel ja Loja Saarinen
1950 - 1968	Anelma ja Rainer Vuorio
1969 - 1980	Gerda ja Salomon Vuorion säätio
1981 - 1999	Hvitträsk-säätio
2000 - 2013	Museovirasto
2014 -	Senaatti-kiinteistöt

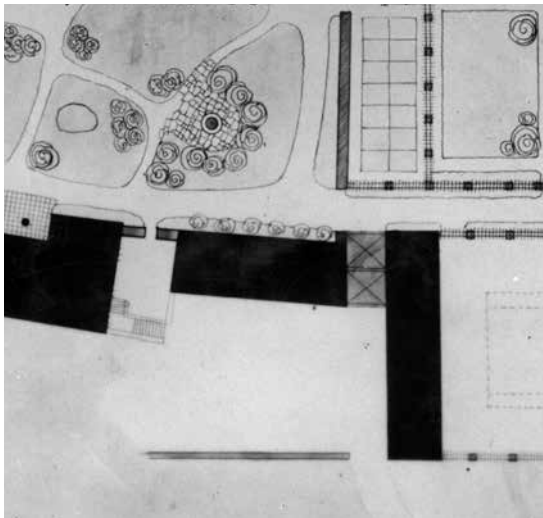
Hvitträsk
TALOSSIPI (E)
REKONSTRUKTIO 1/250
arkkitehdit mustonen oy 2021

Hvitträsk
TALOSSIPI (E)
JULKISIVUREKONSTRUKTIOT 1/250
arkkitehdit mustonen oy 2021

4.3.1 Alkuperäistilanne ja vaiheet v. 1936–68

- ↑ Eric Ehrström seurueineen nykyisen Taloussiiven tai -pihan paikkeilla (ote valokuvasta). CA
- ← Ote asemapiirroksista 1900-luvun alkukymmeniltä (G-L-S). MFA. Piirustuksessa näkyy Jääkellari varastolaa-jennuksineen sekä halkoliiteri, mutta ei Taloussiipeä. Talouspihan itälaitaa rajaa tässä vaiheessa jonkinlainen muuri.

Taloussihalle nouseva luonnonkiviporras

1900-luvun alkuvuosikymmenille ajoittuvassa asemapiirroksessa Piharakennuksen pohjoispäädystä Taloussihalle nouseva porras on L-muotoinen.³ Porras laskeutuu luontevan oloisesti kohti Pohjoispäädyn sisäänkäyntiä. Porras on muutettu nykyiseksi suoraksi portaaksi todennäköisesti Itäpihan terassoinnin tai Taloussiiven rakentamisen yhteydessä.

TALLI JA TALOUSSIIPPI

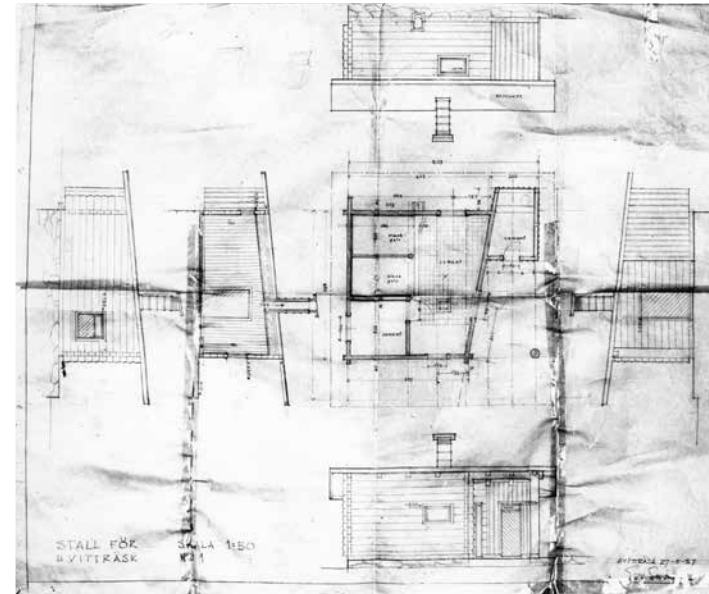
Vuosina 1936–37 rakennettiin Eero Saarisen suunnitelmien mukaan Piharakennuksen taakse uusi yksikerroksinen, hirs- ja lautarakenteinen taloussiipi, johon tuli talli, käymälä sekä erilaisia säilytysvajoja. Samassa yhteydessä purettiin ilmeisesti halkoliiteri ja jatkettiin pergola-aitaa sen paikalle.⁴ Taloussiiven piirustukset on päivätty heinäkuussa 1936 ja Tallin toukokuussa 1937.

Alkuperäinen rakennus

Eteläsakara

Taloussipihan ja Yläpihan väliin asettuva eläsakara oli lautarakenteinen vajarakennus, jonka väliseinät jakoivat neljään varastohuoneeseen. Eteläsakaran Piharaken-

- 3 G-L-S, asemapiirros. MFA
- 4 Valto 1987 (Pallasmaa), s.119.

- ↑ Eero Saarinen 1937, Talli. MFA
- Eero Saarinen 1936, Taloussiipi. MFA

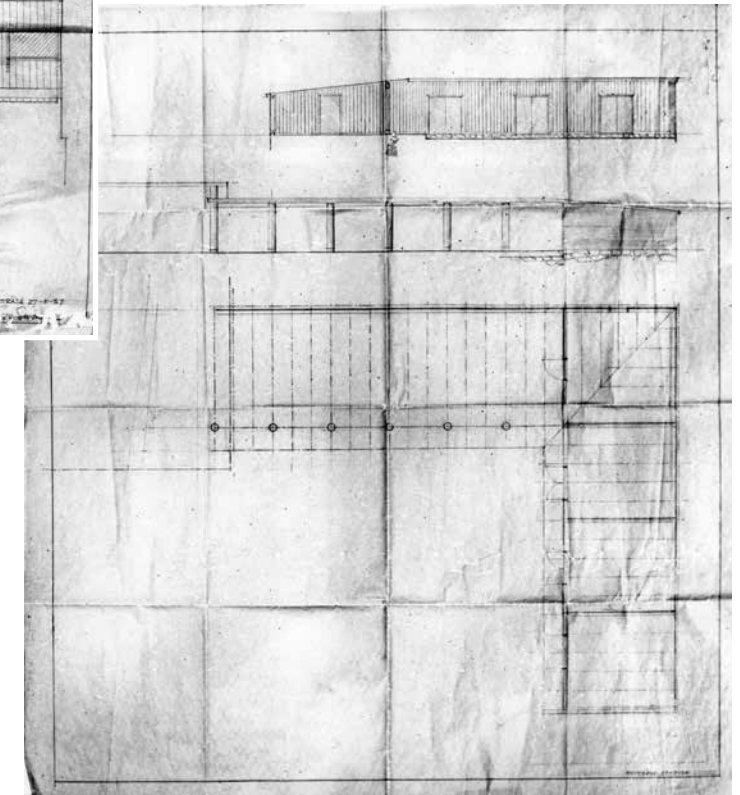
nuksen puoleisena länsipäätyä oli tiiliseinä, joka sijaitsi nykyisellä paikallaan. Taloussiipi ei alun perin ulottunut kiinni Piharakennukseen, vaan niiden välistä oli käynti Yläpihalle.

Itäsakara

Itäsakara muodostui hirsirakenteisesta Tallista ja pyöreiden puupylväiden kannattamasta, Taloussipihan suuntaan avautuvasta katoksesta. Katoksen takaseinä oli lautarakenteinen. Katoksessa säilytettiin varmaankin ajokalustoa.

Tallin vesikatto nousi jo alun perin muuta Taloussiipeä korkeammalle. Tallin kanssa saman katon alla sijaitsi käymälä. Käymälän eteen jäi katettu syvennys, josta oli käynti sekä Talliin että käymälään.

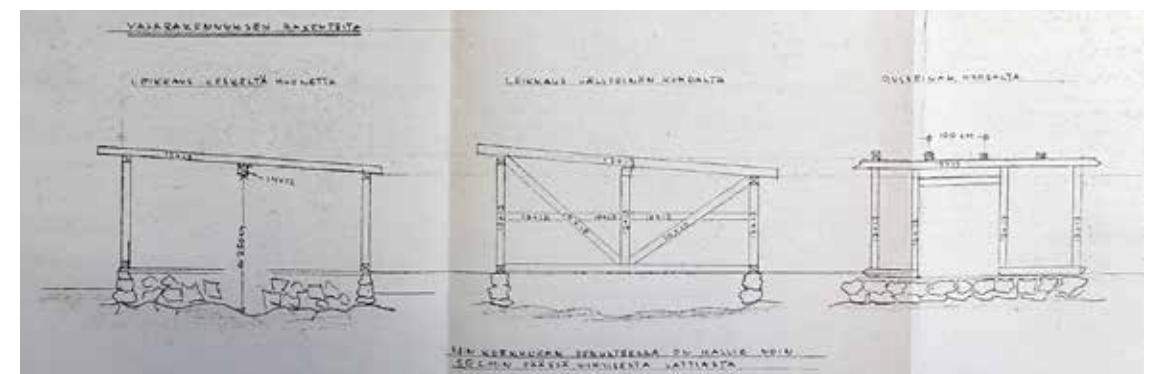
Kahdenistuttavan käymälän sijoittelussa oli hyödynnetty kallion muotoja. Käymälän istuinosa työntyi keskiaikaisten linnojen tapaan muuta seinäpintaa ulommas, jyrkästi putoavan kallion ulkopuolelle. Myös Tallin lantakourun pää työntyi ulos julkisivusta.

Tallin kahdessa pilttuussa oli lankkulattia, mutta muuten rakennuksen lattiat olivat betonia.⁵ Myös Tallin erillishuone lienee ollut eläinsuoja, koska ikkuna-aukon alalaitaan on piirustuksissa esitetty luukku.

- 5 Saarinen 1937, tallin piirustukset. MFA

- ↓ "Vajarakennuksen rakenteita" - Taloussiiven rakennepoikileikkaukset ennen vuosien 1970–71 muutosta (Oy Raasto 1970, piir. 2. MV).

- ↑ Anelma Vuorio Hviträskiä kunnostaneiden ammattimiesten keskellä Tallin edessä (Vuorio 1971, s. 96b).
- ↓ Taloussiiven räystääs Piharakennuksen ja katetun kiivaidan takana v. 1967 (osakuva, Granath). MFA
- ↓↓ Oikealla pihakeinun takana Taloussiiven kattoa ja kasvillisuuden peittämää seinää v. 1967 (osakuva, Granath). MFA

- ↑ Vielä 1950-luvun puolivälissä maanpinta Talouspihan kohdalla oli huomattavasti nykyistä alempana. Kivipengerrykset Piharakennuksen pohjoispäädyssä vastaavat pääosin nykyisiä. (Vuorio 1971, s. 96d.)

Vuoriot (1950–68)

1950-luvun muutokset

Vuoriot rakennuttivat Taloussiiven itäsakaran avokatokseen tilat kolmelle autotallille 1950-luvun puolivälissä. Taloussiiven itäpuolelle, kallion päälle, rakennettiin uusi, itäsakaran suuntainen kasvihuone.⁶ Kasvihuoneen alle, kallion juurelle, tuli pannuhuone ja koksikellari kasvihuoneen ja uusien autotallien tarpeisiin. Anelma Vuorion mukaan kasvihuoneen paikka oli Eliel Saarisen ideoma.⁷

Tallin käymälän puoleiseen nurkkaan rakennettiin ilmeisesti Vuorioiden aikana takka.⁸ Tallissa ei ollut aiemmin tulisijaa.

- 6 Ks. Taloussiiven rekonstruktio (1/250), amoy 2020.
- 7 "Toinen pannuhuone rakennettavia autotalleja ja kasvihuonetta varten. Kolme autotallia talouspihan keskimmäisten avovajojen puitteisiin. Kasvihuone Elielin osoittamalle, paksun multakerroksen peittämälle kalliolle, pitkin talouspihan viiden avovajan itäseinää. Kallio putoaa jyrkästi. Pannuhuone ja koksikellari sen tyveen vajojen alapuolelle." (Vuorio 1971, s.103.)
- 8 Aino ja Pekka Laurila 1970, ravintolamuutosvaiheen pohjapiirustukset. LA

I krs

1902 - 1905	Gesellius-Lindgren-Saarinen
1905 - 1910	Gesellius-Saarinen
1917 - 1949	Eliel ja Loja Saarinen
1950 - 1968	Anelma ja Rainer Vuorio
1969 - 1980	Gerda ja Salomon Vuorion säätiö
1981 - 1999	Hviträsk-säätiö
2000 - 2013	Museovirasto
2014 -	Senaatti-kiinteistöt

Hviträsk
TALOSSIPI (E)
AJOITUSKAAVIOT 1/250
arkkitehdit mustonen oy 2021

4.3.2 Ravintolamuutos ja myöhemmät vaiheet

→ Arkkitehti-lehdessä esitetyt pohjapiirustukset (ARK 1971/8, s. 62). Numeroinnin selitykset, Taloussiipi (E):

1. KRS

 - 1 henkilökunnan ruokailu- ja lepohuone
 - 2 kalustovaja
 - 3 kylmätilat
 - 4 varasto
 - 5 talonmiehen asunto
 - 6 makuuhuone
 - 7 olohuone
 - 8 keittiö
 - 9 henkilökunnan pukuhuone, miehet
 - 10 henkilökunnan pukuhuone, naiset
 - 11 perkaushuone
 - 12 roskahuone
- KELLARI

 - 1 öljysäiliö (esitetty sijainti on poikkeuksellinen)
 - 2 sähköpääkeskus
 - 3 kattilahuone

G. ja S. Wuorion säätiö (v. 1969–80)

Ravintolamuutos 1970-luvun alussa

Taloussiipi koki Piharakennuksen tapaan täydellisen muutoksen 1970-luvun vaihteen Ravintolamuutoksen yhteydessä.

Uudelleenrakennettu eteläsakara

Taloussiiven eteläsakara rakennettiin "teknisten tilojen järjestelyjen takia" kokonaan uudelleen. Eteläsakaran länsipäättyyn tuli keittiön aputiloja, keskelle henkilökunnan pukuhuoneet ja itäkulmaukseen talonmiehen asunto. Taloussiipi yhdistettiin käytävällä Piharakennukseen.

Taloussiiven alle, etelä- ja itäsakaran kulmaan, louhittiin uusi kellarikerros, jossa sijaitsi kattilahuone, öljysäiliö ja sähköpääkeskus.¹

Itäsakaran muutos

Myös Taloussiiven itäsakara muuttui täysin, mutta itäsakaran vanhat rakenteet kuitenkin säilytettiin ja muutokset tehtiin vanhan rakennusrungon sisällä.

Pohjoispäädyn hirsirakenteinen Talli muutettiin henkilökunnan ruokailu- ja lepotiloiksi.² Vuorioiden 1950-luvulla rakentamiin autotalleihin sijoitettiin ravintolan kyl-

1 UPRT 1983, Yhdistetty perustamis- ja esisuunnitelma, s.4-5. MV

2 Myöhemmin Talli toimi varastotilana (piir. Nykytilanne, 1. kerros, Yhdistetyn perustamis- ja esisuunnitelman liite [UPRT 1983]. MV).

mävarastot. Tallin ja kylmävarastojen väliin tuli kalustovaja, jonka oveksi siirrettiin etelänpuoleisin Vuorioiden autotallien pariovista.³ Tällä paikalla ollut käymälä sekä itäsiiven takana ollut kasvihuone purettiin. Kylmävarastojen ja talonmiehen asunnon välissä oli pieni varasto, joka myöhemmin toimi kompressorihuoneena.⁴

3 Piirustuksessa 15/99 (Aino ja Pekka Laurila 1.6.1970. LA) itäsiipeen ei ole piirretty vielä kylmiötiloja ja käytetään nimitystä "vanha vaunuvaja". Arkkitehti-lehdessä 1971/8 vaunuvajassa on kylmiötilat ja tallin ja vaunuvajan välissä pariovellinen kalustovaja.

4 Piir. Nykytilanne, 1. kerros, Yhdistetyn perustamis- ja esisuunnitelman liite (UPRT 1983). MV

→ Gerda ja Salomo Wuorion säätiön puheenjohtaja arkkitehti Pertti Luostarinen osin puretun Taloussiiven sekä Piharakennuksen edessä (Uusi Suomi 9.7.1970).

↑ Sama paikka 50 vuotta myöhemmin. amoy 2020

Julkisivut ja massoittelu

Laajoista toiminnallisista ja teknisistä muutoksista huolimatta Taloussiiven ulkoasu – rakennuksen muoto, massa ja julkisivumateriaalit – pyrittiin 1970-luvun alun muutostöissä säilyttämään mahdollisimman pitkälle alkuperäisen kaltaisena.

Massoittelu

Piharakennuksen ja Taloussiiven yhdistävää käytävää lukuun ottamatta Taloussiiven massa säilyi ennallaan. Uudelleenrakennetun eteläsakaran lattiapinnan korkoa laskettiin, jotta rakennuksen räystäskorot saatiin pysymään lähellä alkuperäistä. Uuden teknisen tilan vaatima laajennusosa louhittiin kallioon rakennuksen alle.

Vanhan massan korostamiseksi uuden yhdyskäytävän vesikaton oli tarkoitus olla Taloussiiven muuta kat-topintaa matalammalla.⁵ 1980-luvun peruskorjausvai-

5 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 11/99. LA

heen piirustusten perusteella yhdyskäytävän katos toteutettiin kuitenkin samaan korkoon muun Taloussiiven kanssa. Todennäköisesti käytävän sisätiloista olisi tullut muuten liian matalat.⁶

6 Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 132. LA

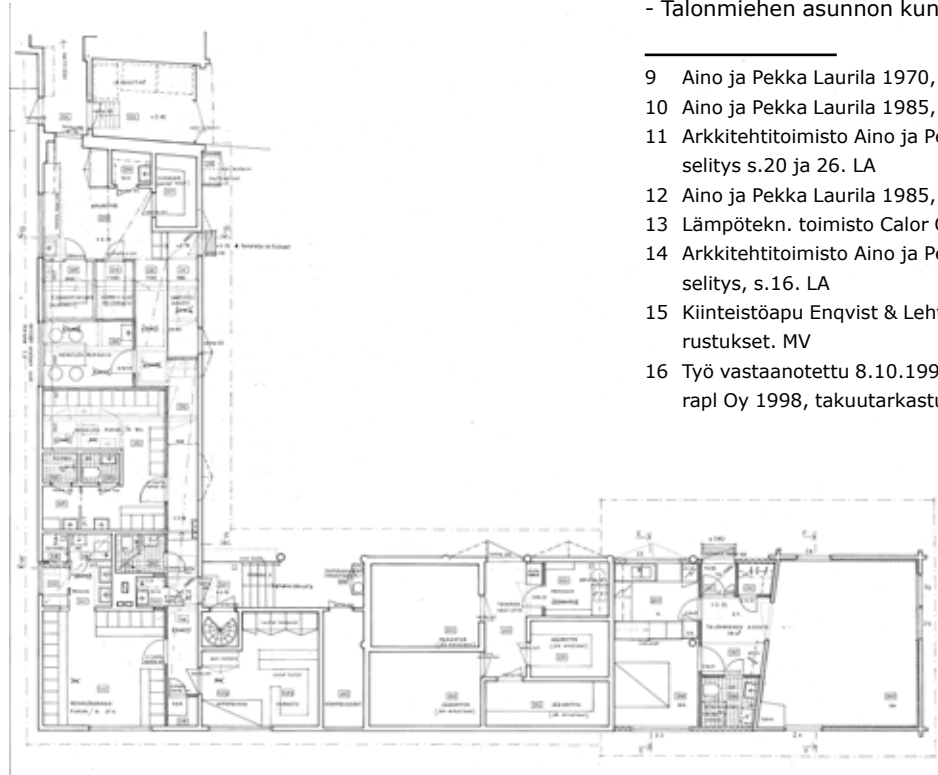
Julkisivut

Taloussiiven julkisivut säilyivät etenkin Talouspihan suuntaan lähes ennallaan. Vaikka eteläsakaran sisätilat muuttuivat ja lattiakorkoa laskettiin, säilytettiin vajojen Talouspihan puoleiset pariovet julkisivussa entisillä paikoillaan. Oviaukot jäivät huomattavasti niiden takana olevien tilojen lattiapintaa korkeammalle, eikä kaikille oville ollut edes käyttöä.⁷ Ilmeisesti vanhat ovilehdet säilytettiin ja siirrettiin uusiin julkisivuihin sellaisinaan.

Sekä Itäterassin että Huoltopihan suuntaisiin julkisivuihin tehtiin kaksi uutta ikkuna-aukkoa. Itäterassin puoleiset ikkunat naamioidiin julkisivun pystyrimoituksen taakse. Idea tähän näyttää tulleen Muinaistieteelliseltä toimikunnalta.⁸

7 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 39/99. LA
8 "Käsityksemme mukaan suunnitelmia toteutettaessa olisi kuitenkin tutkittava mahdollisuuksia lounaissivun aitamaisen luonteen säilyttämiseen rajoittamalla tällä seinällä ikkunoiden puhkaiseminen ainostaan perkaus-huoneeseen ja talonmiehen asunnon keittiöön, näihin yläikkunoina joko aitamaisen ratkaisun mukaisesti peiterimojen naamioiduna tai pieniruutuisina muualla rakennuskompleksissa esiintyvän mallin mukaisina" (Muinaistieteellisen toimikunta 1970, lausunto Hvitträskin sivurakennuksen muutossuunnitelmasta 1.4.1970. MV).

↓ Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 124. LA

Myös yhdyskäytävän Itäterassin suuntaan avautuva ulko-ovi rimoitettiin "vanhan ulkoseinälaudoituksen" mukaiseksi.⁹ Säilytettävässä julkisivuarkkitehtuurissa ei eroteltu alkuperäistä asua ja Vuorioiden aikana tehtyjä muutoksia.

Hvitträsk-säätiö (v. 1981–2000)

Peruskorjaus 1983–85

Ravintolan peruskorjauksessa 1980-luvun puolivälissä talonmiehen asunto siirrettiin entiseen Talliin, jota laajennettiin Tallin viereisiin varastotiloihin. Laajennuksen kohdalla varaston katto nostettiin samaan korkoon Tallin katon kanssa.¹⁰ Kaikki uuden talonmiehen asunnon ikkunat uusittiin. Asunnon takka korjattiin.¹¹

Kokonaan uudelleenjärjestetyt henkilökunnan tilat laajenivat entisen talonmiehen asunnon paikalle. Taloussiiven eteläseinälle, henkilökunnan ruokailutiloihin, puhkaistiin uusi ikkuna.¹² Taloussiiven tiiliseinän viereeseen kuivavarastoon asennettiin uusi tuloilmakoje.¹³

Lämpökeskuksen eteen, alas Huoltopihalle, rakennettiin puurakenteinen vaja työkaluvarastoksi.¹⁴ Vaja oli nykyistä Traktorivajaa huomattavasti pienempi ja sijaitsi erillään Taloussiivestä.

Muita Taloussiiven korjauksia v. 1981–2000

- Traktorivaja Huoltopihan varastojen paikalle v. 1996¹⁵
- Talonmiehen asunnon kunnostustyöt v. 1997¹⁶

9 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 28/99. LA
10 Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 124 ja 128. LA
11 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys s.20 ja 26. LA
12 Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 124. LA
13 Lämpötekn. toimisto Calor Oy 1985, piir. B-851376. MV
14 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys, s.16. LA
15 Kiinteistöapu Enqvist & Lehtinen Oy 1996, traktorivajan piirustukset. MV
16 Työ vastaanotettu 8.10.1997, urakoitsijana Vei-Jor Oy (Terapl Oy 1998, takuutarkastuspöytäkirja. MV)

Museovirasto (v. 2000–13)

- Ilmanvaihdon uusiminen v. 2004¹⁷
- Tallin hirs- ja kattorakenteiden korjaus v. 2012-13¹⁸

Senaatti (v. 2014–)

Julkisivujen tervaus ja korjaus v. 2015–16¹⁹

Vuoden 2015 huoltotervauksen ja julkisivukunnostusten yhteydessä korjattiin Taloussiiven itäjulkisivulla laaja vesikatolta julkisivulle ulottuva kosteusvaurio. Rakenteen avausten yhteydessä voitiin todeta, että kylmiötilat oli rakennettu entisiin vajatiloihin sisäpuolelta ja vanhat punamullatut alkuperäisrakenteet olivat pääosin tallella.

Yleisesti Taloussiiven rakenteelliset ongelmat todettiin tässä yhteydessä niin mittaviksi, ettei niiden hoitaminen paikallisin korjauksin tuntunut varteenotettavalta vaihtoehdolta.

17 Mm. lauhduttimet jätekatoksen ulkoseinälle (Hepacon Oy 2004, muutospirustukset. MV).
18 Takka ja hormi poistettiin tuolloin (Restaurointi-S Oy, sähköinen lähde).
19 arkkitehdit mustonen oy, ARK toimintakertomus 2016, s.63.

Entisen Tallin hirs- ja kattorakenteiden korjaus v. 2012–13. Restaurointi-S Oy
↗ Tallin vesikatto. ↗ Tallin itäjulkisivun hirsikorjauksia.

- Lahovuriokorjaus v. 2015. amoy 2015
- ↖ Taloussiiven itäjulkisivun vanhat rakenteet paljastuivat julkisivulaudoituksen ja mineraalivillan poistamisen jälkeen.
- ↓ Taloussiiven itäsakaran vesikattoa kylmiöiden kohdalla. Mineraalivilla- ja solupolystyreenieristeitä on asennettu alapuolelta vanhoja kattorakenteita vasten.

4.3.3 Julkisivumateriaalit ja rakennusosat

↑ Taloussiiven itäjulkisivun alkuperäistä pystyrimaloitusta. Alkuperäinen laudan leveys on ollut yli 200 mm. amoy 2015

↓ Avokatoksen takaseinän alkuperäisrakenteita ulkopuolisen pystyrimalauituksen purkamisen jälkeen. amoy 2015

ULKOSEINÄT

Taloussiipi koostui alun perin yksikerroksisesta lautarakenteisesta vajasta, hirsirakenteisesta tallista ja niiden välissä olleesta avokatoksesta, jonka kattoa pyöröhirsipilarit kannattivat.¹

Puurakenteet

Lautaseinät

Taloussiiven seinät ovat Tallia lukuun ottamatta pystyrimalauitettuja rankorakenteisia seiniä. Vanhaa lautaseinärakennetta on paikoin vielä jäljellä entisen avokatoksen takaseinällä, jossa laudoitus oli alun perin vain pystyrungon ulkopuolella. Alkuperäisen laudoituksen perusteella julkisivulauoituksen rimaväli oli huomattavasti myöhemmin käytettyä leveämpi, yli 20 cm. Ainakin avokatoksen sisäpuolella seinäpinnat ja kattorakenteet ovat olleet punamullatut.

Avokatoksen taustaseinää lukuun ottamatta lautaseinät ovat pääosin uudempia: Vuorioiden rakennuttaman autotallin, ravintolamuutosvaiheessa 1970-luvun alussa uudelleenrakennetun eteläsakaran ja 1980-luvun talonmiehen asunnon rankorakenteisia ulkoseiniä.

1 Saarinen 1936–37, alkuperäispiirustukset. MFA

↖ Tallin ja Taloussiiven itäsakaran julkisivua Talouspihan puolelta huoltotervauksen jälkeen. amoy 2016

↑ Itäsakaran julkisivua Talouspihan puolelta. amoy 2016

↑ Tallin pääty. amoy 2016

↘ Tallin takajulkisivu. Entisen lantaluukun kehys näkyy alhaalla, hirsiseinän keskellä. Käymälä sijaitsi hirsiseinän jälkeisen pystyrimalauitettun seinäosuuden kohdalla. Vuosina 2012–13 uusitut hirret erottuvat vaaleampina. amoy 2015

Hirsiseinät

Taloussiiven pohjoispäädyssä sijaitseva Talli on molemmin puolin sileäksi veistettyä hirttä. Alkuperäispiirustuksen mukaan sisäpuolelta Tallin seinät ovat olleet erillishuonetta lukuun ottamatta pystylauoitettut. Tallin hirsikehikko ei ole suorakulmainen, sillä alkuperäinen oviseinä entisen avokatoksen suuntaan on vino.

Hirsien päät pitkänurkkaisissa salvoksissa ovat teräviksi viistetyt. Salvosten pituudet eri nurkilla eroavat toisistaan. Koillisnurkan salvoksessa hirsien ylitys idän suuntaan on huomattavan pitkä, ilmeisesti itäjulkisivun käymälän ja lantakourun piilottamiseksi. Kaakkoisnurkalla salvoksena on pitkäsalvoksen sijaan lohenpyrstöliitos. Syynä tähän on varmaankin ollut käymälä, joka oli rakennettu kiinni Tallin nurkkaan.

1980-luvun peruskorjauksen yhteydessä Tallin pohjoisseinän sisäpinnassa todettiin vanha lahovaurio.² Vanha eristys koolauksineen purettiin ja korvattiin uudella rakenteella.³

2 VTT 1984, tutkimuslaskelma 26.9.1984. MV.

3 Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys, s.18. LA

Tallin itäseinän lahonneita hirsia uusittiin talvela 2012–13. Tulisijan hormin takana oli säilynyt vanha, mahdollisesti jopa alkuperäinen pystylauoitus. Lahovaurio vaikuttaa olleen nimenomaan hormin kohdalla.⁴

4 Restaurointi-S Oy, sähköinen lähde.

- ↑ Vain yksi entisen avokatoksen pylväistä seisoo enää vapaana. amoy 2020
- ↗ Julkisivusta vain puolittain esiin työntyvä pylväs 1950-luvun autotallien kohdalla. amoy 2016
- ↗ Pylvään jalustan betonipinta eroaa myöhemmin valetusta sokkelista. amoy 2020

Puupylväät

Alkuperäispiirustuksessa avokatoksen räystästä kannattaa kuusi puupylvästä.⁵ Toinen pylväsriivi lisättiin rakennusrungon keskelle oletettavasti rakennusvaiheessa.

Pylväiden muoto ei ole täysin pyöreä, vaan ennemminkin pyöreäksi särmätty.⁶ Muodossa on yhteys Piharakennuksen luhtia kannatteleviin pylväisiin, joiden veistojälki myös muodostaa särmäyksen, jossa särmät ovat kuitenkin Taloussiipeä kapeammat. Myös Taloussiiven pylväiden pyöreät betonijalustat vertautuvat Piharakennuksen pylväiden vastaaviin graniittijalustoihin.

Kun talonmiehen asunto siirrettiin 1980-luvun peruskorjauksen yhteydessä Talliin ja laajennettiin varaston suuntaan, nostettiin laajennuksen osalta katto samaan korkoon Tallin kanssa.⁷ Korotus tehtiin jatkamalla laajennuksen kohdalla olevia pylväitä yläpäästään.⁸

5 Saarinen 1936–37, alkuperäispiirustukset. MFA

6 Särmän mitta on noin 55 mm.

7 Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 124 ja 128. LA

8 Jatkos tehtiin pultattuna lapaliitoksena (Insinööritoimisto Tauno Lehtonen 1985, piir. RAK 48001. MV).

Kivirakenteet

Luonnonkiviperustus

Taloussiiven luonnonkiviperustus nousee kallion päältä. Vanhaa kiviperustusta on näkyvissä ainakin Tallin kohdalla ja tiiliseinän alla Talouspihan puolella. Vaikka kallio Tallin kohdalla on yleisesti ottaen vain noin 20 cm:n syvyydessä,⁹ putoaa se itäisivulla jyrkästi, joten Tallin itäjulkisivun kiviperustuksesta muodostuu hyvin korkea.

Tallin kivijalka jatkuu Talouspihan puolella, räystäään alla, eräänlaisena kivettynä pationa. Alkuperäispiirustuksen perusteella Taloussiiven Talouspihan puoleinen edusta on saattanut olla kivetty myös muilta osin.¹⁰

Tiiliseinä

Taloussiiven alkuperäisen länsipäädyn muodosti edelleen jäljellä oleva tiiliseinä. Tiiliseinä oli ehkä alun perin rapaamaton, sillä alkuperäisiin julkisivukuviin on piirretty tiilirivit.¹¹ Seinä on slammattu valkoiseksi mahdollisesti

9 UPRT 1984, Pöytäkirja 2/84, 29.8.1984. MV

10 Saarinen 1937, alkuperäispiirustus. MFA

11 Saarinen 1936, alkuperäispiirustus. MFA

Vuorioden aikana, jolloin myös Piharakennuksen tiilipintaiset savupiiput rapattiin tai slammattiin.

Ravintolamuutoksen aikaan tiiliseinä on ilmeisesti osin purettu,¹² mutta rakennettu uudelleen ja nimetty piirustuksissa vanhaksi tiiliseinäksi. Tiiliseinän kohdalla on edelleen luonnokiviperustus, mikä puoltaisi sitä, että ainakin osa alkuperäisestä seinästä olisi säilynyt. Alkuperäispiirustuksessa tiiliseinä ei ulotu nykyiseen tapaan vesikaton yläpuolelle.¹³

Betonisokkeli

Tallissa alimman hirren ja kiviperustuksen välissä, lattiatason yläpuolella, on betonivalu eristämässä puurakenteen kivijalasta. Rakenne vaikuttaisi olevan alkuperäinen. Myös Taloussiiven lautaseinissä vastaava rakenne on säilynyt entisen avovajan takaseinän kohdalla.¹⁴

12 Uusi Suomi 9.7.1970.

13 Saarinen 1936, alkuperäispiirustus; Studio Granath 1967, kuva 2998/11. MFA

14 Saarinen 1936–37, alkuperäispiirustukset. MFA

- ↑ Tiiliseinää kannatteleva kivijalka jatkuu luiskaa reunustavana kivimuurina. amoy 2020

- ↑ Tallin takajulkisivun luonnonkiviperustus. amoy 2020

- ↓ Eteläsakaran betoniperustus on valesokkelili. Oviaukot on säilytetty vanhoilla paikoillaan, joten ovien alareunan korko ei korreloi takana olevien huonetilojen lattiapinnan kanssa. amoy 2020

Jotta Taloussiiven ulkomitat pystytettiin 1970-luvun ravintolamuutoksessa säilyttämään lähellä alkuperäisiä, kasvatettiin rakennuksen sisätiloja alas päin. Uudelleenrakennetun eteläsiiven lattiataso on maanpinnan alapuolella ja alkuperäinen sokkelikorkeus toteutettiin betonisella valesokkelilla. Eteläsiiven alle ravintolamuutoksen yhteydessä louhitun uuden kellarikerroksen ulkoseinät ovat betonirakenteiset.¹⁵ Ulkoseinän sisäpinnassa on silti puolenkiven paksuinen tiiliverhouk.

15 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 18/99. LA

VESIKATTO

Kolmiorimahuopakate

Taloussiiven pulpettikattojen katteena on kolmiorimahuopakate. Alkuperäispiirustuksessa Tallin katemateriaaliksi on nimetty Semtalin-kattohuopa. Ei ole tiedossa, oliko kyseessä jo tässä vaiheessa kolmiorimakate.¹ Jätehuoneen kohdalla katteesta puuttuvat kolmiorimat.

Räystäät

Taloussiiven räystäiden pituus vaihtelee huomattavasti eri puolilla rakennusta. Jo alkuperäispiirustuksissa rankorakenteisten osien alaräystään pituus on enintään parikymmentä senttiä. Suunnilleen samaa luokkaa on piirustuksissa päätyräystään ylitys tiilimuurin kohdalla.² Sen sijaan Talouspihan puolella rankorakenteisten osien räystäs on niin pitkä, että pariovien ovilehdet mahtuvat aukeamaan räystään suojissa.

Myös muuta Taloussiipeä korkeammalle nousevan Tallin vesikatossa räystäiden pituus vaihtelee eri puolilla rakennusta. Talouspihan puolella Tallin edessä räystään pituus on yli puolitoista metriä ja päädyssä noin 45 cm. Muusta rakennuksesta poiketen Tallissa myös alaräystäs on hyvin pitkä. Tähän on varmaankin ollut syynä se, että vesikatto oli ulotettu kattamaan myös käymälä, joka

1 Piharakennuksessa oli kolmiorimakate ainakin jo 1920-luvun alussa. Ravintolamuutoksen yhteydessä 1970-luvun alussa noudatettiin Vuorioiden aikaista ulkoasua.
2 Saarinen 1936–37, alkuperäispiirustukset. MFA

↑ Taloussiipi Piharakennuksen katolta katsottuna. amoy 2020

työntyi selvästi ulos muusta seinälinjasta.³

Räystäslautojen väri on nykyisin vaaleanvihreä. Vuorioiden aikaisissa mustavalkovalokuviissa räystäiden ot-salaudat ovat vaaleat. Nykyisten räystäslautojen alim-pana sävynä on sinivihreä.

Vesikourut ja syöksytorvet

Itäjulkisivulla on puolipyöreät kourut, jotka ainakin Tallin kohdalle on asennettu 1980-luvun peruskorjauksen yhteydessä.⁴

Savupiiput

Alkuperäisvaiheessa Tallissa oli tuuletushormi, mutta muita piippuja tai hormoneja Taloussiivessä ei ollut.⁵

Talliin lisättiin takka ilmeisesti Vuorioiden aikana 1950–60-luvuilla, vaikka 1970-luvun julkisivupiirroksissa savupiippua ei olekaan esitetty.⁶

Ravintolamuutoksen yhteydessä Taloussiiven etelä- ja itäsakaroiden jiirin kohdalle muurattiin valkoiseksi slammattu massiivinen tiilipiippu keskuslämmityskattiloita varten. Itäsakaran kylmiöiden kohdalla on puurakenteinen lauhdutinpiippu, joka ilmeisesti on myös samalta ajalta.

3 Saarinen 1936–37, alkuperäispiirustukset. MFA
4 Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys, s.18–19. LA
5 Saarinen 1936–37, alkuperäispiirustukset. MFA
6 Aino ja Pekka Laurila 1970, 1986, piir. 15/99, ARK 171. LA

Räystään pituus Taloussiiven eri julkisivuilla.

↑ Etelä- ja itäsakaran sisäkulma Talouspihalla. amoy 2020

↗ Tallin ja itäsakaran räystästä Talouspihalla. amoy 2016

↗ Tallin ja itäsakaran räystäs takajulkisivulla. Käymälä sijait- si nykyisen ikkunan ja hirsiseinän älissä. Vesikaton 1980-l. korotus on ikkunan yläpuolisella osalla. amoy 2020

→ Erilaisia piippuja Taloussiiven vesikatolla. amoy 2015

Myöhemmät muutokset

Vuosien 1983–85 peruskorjauksessa Tallin muuta rakennusta korkeampaa kattoa jatkettiin yhden pylväsvälin verran etelään päin. Tallin huopakate uusittiin⁷ ja katolta purettiin ylimääräiset tuuletushormit.⁸ Muilta osin Taloussiiven huopakatetta uusittiin vain paikallisesti. Muuratut savupiiput kunnostettiin.⁹

Vuosina 2012–13 Tallin lahonneet kattorakenteet korjattiin ja vesikate uusittiin. Tallin piippu purettiin.¹⁰

7 Insinööritoimisto Tauno Lehtinen 1985, piir. RAK 48001. MV
8 Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys, s.27. LA
9 Aino ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys, s.26–27. LA
10 Restaurointi-S Oy, sähköinen lähde.

- ↑ Eteläsakaran Itäterassin suuntaan aukeavat eteläjulkisivun ikkunat jäävät julkisivurimoituksen taakse. amoy 2015
- Entisen Tallin Talouspihan puoleinen ikkuna on säilynyt muutoksissa lähimpänä alkuperäistä. Tallin nykyiset ikkunat ovat 1980-luvulta. amoy 2016

IKKUNAT

Taloussiivessä on 11 puuikkunaa. Ikkunat heloineen ovat 1970-luvulta tai sitä uudempia. Ikkunoista erikoisimmat ovat Itäterassin suuntaan aukeavat, julkisivun pystyrimalaudoituksen taakse kätkeytyvät ikkunat. Alun perin Taloussiivessä vain Tallissa on ollut ikkunat.

Alkuperäistilanne (v. 1936–49)

Tallin alkuperäispiirustuksessa on esitetty kolme pientä ikkunaa. Oviseinää lukuun ottamatta kaikilla muilla julkisivuilla oli ikkuna. Aukotusta ei ollut ikkunoiden kohdalla. Pohjoisenpuoleisen ikkunan alaosassa oli ilmeisesti jonkinlainen puinen luukku, sillä ikkuna-aukkoon lasin alapuolelle oli piirretty vinolaudoitus.¹

Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1950–68)

Tallin ikkunat alkuperäispiirustuksessa ja 1970-luvun julkisivupiirustuksissa eroavat hieman toisistaan.² Nä-mä ikkunamuutokset ovat luultavasti Vuorioiden ajalta. Ilmeisesti vain länsijulkisivun ikkuna säilyi ennallaan.³

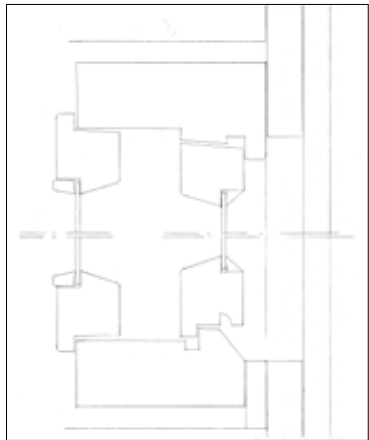
- 1 Saarinen 1936–37, alkuperäispiirustukset. MFA
- 2 Tallin ikkunoita ei ole litteroitu ravintolamuutoksen aikaiseen pohjapiirustukseen, eikä niistä ole piirustuksia.
- 3 Ikkuna näkyy 1950-luvun valokuvassa, jossa Anelma Vuorio istuu työmiesten kanssa Tallin edustalla.

Itäjulkisivun ikkuna on 1970-luvulle tultaessa alkupe-räisestä poiketen neliruutuinen. Pohjoispäädyn ikkunan alaosan vinolaudoitus on poistettu ja ikkuna on itäjul-kisivun tapaan neliruutuinen.⁴ Lisäksi autotalliksi muu-tetun entisen avovajan itäseinustalle on lisätty ikkuna.⁵

G. ja S. Wuorion säätiö (v. 1969–80)

Muinaistieteellisen toimikunnan suosituksen mukai-sesti eteläjulkisivulle tuli kaksi yläikkunaa peiterimo-jen taakse ja itäjulkisivulle kaksi Piharakennuksen ikku-noita muistuttavaa pieniruutuista ikkunaa talonmiehen asunnon kohdalle.⁶ Näiden lisäksi kellarikerroksen katti-lahuoneeseen tehtiin pieni ikkuna itäsuuntaan.⁷ Vuorioi-den autotallin ikkuna purettiin, mutta Tallin ikkunoihin ei tässä vaiheessa tehty muutoksia.⁸

- 4 Pohjoispäädyn uusittu ikkuna vaikuttaisi noudattavan alku-peräisen ikkuna-aukon kokoa, mutta ikkunan sijainti piirus-tuksissa ei ole täysin sama. Ikkunan alapuolisessa hirressä on paikkaus. (Laurilat 1970, piir. 10–11/99. LA)
- 5 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 15/99. LA
- 6 Muinaistieteellinen toimikunta 1970, lausunto 1.4.1970. MV
- 7 Uudet ikkunat olivat sisään–sisään-aukeavia ja mahdolli-set jakopuitteet tehtiin vain ulkopuitteisiin, sisäpuitteen la-si oli kaikissa ikkunoissa yksiruutuinen (Aino ja Pekka Lauri-la 1970, ikkunapiirustukset. LA)
- 8 Piir. Nykytilanne, 1. kerros, rakennustyöselityksen liite

- ↑ → Ikkuna (i.E232) ulkoa ja sisältä. 1980-luvun peruskorja-uksen aikainen ikkuna on tehty 1970-luvun ikkunoiden mal-lin mukaan. amoy 2018
- ↗ Ikkuna i.E241, pystyleikkaus, Aino ja Pekka Laurila 1970. LA
- ↘ 1970-luvun talonmiehenasunnon ikkunat. amoy 2018

Hvitträsk-säätiö (v. 1981–2000)

Tallin ikkunat

Kun Tallista 1980-luvun peruskorjauksessa tuli osa ta-lonmiehen asuntoa, kaikki Tallin vanhat ikkunat uusitiin.⁹ Olohuoneena toimivan entisen tallitilan jokaisel-la ulkoseinällä on erilainen ikkuna: Talouspihan puolel-la yksiruutuinen, Huoltopihan puolella neliruutuinen ja pohjoispäädyssä kaksi pystyvälikarmin erottamaa neli-ruutuista ikkunaa. Pohjoispäädyn ikkunaa suurennettiin lisäämällä vanhan ikkuna-aukon itäpuolelle toinen sa-mankokoinen ikkuna. Muilta osin ikkunoiden mitoitus ja malli oli uskollinen Vuorioiden uusimille ikkunoille, joita pidettiin mahdollisesti alkuperäisinä.

Asuntoon tehtiin kaksi uutta ikkunaa. Makuuhuoneen ikkunan mitat ja ulkonäkö vastasivat Taloussiiven itäjul-kisivun muita, pieniruutuisia ikkunoita. Keittiön ikkuna Talouspihan puolella muistutti samalla julkisivulla olevaa Talli-olohuoneen ikkunaa sekä Taloussiiven Itäterassin puoleisia ikkunoita.¹⁰

- (UPRT 1985). LA
- 9 Ikkunat uusittiin sisäänaukeaviksi 3-lasiksiksi puuikkonoiksi, joiden sisäpuitteeseen tuli umpiolasi (Arkkitehtitoimisto Ai-no ja Pekka Laurila 1985, rakennustyöselitys, s.20–21. LA).
- 10 Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 127 ja 145. LA

Taloussiiven uusi ikkuna

Itäterassin puoleiselle eteläseinälle avattiin uusi ikku-na henkilökunnan ruokailutilan kohdalle. Sisäänaukeava puuikkuna oli samanlainen kuin viereisen apukeittiön ik-kuna.¹¹ Uusi ikkuna jäi muiden eteläseinän ikkunoiden tapaan julkisivurimoituksen takse.

Hvitträsk-säätiö (v. 1980–2000)

Kun Huoltopihalle 1996 valmistui uusi traktorivaja, läm-pökeskuksen ikkuna kellarissa jäi sen sisään.¹² Traktori-vajan yläpuolisten ikkunoiden eteen lisättiin murtosuo-jaksi metalliristikot.

- 11 Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 124 ja 145. LA
- 12 Kiinteistöapu Enqvist & Lehtinen Oy 1996, traktorivajan pii-rustukset. MV

↑ Eteläsakaran Talouspihan puoleiset pariovet ovat alkuperäiset. Laitimmaisesta poistettiin 1980-luvulla toinen ovilehti. amoy 2020

→ Alkuperäisten ovien detaljointia. amoy 2020

ULKO-OVET

Alkuperäistilanne (v. 1936–49)

Eteläsakaran alkuperäisessä kylmässä varistorakennuksessa oli neljä ovea, joista kolme oli pariovia. Tallissa oli yksilehtinen käyntiovi sekä lisäksi käymälän ovi, jonka yläosassa oli matala ikkuna. Kaikki ovet on esitetty alkuperäispiirustuksissa vinolaudoitettuina.¹

Suurin osa Taloussiiven alkuperäisistä ovista on säilynyt rakennuksessa tehdyistä lukuisista muutoksista huolimatta.² Ovissa on taotut, yksinkertaisen muotoiset saranat, jotka ulottuvat koko ovilevyn poikki.

Anelma ja Rainer Vuorio (v. 1950–68)

Autotalliksi muutetun avovajan kolme uutta pariovea muistutti Taloussiiven alkuperäisiä ulko-ovia. Ovet ovat alkuperäisten tapaan vinolaudoitettut, mutta Vuorioiden aikaisissa ovissa lautaverhous ei ulotu ovilevyn reunaan saakka. Vuorioiden ovien saranoina on saranoitua kulmaraudat.

Autotallin ja avokatoksen taustaseinältä johti tässä vaiheessa ovet Vuorioiden kasvihuoneeseen, mutta nämä oviaukot ovat hävinneet kasvihuoneen myötä.

¹ Saarinen 1936–37, alkuperäispiirustukset. MFA

² Vuorioiden ovidetaljointi eroaa alkuperäisovista.

G. ja S. Wuorion säätio (v. 1969–80)

Vanhat ulko-ovet

Ravintolamuutoksen yhteydessä, 1970-luvun vaihteessa, eteläsakaran kolme alkuperäistä pariovea siirrettiin entisille paikoilleen uudelleenrakennettuun julkisivuun. Karmit uusittiin, mutta ovilehdet saranoineen ja heloineen säilytettiin.

Kaikki vanhat ovet eivät olleet käytössä. Yksi pariovi suljettiin kokonaan ja kahden muun oven toinen puolisko tuli käyntioveksi, jolloin toinen puolisko suljettiin. Käyntioivissa ulkolaudoituksen sisäpuolelle lisättiin uusi runko, eristys ja sisäpuolinen paneeli.³

Itäsakaran 1950-luvun autotallin pariovien kohdalla toimittiin vastaavalla tavalla: yksi ovista sekä toisen oven toinen puolisko suljettiin osaksi ulkoseinää. Ovista etelänpuoleisin siirrettiin Tallin ja entisen autotallin väliin tehdyn uuden varastotilan oveksi.⁴ Käymälä ovineen purettiin tässä vaiheessa.

³ Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 39/99. LA

⁴ Arkkitehti-lehti 1971/8, s.62.

Uudet ulko-ovet

Tallin vinolaudoitettu käyntiovi uusittiin vanhan mallin mukaan ja sen kätsiys vaihdettiin.⁵ Muut Taloussiiven uudet ulko-ovet - Piharakennuksen ja Taloussiiven yhdistävän käytävän, silloisen talonmiehen asunnon sekä kellarin ja kellarin portaan ovet – tehtiin pystypaneloitui-na.⁶ Itäterassin puoleinen yhdyskäytävän ulko-ovi rimoitettiin ulkoseinän tapaan.⁷ Lämmittämättömiin varastotiloihin ja "roskahuoneeseen", tehtiin lautaovet.⁸

Hvitträsk-säätio (v. 1981–99)

Peruskorjaus v. 1984–86

Peruskorjauksessa Tallin ravintolamuutoksen aikainen ulko-ovi karmeineen siirrettiin Talliin tehdyn uuden talonmiehen asunnon ulko-oveksi.⁹ Asunnon keittiö tuli Tallin viereisen varaston kohdalle, jonka ulko-ovi, ravintolamuutoksen yhteydessä siirretty entinen Vuorioiden autotallin ovi, purettiin.¹⁰

Eteläsakaran alkuperäisistä pariovista reunimmaisimman suljettu puolisko poistettiin. Oven kohdalla ollut va-

⁵ Piirustusten ja rakenteen perusteella.

⁶ Aino ja Pekka Laurila 1970 & 1985–86, piir. 26–27/99 & ARK 142–143, 148–149. LA

Myös Taloussiiven alkuperäiset ovet on kuvattu ravintolamuutoksen aikaisissa piirustuksissa pystylaudoitetuiksi.

⁷ Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 28/99. LA

⁸ ARK 1971/8, s.62; A. ja P. Laurila 1986, piir. 148–149. LA

⁹ Aino ja Pekka Laurila 1986, piir. ARK 149. LA

¹⁰ Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 124. LA

← Vuorioiden 1950-luvun autotallinovat itäsakaran Talouspihan puoleisella julkisivulla. Pariovia oli alun perin kolme. Lyhdyt ovien yläpuolella ovat myös Vuorioiden ajalta. amoy 2019

↑ Vuorioiden autotallinovien detaljointia. amoy 2019

↘ 1970-luvulta lähtien Taloussiiven sekundäärisempiä ovia on verhottu rimoituksella julkisivulaudoituksen tapaan. Jätehuoneen pariovi 1980-luvun puolivälistä. amoy 2019

rasto muutettiin IV-konehuoneeksi ja poistetun oven paikalle tuli IV-ritilä.¹¹

Jätehuoneeseen tehtiin uusi lautarakenteinen kevyt pariovi, samoin molempiin Taloussiiven takana oleviin Huoltopihan varastoihin. Jätehuoneen ovi on rimoitettu julkisivun tapaan. Muut Taloussiiven vanhat ovet kunnostettiin.¹²

Traktorivaja v. 1996

Huoltopihan varastot korvattiin vuonna 1996 traktorivajalla, johon tehtiin kaksi vinolaudoitettua pariovea.¹³

¹¹ Lämpötekn. toimisto Calor Oy 1985, IV-piirustukset. MV

¹² Aino ja Pekka Laurila 1986, piir. ARK 148–149. LA

¹³ Kiinteistöapu Enqvist & Lehtinen Oy 1996, traktorivajan piirustukset. MV

4.3.4 Sisätilat

Sisätilat on tässä osiossa jaoteltu 1980-luvun peruskorjauksen mukaisiin tilaryhmiin.

1. krs

- keittiön aputilat ja jätekatos
- henkilökunnan sosiaali-tilat ja varastot
- kylmätilat
- talonmiehen asunto (ent. Talli)

Kellari

- tekniset tilat ja öljysäiliö

I. KRS

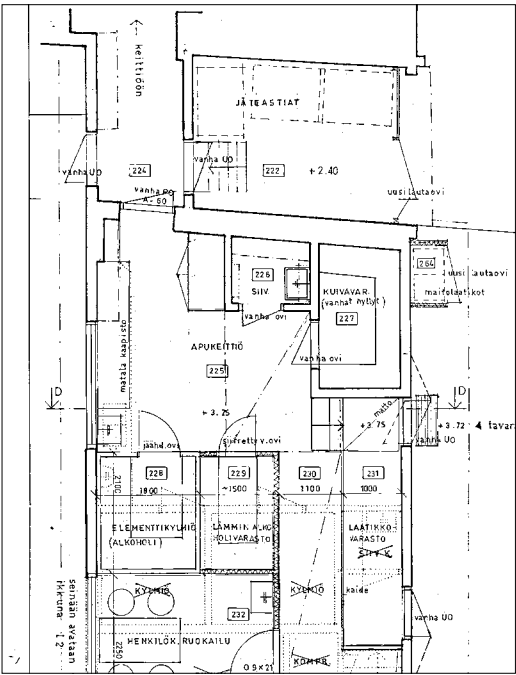
Keittiön aputilat ja jätekatos

(tilat E222–E231)

Käytävä (E224) yhdistää Taloussiiven apukeittiötilat Piharakennuksessa sijaitsevaan ravintolan keittiöön. Yhdyskäytävän vierellä, saman rungon sisällä, on jätekatos. Jätekatoksen ja apukeittiön välinen tiiliseinä on Taloussiiven alkuperäinen päätyseinä.

Huonetilojen lattiakorko on yli 50 cm Talouspihaa matalamalla. Korkoero on hoidettu portain ja ulko-ovien eteen tehdyllä ylätasanteella. Ilmanvaihto on uusittu 2000-luvulla.¹ Muilta osin rakenteet ovat 1970- ja

1 Hepacon Oy 2004, IV-piirustukset. MV

↑ Peruskorjaus, 1. kerros, työpiirustusote (Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 124. LA).

1980-luvulta. Ylätasanteen säleseinä ulko-ovien edustalla on 1980-luvun peruskorjauksen ajalta.

Kapeasta rungosta, tilojen sijoittelusta ja korkomaa-ilmasta johtuen eteläsakaraan syntyy etenkin keittiön aputilojen kohdalle paljon kiemurtelevaa käytävätilaa.

↓ Näkymä apukeittiöstä (E225) yhdyskäytävän (E224) läpi Piharakennuksen puolelle.

↓ Näkymä vastakkaiseen suuntaan.

↩ ↑ →

Taloussiiven ulko-ovien eteen tehty ylätasanne. Tila säleikön takana on nimetty laatikkovarastoksi.

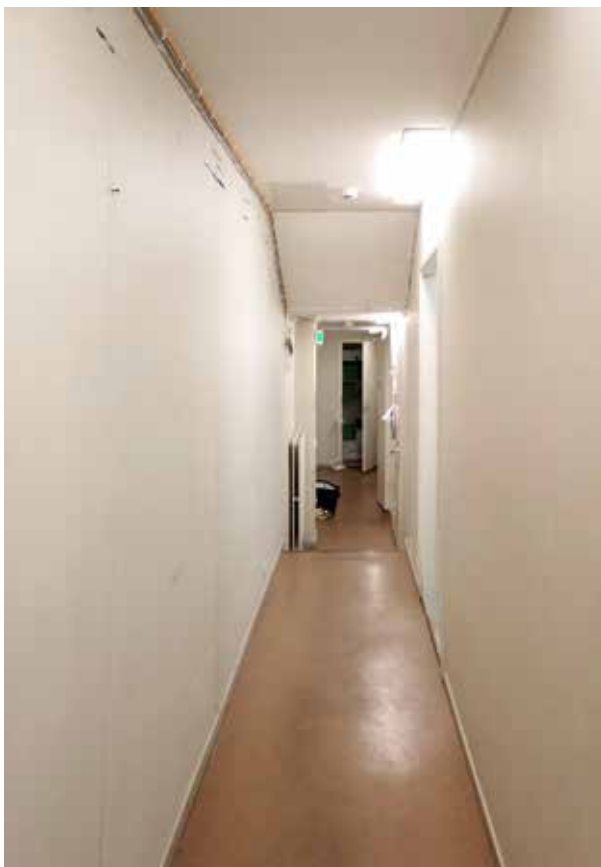
← Näkymä yhdyskäytävältä (E224) kohti apukeittiötä (E225). Oviaukko tilojen välillä on puhkaistu alkuperäiseen, tiiliseen päätyseinään. Päätyseinän tiilimuraus on näkyvissä jätekatoksessa, johon on käynti vasemmalla olevasta ovesta.

↙ Jätekatos. Taustalla näkyvä ovi ylemmässä kuvassa vasemmalla.

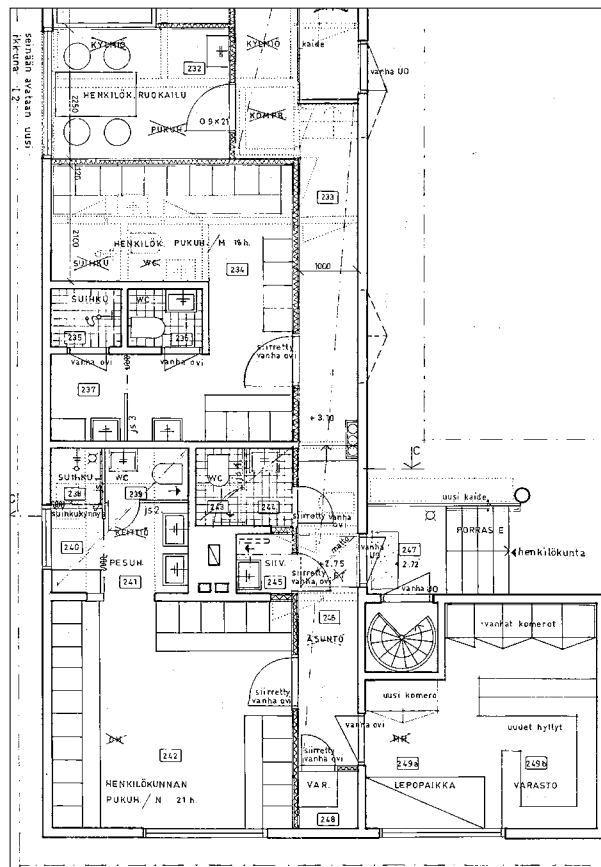
↓ Apukeittiön (E225) ikkunan ulkopuolelta on poistettu pystyrimat.

Aukeaman valokuvat: amoy 2015–2019

↑ Käytävä (E233). Sivukäytävän oikealle puolelle jäävät henkilökunnan sosiaalitilat (E234–244), porrastuksen jälkeen vasemmalla on henkilökunnan sisäänkäynti. Käytävän päässä vasemmalla on varasto (E249).

↑ Peruskorjaus, 1. kerros, työpiirustusote (Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 124. LA).

Aukeaman valokuvat: amoy 2017–2019

↑ ← Henkilökunnan pukuhuone / N (E242), entinen talonmiehen asunnon olohuone.

↓ ↘ → Henkilökunnan pukuhuonetilat / M (E234–237).

Henkilökunnan sosiaalitilat ja varastot

(tilat E232–E249)

Pitkä, Talouspihan puoleisella ulkoseinällä kulkeva, sivukäytävä jatkaa eteläsakaran käytäväverkkoa. Tilat ovat 1980-luvun peruskorjauksen aikaisessa asussa, jolloin henkilökunnan sosiaalitiloja laajennettiin entiseen talonmiehen asuntoon. Henkilökunnan pukuhuoneet on mitoitettu suunnitteluvaiheessa 39 hengelle.¹ Koska henkilökunnan määrä viime vuosina on ollut huomattavasti tätä pienempi, on sosiaalitiloja enenevässä määrin hyödynnetty varastokäytössä.

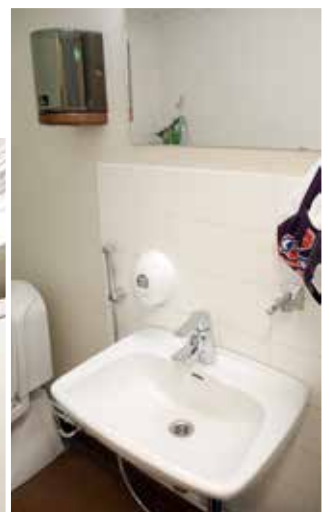
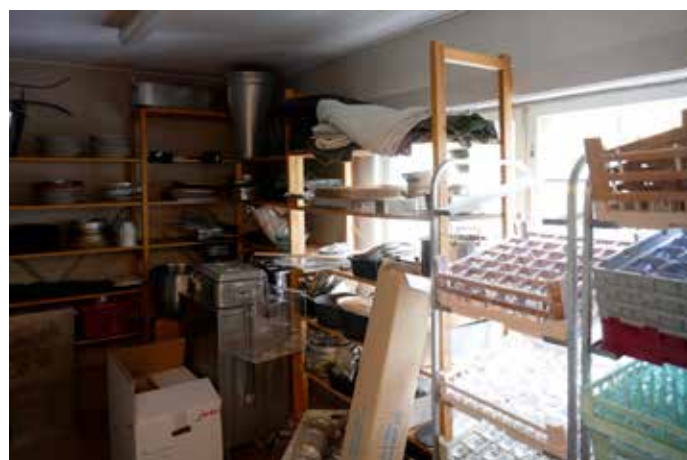
Vanhimmat rakennusosat ovat 1970-luvulta. Väliseinät ovat kevytrakenteisia levyseiniä. Levytetyt pinnat ovat 1970-luvun lastulevyä tai 1980-luvun kipsilevyä. Lattioiden pintamateriaalina on muovimatto.²

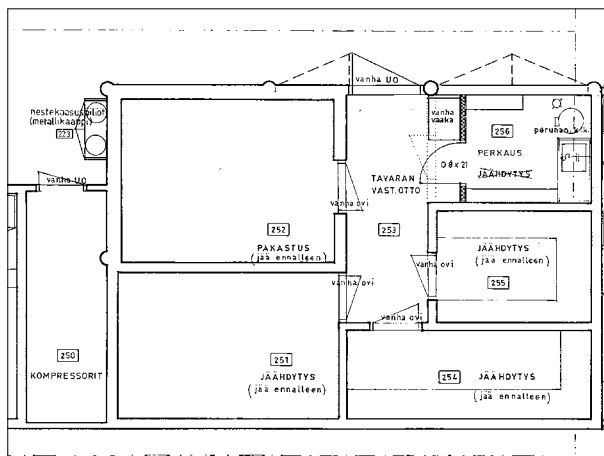
¹ Pukuh./N 21 h., pukuh./M 18 h. (Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 124. LA).

² Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, Huoneselitys 2. kerros & 2. kerros/ullakko. LA

↑ Henkilökunnan ruokailu (E232). ↓ Varasto (E249).

↑ Peruskorjaus, 1. kerros, työpiirustusote (Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 124. LA).

Kylmäsäilytystilat

(tilat E250–E256)

Entiset Vuorioiden autotallit muutettiin kylmäsäilytystiloiksi 1970-luvun alun ravintolamuutoksen jälkeen, ennen 1980-luvun peruskorjausta.¹ Peruskorjauksen yhteydessä yksi kylmiöistä muutettiin perkaushuoneeksi.² Muilta osin tilat jätettiin pintamateriaaleja myöten ennalleen.³

Tilat ovat alun perin olleet osa avokatosta. Rakennuksen ulkovaippaan sisäpuolelta kiinni rakennetut kylmiöt ovat altistaneet rakenteet kosteusvauriolle. Vuoden 2015 vauriokorjauksessa esiin tulivat avokatoksen alkuperäiset, punamullatut rakenteet.⁴ Nykyisin tilat toimivat lähinnä varastona.

- 1 Aino ja Pekka Laurila 1970, piir. 15/99; Piir. Nykytilanne, 1. kerros, Yhdistetyn perustamis- ja esisuunnitelman liite (UPRT 1983). LA
- 2 Aino ja Pekka Laurila 1986, piir. ARK 172. LA
- 3 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, Huoneselitys 2. kerros/ullakko. LA
- 4 arkkitehdit mustonen oy, ARK toimintakertomus 2016, s.63.

↖ ↑ →
Kylmäsäilytystilat.

↓ Tilan lattiapinta on lähes maanpinnan tasossa. Entisen autotallin oven oikeanpuoleinen ovilehti on osa seinärakennetta.

Talonmiehen asunto

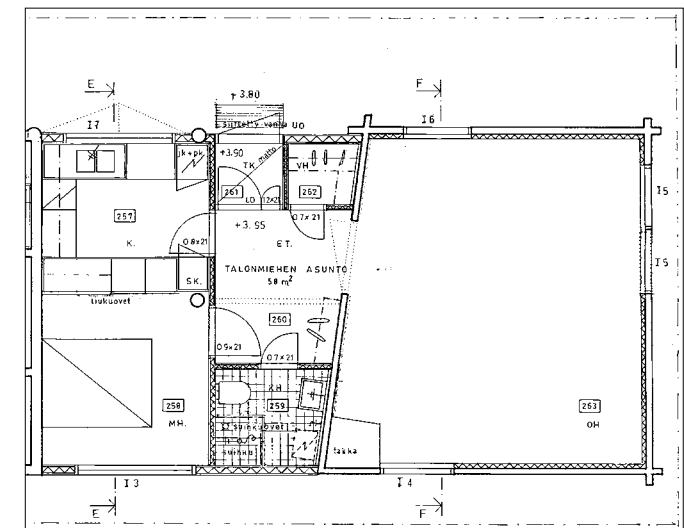
(entinen Talli)

(tilat E257–E263)

Talonmiehen asuntoon kuuluu entisen Tallin paikalla olevan olohuoneen (E263) lisäksi keittiö (E257), makuuhuone (E258), kylpyhuone (E259) ja näiden keskelle jäävä eteistila (E260). Kylpyhuone sijaitsee entisen ulkokäymälän kohdalla, kun taas keittiön ja makuuhuoneen tilat kuuluivat alun perin avokatokseen. Olohuoneen oviaukko on entisen Tallin sisäänkäynnin kohdalla.

Seinä- ja kattopinnat on levytetty ja lattiasa on muovimatto. Kylpyhuoneen seinät ja lattia on laatoitettu. Kylpyhuoneessa ja osin eteistiloissa pintarakenteet vaikuttavat vanhemmilta kuin muissa huoneissa. Olohuoneen pintarakenteet uusittiin Tallin hirs- ja kattorakenteiden korjauksen yhteydessä vuosina 2012–13.¹

1 Takka ja sen hormi purettiin samassa yhteydessä.

↑ Peruskorjaus, 1. kerros, työpiirustusote (Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 124. LA).

↓ Olohuoneen (E263) Talouspihan puoleinen ikkuna-aukko (vasemmalla) on alkuperäisellä paikallaan, mutta päädyn ikkunaaukkoa on suurennettu ja myös sen paikka on siirretty.

Aukeaman valokuvat: amoy 2017–2020

↓ Makuuhuone (E258).

↓ Kylpyhuone (E259).

↓ Keittiö (E257).

KELLARI

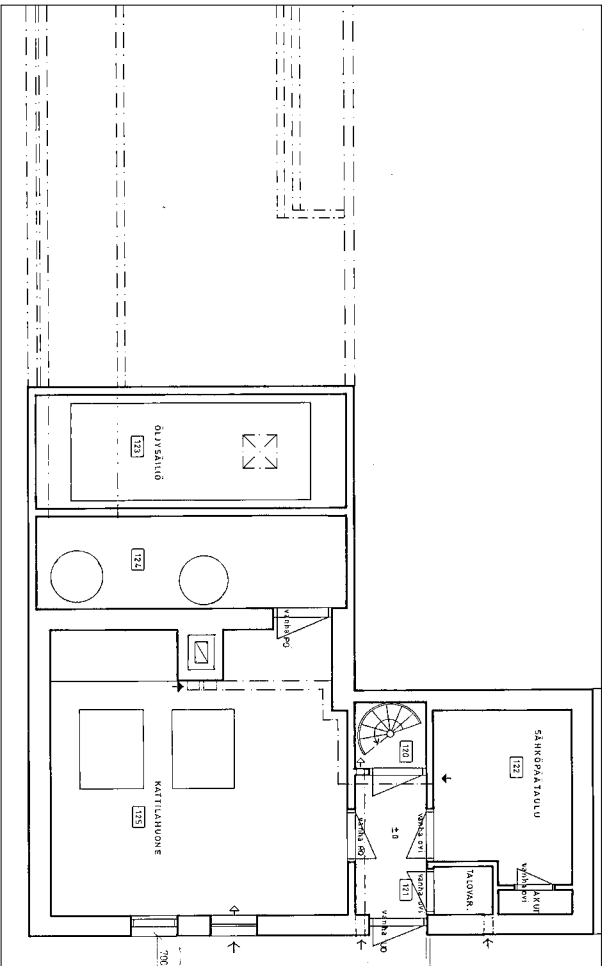
Tekniset tilat ja öljysäiliö

(tilat E120–E125)

Kallioon louhittussa betonirakenteisessa kellarikerroksessa sijaitsevat tekniset tilat; kattilahuone (E125), sähköpääkeskus (E122) ja öljysäiliö (E123). Öljysäiliön ja kattilahuoneen välisestä kapeasta asennustilasta (E124) lähtee johtokanaali, joka kulkee Taloussiiven lattian alla Piharakennukseen. Taloussiiven kulmauksessa on kapea valurautainen kiereporras, jonka kautta on suora yhteys Talouspihalta kellarikerrokseen.

Kellari on ravintolamuuutoksen ajalta 1970-luvun alusta. Betonirakenteisten ulkoseinien sisäpintaa kiertyä tiilestä muurattu verhomuuraus. 1980-luvun peruskorjauksessa tiloihin kohdistui "vain mahd. LVI- ja sähkötöiden pinnoille aiheuttamia korjausmaalauksia".¹ Huolto-
pihan Traktorihalli kellarin edustalla on vuodelta 1996.²

- 1 Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila 1985, Huoneselitys 1. kerros/kellari. LA
- 2 Kiinteistöapu Enqvist & Lehtinen Oy 1996, traktorivajan piirustukset. MV

↑ Peruskorjaus, kellari, työpiirustusote (Aino ja Pekka Laurila 1985, piir. ARK 131. LA).

Aukeaman valokuvat: amoy 2015–2018

↓ Kattilahuoneen (E125) perältä on ovi asennustilaan (124). Oikeanpuoleinen ovi vie eteisvälikköön (E121).

↓ Portaan (E120) ylätasanne.

← ↑ ↑↑ Kattilahuone (E125).

↙ Asennustila (E124).

↑ ↓ Sähköpääkeskus (E122).

LÄHTEET JA LYHENTEET

ARKISTOT JA LYHENTEET

amoy	arkkitehdit mustonen oy
CA	Cranbrook Archives
G-L-S	Gesellius, Lindgren & Saarinen
LA	Lauriloiden arkisto
MFA	Arkkitehtuurimuseo (Museum of Finnish Architecture)
MV	Museovirasto
UPRT	Uudenmaan piirirakennustoimisto
VTT	Valtion teknillinen tutkimuskeskus

LÄHTEET

Kirjallisuus

Hausen, Marika et al. (toim.) Eliel Saarinen: Suomen aika. Otava, Keuruu 1990.

Hänninen, Helena et al. (toim.) Olli & Bucklan: Olga Gummerus-Ehrström ja Eric O. W. Ehrström. Parvs, Helsinki 2019.

Marjamäki, Jouni. Hvitträsk, opaskirja. Museovirasto, Helsinki 2013.

Pallasmaa, Juhani et al. (toim.) Hvitträsk – Koti taideteoksena – The Home as a Work of Art. Otava, Keuruu 1987.

Vuorio, Anelma. Kaksikymmentä vuotta Hvitträskin tähden. Kirjayhtymä, Helsinki 1971.

Sanoma- ja aikakausilehdet

Arkitekten VI, Sept. 1909, s. 121-127.

Herler, Igor. Hvitträsk – arkeologiaa ja arviointia. Muoto 2/86, s. 141–142.

Hvitträsk palvelemaan myös turisteja: Toiminta alkanee jo ensi syyskaudella. Uusi Suomi 9.7.1970.

Meurman, Otto-I. Vanha Hvitträsk - luovan hengen monumentti ja arkkitehtien koti. ARK 8/1971, s. 57–59.

Niskala-Luostarinen, Marke & Laurila, Pekka. Entisöity ja uusittu Hvitträsk. ARK 8/1971, s. 60–64.

Suomen Kuvalehti 1928, no. 28, s. 12–15.

Arkistolähteet

Aino ja Pekka Laurilan arkisto

Aino ja Pekka Laurila. Ravintolamuutosvaiheen piirustukset ja muut asiakirjat. 1969–71.

Arkkitehtitoimisto Aino ja Pekka Laurila. Ravintolan peruskorjausvaiheen piirustukset ja muut asiakirjat. 1983–87.

Hakala, Leena. Ravintolan ja kahvilan keittiökalustekuvat. 1970.

Sisustusarkkitehtuuritoimisto Marke Niskala-Luostarinen. Ravintolamuutosvaiheen sisustuspiirustukset. 1969–70.

arkkitehdit mustonen oy

arkkitehdit mustonen oy. ARK-toimintakertomukset 2015–19.

arkkitehdit mustonen oy. Hvitträsk: ikkunakartoitus 2017–18.

arkkitehdit mustonen oy & FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy. Hvitträsk – Ravintolarakennuksen peruskorjaus hanke-suunnitelma. 10.6.2020.

FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy. Hvitträsk – Piharakennus ja taloussiipi: kosteus- ja sisäilmatekninen kuntotutkimusraportti. 22.4.2020.

Arkkitehtuurimuseo

Gesellius, Lindgren & Saarinen. Hvitträskin Päärakennus, julkisivut ja leikkaukset. 1902.

Gesellius, Lindgren & Saarinen. Hvitträskin asemapiirustus. 1900-l. alku.

Saarinen, Eero. Taloussiiven ja tallin piirustukset. 1936–37.

Museovirasto

Ehrnroth, Pepita. Päiväkirja restauroinnista 01.11.1999–29.02.2000.

Enqvist, Jouni. Ravintolarakennuksen IV- ja kylmälaitteiden peruskorjausasiakirjat. 1996.

Epäonnistuneet Hvitträskissä tehdyt muutokset. [Muistio]. 6.6.1971.

Hepacon Oy. Ravintolan IV-muutospiirustukset. 2004.

Hvitträskin ravintolarakennuksen ilmastoinnin ja kylmälaitteiden peruskorjaus. Suunnittelukokouspöytäkirjat. 1996.

Hvitträsk: Suomi-Finland. [Ajoittamaton esite].

Insinööritoimisto O. Parkkamäki & Co. Sivurakennuksen peruskorjausvaiheen sähköpiirustukset. 1985.

Insinööritoimisto Tauno Lehtonen Oy. Ravintola- ja sivurakennuksen rakennepiirustukset. 1985–86.

Kiinteistöapu Enqvist & Lehtinen Oy. Traktorivajan piirustukset. 1996.

Lämpötekn. toimisto Calor Oy. Ravintolamuutosvaiheen IV-piirustukset. 1970.

Maisemasuunnittelu Hemgård. Puutarhan restaurointisuunnitelma. 1992–97.

Muinaistieteellinen toimikunta. Hvitträskin sivurakennuksen muutossuunnitelma. [Lausunto]. 1.4.1970.

Meurman, Otto-I. Haastattelu Hvitträskin ateljeessa Ignatius-suvun tapaamisen yhteydessä. 1973.

Museovirasto. Muistiot ravintolan pintaremontista. 1999.

Nors Oy. Ravintolan pintaremonttisuunnitelmat. 1999–2000.

Rakennusinsinööritoimisto Erkki Anttila. Ravintolamuutosvaiheen rakennetyypit. 1970.

Rakennustoimisto Osmo Tourunen Oy Raosto. Muistiot, ravintolamuutosta edeltävä rakennekartoitus ja valokuvat muuravaurioista. 1969–70.

Terapal Oy. Talonmiehen asunnon takuutarkastuspöytäkirja. 1998.

Uudenmaan piirirakennustoimisto. Hvitträskin ravintolarakennuksen peruskorjaus: yhdistetty perustamis- ja esi-suunnitelma. 14.11.1983.

Uudenmaan piirirakennustoimisto. Ravintolarakennuksen peruskorjauspöytäkirjat. 1983–84.

Uudenmaan piirirakennustoimisto. Ravintolarakennuksen valaistus- ja kalustussuunnitelmat. 1985.

Valtion teknillinen tutkimuskeskus. Tutkimusselostukset lahovaurioista. 1984–85.

Hvitträskin Kiinteistöarkisto

Sisustusarkkitehtuuritoimisto Marke Niskala-Luostarinen. Lyijyylasit. 22.9.1970.

Julkisivut koilliseen ja luoteeseen. [Nimeämätön, julkisivut ennen ravintolamuutosta].

Sähköiset lähteet

Restaurointi-S:n (Simo Jauhojärven) www-sivut [http://www.restaurointi-s.fi]. Viitattu 19.1.2019.

Haastattelut

Nors, Markku. Keskustelu Helsingissä 24.9.2019 (Olli Helasvuo & Sanna Heikkinen).

Muut lähteet

Hvitträskin vieraat -näyttely Hvitträskissä. 2015.

KUVAT

Arkkitehtuurimuseo

s. 10, 12, 13, 18, 19, 24, 27, 29, 39, 40, 43, 44, 47, 53, 64, 90, 97, 105, 106, 114, 117, 121, 128, 129, 130

Cranbrook Archives

s. 23, 128

Göstä Serlachiuksen taidesäätiö

Maalaukset ja grafiikka, kuv. Teemu Källi: s. 1, 16, 17, 42, 88, 89, 96, 106

Helsingin yliopistomuseo

Maalaus, kuv. Timo Huvilinna: s. 96

Kansallisarkisto

Herman Gummeruksen arkisto: s. 99

Museovirasto

Historian kuvakokoelma: s. 55

Historian kuvakokoelma / Hvitträskin kokoelma: s. 20, 21, 22, 42, 43, 51, 54, 89, 91, 97

Historian kuvakokoelma, kuv. Alfred Nybom: s. 53, takakansi

Historian kuvakokoelma, kuv. Lars Hugo Salonen: s. 117

Rakennushistorian kuvakokoelma, kuv. Hanna Kronlöf: s. 107, 118

Pepita Ehrnrooth-Jokinen

s. 95, 101

Restaurointi-S Oy

s. 135

Tietoa Finland Oy

Fotogrammetrinen mittaus: s. 32, 33, 112

arkkitehdit mustonen oy

Muut kuvat ja kaaviot, v. 2014–21

